

תשורה

משמחת הנישואין של
מנחם מענדל וחי' מושקא
קראסניאנסקי

כ"א אלול, ה'תשפ"א
אולד וועסטבערי, ניו יורק

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנשואי צאצאינו החתן התמים מנחם מענדל והכלה מרת חי' מושקא שיחיו קראסניאנסקי.

התודה והברכה לבני המשפחה, הידידים והמכרים שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחתנו ולברך את החתן והכלה שיחיו, ואותנו כולנו, בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

כנהוג בין אנ"ש שי', מתכבדים אנו להעניק למשתתפים תשורה ומזכרת מחגיגת הנישואין: פיענוחים וביאורים על כל מכתבי אדה"ז המופיעים בקובצי "התמים" שיצאו בזמנו (בשנים תרצ"ה-ח'), ובסך הכל מ"ד מכתבים. הנ"ל נערך על ידי החתן.

האיל הטוב הוא יתברך, יברך אתכם ואת בני ביתכם שיחיו בתוך כלל אחינו בני ישראל, בברכות מאלופות מנפש ועד בשר, ואי"ה נשיב לכם כגמולכם הטוב ובשמחתכם נשמח גם אנו.

יהי רצון שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ורבינו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא", ובמהרה בימינו נזכה זעהן זיך מיט'ן רבי'ן דא למטה אין א גוף, בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

מוקיריהם ומכבדיהם

משפחות קראסניאנסקי וקאניקאוו

כ"א אלול, ה'תשפ"א

אולד וועסטבערי, ניו יורק

כ"ק אדמו"ר הרי"ץ נ"ע מעיין בקובץ "התמים"
בו הדפיס ופרסם את מכתבי הגניזה החרסונית

מדור הרביעי: מכתבי כ"ק אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

סקירה קצרה

ברוך הטוב והמטיב שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה אשר ברחמיו וגודל חסדיו הגדיל והפליא לעשות עמנו, להוציא לאור האי חמדה גנוזה שהי' גנוזה וכמוסה וחתומה במשך כמה דורות, וזכינו לאורו הגדול, אור שנגנז מששת הימים. ואני תפילה שיזכנו השי"ת לחיות באור פני מלך חיים ויאר פניו אתנו סלה בכל טוב גשמי ורוחני תמיד כל הימים אכ"ר.

ספונים וגנוזים היו הכתבים בגני כ"ק הרה"ק אור ישראל ותפארתו מורנו הרב רבי ישראל מרוזין זי"ע, ונלקחו ממנו בעת אשר נרדף ע"י מלכות הרשעה ממשלת הזדון באמצע מבצעם לחטוף ילדי ישראל, והוא הקדוש הושלך לבית האסורים בעיר קיוב, וחסידיו הצליחו להבריח אותו מידיהם, ונפלט לפליטת עולמים לחוץ לארץ ע"י מסירת נפש ממש של חסידיו וע"י רחמי שמים מרובים. ואח"כ מתוך גודל השתוקקותו לכתבי הקודש שלו לא מצאה נפשו הק' מנוח עד שהשכיר – באופן של מס"נ – את חסידיו ונאמניו להשתדל לעשות פדיון שבויים להוציא המכתבי קודש משבט הרשע לתוך גורל הצדיקים. והשתדלו בתוך סכנות גדולות עד אשר הצליחו לשחד וכו' הפקידים המצווים על שמירתם שיתנו להם המכתבים, בתנאי שיתנו להם מכתב בעד מכתב, נפש בנפש, דהיינו שיעתיקה ויחליפו אותו בהעתקתו. וכן נעשה עד שהצליחו לעשות זה אם ריבוי מהמכתבים ואולי אפי' רובם, אבל בסוף מאיזו סיבה שתהי' – או שלא הצליחו להבריח אותם לידי הרה"ק מרוזין, או שתפסו אותם – לסוף לא נשאר לנו אלא מההעתיקות שנשארו בידי הממשלה ממעשה ידי מעתיקי רוזין.

וכשנתמלאה סאתם של ממשלת הצארים של רוסי' ימ"ש בשנת תרע"ה-ו', נפלו בידי מנגדיהם ושונאיהם ובלי מוראו איש את רעהו חיים בלעו. ונפלו כל בניני המלכות והפלטין וכו' ונעשה הפקר לכל, יד הכל שווים בה. ובמשך שנים אלו ריבוי ענינים נאבדו, ובנוגע לעניננו נאבדו כל המסמכים והפרטים על מאסרו של הרה"ק ר' ישראל מרוזין, דהיינו שעד היום לא מצאו את זה בשום מקום, אף שהי' מאסר קשה ובמשך שנתיים וכו'. והטעם לזה הוא כנ"ל שנשלל לגמרי הארכיון של חערסון – העיירה שכל הענינים הקשורים למאסרו של הרה"ק מרוזין היו טמונים בה. אבל לה' הישועה, היו יהודים שהכירו בתוך השלל כתבים שנכתבו בלשון הקודש, והתחילו להתעניין בהם, והביאו אותם לידי קונים ומוכרים וכו', ולכתחלה היו בהם חשד זיוף מטעם מאד פשוט, כי רוב רובם של הכתבים נכתבו בכתב יד אחד. אבל לבסוף החליטו שברור שזה מהממשלה הרוסית, שהיו בהם הגושפנקא דמלכא, והתחילו למכרם. וכך התחילה ה"גניזה החערסונית" להתפזר בתוך אמוני עם בני ישראל.

וכל הנ"ל בלשון כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (אג"ק ח"ח, ע' רמ"ט): "דבר ברור, אשר האדמו"ר מרוזין זצ"ל הי' אסור (לעת עתה עוד לא נמצאו חוקרים 'מדעים' המכחישים את זה, אף שנמצא חוקר ידוע ומפורסם בפולין שבא ל'מסקנא מדעית מוחלטת' אשר הבעש"ט – לא הי' ולא נברא), במאסר קשה כהנ"ל היו מחרימים הכתבים שנמצאו ברשות הנאסר, בודאי היו אצל אדמו"ר מרוזין כתי"ק של בני דורו ודורות הסמוכים לו מלפניו וספרים וחפצים החביבים עליו כי באו אליו בירושה וכיו"ב – אם מעט או הרבה; בודאי כשנמצא האדמו"ר במקום בטוח רצה וחפש אופנים איך לקבל הכתבים וכו' הנ"ל בחזרה. ברור שלא הי' יכול להשיגם בהשתדלות גלויה אצל הממשלה כיון שברח ממאסרו – ולא נשאר אלא הדרך דאופנים חשאים. אם עלתה ביד המשתדלים בזה לשחד באיזה אופן את הפקידים השייכים לזה – מה היו עושים הפקידים כדי לפשר את הדבר ולמעט, עכ"פ את האפשרויות אשר חוקרי הממשלה יגלו החזרת הכתבים לבעליהם? היותר פשוט – להניח במקומם מכתבים אשר עכ"פ בחיצוניותם במראיהם, מספרם וכו' יתאימו לגוכתי"ק שנלקחו. מובן אשר כ"ז לא היו יכולים לעשות במנוחה גמורה באריכות זמן וכו', ובמילא לא הי' מקום להגה"ה מדויקת, וגם לא ראו נחיצות בזה, כיון שהמחליפים וגם המבקרים שחששו מאתם היו מבינים רוסית יותר מאשר חסידות. כן מובן אשר העתקת המכתבים היתה על קלף או נייר של זמן החילוף ולא של זמן הכתיבה, ובפרט שבתקופה ההיא לא ידעו על אפשרויות בחינת הקלף לברר מתי נעבד".

וח"ט (ע' ל"א ואילך): "אם רק נכונה ההשערה שנעתקו המכתבים מגוף כתבי-היד בשביל פקידי הממשלה הצארית, ובמילא נעשה הדבר בחפזון ולא דוקא ע"י מעתיקים מומחים וביותר שכנ"ל חסידים לא הקפידו מעולם על התאריכים, הרי אין פלא על רובא דרובא של השגיאות שנפלו. ובמכש"כ ממעתיק עתה מכת"י, שקודם ההגהה ישנו אחוז גדול של שגיאות, ובפרט אם מעתיק מכת"י מסולסל שאות אחת נמשכת לחברתה וכו', ובפרטי פרטיות אם המעתיק רוצה לפרש את הראשי תיבות וגם זה עושה בחפזון, אשר עי"ז יגדל לא רק מספר השגיאות אלא גם סוג השגיאות... ובפרט שבנדון דידן, ע"פ השערה הנ"ל, לא הקפידו מלכתחילה על הדיוק מההעתקה. ע"פ השערה הנ"ל שההעתקה מגוף הכ"י נעשתה בשביל אנשי הממשלה בכדי ובמטרה להטעותם שזהו הכ"י, במילא מובן מפני מה מראם החיצוני הי' מוכרח להיות כשל אגרות מקוריות, וכן כמעט על כל אחד ואחד מעבר לדף באה הכתובת ברוסית של הפקיד".

ובלשון כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (אג"ק ח"י, ע' שע"ה): "הכתבים והמכתבים אשר נתגלו אחרי הורדת השלטון הישן בפלכי קיוב וחערסאן... בקיץ תרע"ח יצאה שמועה באדעססא, כי בעת המהפכה בחערסאן נמכרה או נשדדה הארכיון של הבולשת וכו הרבה כתבי יד, מהם כתובים על קלף ומהם על נייר מכתבים שונים, וספרים שלמד בהם מורנו הבעש"ט נ"ע. כעבור איזה ימים הגיעו לאדעססא כמה מכתבים כתובים וחתומים בידי קדש מורנו הבעש"ט, הרב המגדי ממעזריטש, ועוד, ועוד, ונמכרו בסכומי כסף גדולים. בשום אופן לא חפצו המוכרים לגלות באיזה דרך הגיעו אליהם הכתבי יד והספרים, ומראה פניהם העיד חשד של זיוף, אבל מכיון שראו – הקונים – כי כל כתב, מכתב וספר, כתוב עליו כי נמצא בעת החיפוש שהי' בביתו של הצדיק מרוזין וחתום בגושפנקא דמלכא בשעוה ומצוין במספר – נומער – עם חתימתו של הפקיד, התחילו לקנות במחירים גבוהים".

הקדמה:

בעז"ה ית', פיענוח וביאור כל מכתבי אדה"ז המופיעים בקובצי "התמים" שיצאו בזמנו (בשנים תרצ"ה-ה'ח'). בסך הכל ישנם מ"ד מכתבים, ועוד פענחתי מכתב אחד שאינו מופיע ב"התמים", בגלל שכנראה יש שיחה מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ הקשורה לזה. כמו כן, ישנו מכתב נוסף המופיע ברשימות כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ שכנראה (כמעט בלי ספק) בא מהגניזה. חמשה עשר מכתבים הם מלפני הסתלקות הרב המגיד ב"ט כסלו תקל"ג, ושבעה מכתבים הם מזמן זה עד שנת תקל"ח. לאחר מכן מדגלים כמה שנים למכתב משנת תקמ"ח לכ"ק הרמ"מ מהאראדאק. לאחר מכן מדלגים למכתבים משנת תקנ"ז, ושאר המכתבים הם משנת תקנ"ז עד שנת תקע"ב. צירפתי למדור זה עוד ג' מכתבים מהגניזה הקשורים לאדה"ז, עם הקושי שעליהם וכו' עם פיענוחים ותירוצים כפי כחי.

בשונה משאר המדורים, מכ"ק אדמו"ר הזקן יש כו"כ מכתבים חוץ ממכתבי הגניזה. בפרטיות בכללות, יש קכ"ט מכתבים (ב"אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הזקן", דפוס תשע"ב. ולפני זה בדפוס תש"מ, שבו השתמשנו).

ובעז"ה אשתדל להראות לקוראים כיצד הלשונות בהן כ"ק אדה"ז משתמש באגרותיו הרגילים, הוא משתמש בהם גם כאן במכתבי הגניזה, וכדאי להעיר שרק חלק קטן מאגרות אדה"ז היו בנמצא עד הדורות הכי אחרונים. ראוי לציין למבואר במ"א (בקונטרס אחר) שאין להקשות שדרך אדה"ז לכתוב באריכות לפ"ע, ולא בקצרה כבמכתבים אלו, והסברנו, שא' ריבוי מהמכתבים נכתבו עשיריות בשנים לפני האגרות הרגילות. וב' רבים מהם בגדר של "צעטלעך" ולא מכתבים, וק"ל. וג' (ועיקר) לפי השערותנו, מיוסד על דברי רבינו שבעבודת ניתוח מכתבי הגניזה: "בעיקרה צריך להתעמק, וכביטוי הרגיל בחסידות – להתלבש, בלבושי המעתיק...". והעלנו, שאם הי' מכתב ארוך לא העתיקוהו בשלימותו, ואפי"ב לא חציו, כי מה ירוויחו מזה, ומה התועלת בזה? אלא העתיקו תחלת המכתב, ולפעמים גם סופו וכיו"ב, וק"ל. דבר נוסף (טרם נתחיל), לפי השערותנו, החלק הכי בלתי מהימן במכתבים הוא התאריכים והתארים וכו', שהרי אינו נוגע לתוכן המכתב, ולכן המעתיקים השתמשו בזה להרחיב המכתב (כמבואר שם), ועוד, שברוב מכתבים חלק זה מלא בר"ת וכו' ויש ר"ת שאין להן פירוש, ואכ"מ.

והנה זו דרכנו בפענוח המכתבים: דבר ראשון והעיקרי בו עסקנו, הוא פענוח המילים עצמן והבאת מראה מקומות לכל הלשונות והביטויים. יחד עם זה, שמנו דגש מיוחד כנ"ל כשהלשון נמצא בלשונו הזהב של אדה"ז באגרותיו הרגילות. דבר נוסף (והוא לפעמים בגדר של "יגדיל תורה ויאדיר"), שבכמה מקומות, כשראינו שרבותינו נשיאינו לדורותיהם השתמשו בלשון דומה הבאונה, והכוונה בזה לכמה ענפין, א' להראות שזהו לשון הזהב של רבותינו, ב' יש לשער שרבותינו נשיאינו השתמשו בזה כקיום ציווי חז"ל: "חייב אדם לומר בלשון רבו", ג' כשרואים כיצד רבותינו השתמשו במילה מסויימת, וכן בענין מסויים, זה מוסיף הבנה (ו"געשמאק") במכתב. דבר נוסף: השתדלנו להוסיף "הטעמה" בכל המכתבים, דהיינו שלעתים הרחבנו היריעה על הרקע או על הנושא המדובר (בעיקר מתורת רבותינו נשיאינו). אחרון אחרון, השתדלנו לתרץ קושיות שהוקשו וכו' לפענ"ד בעז"ה, והקורא יבחין לאיזה מהנ"ל שייך כל דבר, דבר דבור על אופניו, ויבחר לקרוא או לדלג ולקרוא רק את עיקר פענוח המכתב.

להוי ידוע שהכל בלי אחריות, וכשלא הערתי אין הכוונה שאין מה להעיר, וכשכן הערתי אין הכוונה שאין להשיב, ועיקר כוונתי אינו אלא לפתוח שיח ודיון במכתבי קודש אלו, עליהם העיד כ"ק אדמו"ר הרש"ב: ש"תוכן הכתבים והמכתבים אמיתים הם", ובלשון כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (אג"ק ח"ח, ע' רמ"ט): "לדידי שראיתי כשלוש מאות מכתבים אלו אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר הנה אדרבה בלי שום ספק אשר התוכן אוטנתי".

ויה"ר שנזכה לראות את האור כי טוב, אכ"ר.

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

מכתב ר"ב – ב"ה, יום ד' במדבר תקכ"ט. לכבוד מר חותני התורני הנגיד מו"ש מופלג בתיו"ר רודף צדקה שת"ו מוהרי"ל סג"ל י"נ ולחמותי הצנועה א"ח ולזו"ג עם כל מ"ב (משק ביתם), כלם יעמדו על הברכה של רב חיים ושלום וכט"ס. ת"ל בעד הבריאה, יתן השי"ת לבשר ולהתבשר כל טוב בכב"י אנס"ו. תדעו שבל אוכל למלאות רצונכם בשו"א בעולם, כי דברי מי שומעין, וכ"ק אדמו"ו הה"מ י"נ אין מניחני לנסע לביתי, ויפקד עלי שאחוג חג השבועות הק' הבע"ל אתו עמו במחיצתו הקדושה. יתן ה' לקבל התורה ברתת ובשמחה, א"ו (אוהבכם וידידכם). מנאי חתנכם וב' (ובעלך) מברכם בכט"ס, שניאור זלמן בהר"ב.

לכבוד מר חותני התורני הנגיד מו"ש מופלג בתיו"ר רודף צדקה שת"ו מוהרי"ל סג"ל י"נ: קצת אודותיו מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (קונטרס "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן"): "הרי"ל סגל חותנו של אדה"ז הי' דור שמיני למהרי"ל סגל, שותפו של ר' טעביל נדיב מייסד קהלת וויטעבסק, שהי' החוכר לתעשיית יין שרף במדינת פולין, והנחיל עסקו זה לדורותיו אחריו עד מהרי"ל סגל האחרון, ולרגלי עסקיו אלו היו מהלכים והכרות בספירות הממשלה בעיר הבירה ומה גם הוואייעויאדע ופקידיו והרבה מבעלי האחוזות אצילי פולין, וכשהשתדך הרי"ל סג"ל עם ר' ברוך ולקח את בנו העילוי מליאנזע לחתן בתו הנה עד מהרה נתפרסם שמו של כ"ק אדה"ז אשר מלבד שהוא גאון בנגלה ובנסתר ובמחקר הנה הוא גדול במדעים וביחוד בחכמת התכונה וההנדסה ואשר מנגינותיו לוקחות לב... וראה "בית רבי" פרק א': "לשמע שמעו הגדול, לקחו הנגיד הנכבד רבי יהודא לייב סג"ל ז"ל מוויטעבסק לחתן לו, ואחר החתונה לקחו לביתו להיות סמוך על שולחנו, ושם בבית חותנו הוסיף שקידה על שקידתו בדרך פלא... ברם דא עקא שדרכו דרך הקודש הי' מזור בעיני חותנו וב"ב והי' נראה להם איש משוגע בכל הנהגותיו, ואמרו לאשתו שתקבל גט פיטורין ממנו, אך היא לא רצתה בשום אופן, וע"כ הרבו לעשות יסורים לו ולה. כמה פעמים לא נתנו לו נרות והי' לומד לאור הלבנה, ובילי החורף הי' סובל קור. וגם כמה פעמים לא נתנו לו מה לאכול... וראה באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ו (ע' תי"ח): "זייענדיג דער מפורסם'דיקער עילוי האבן פיעלע געזוכט זיך צו משדך צו זיין מיט ר' ברוך'ן. הוד כ"ק אדה"ז האט מסכים געווען משדך צו זיין זיך מיטן גרויסען עושר ר' ליב סגל מוויטעבסק בתנאי אז די פינף טויזענט גאלדענע רענדלעך וואס ער גיט נדן זאל ער רי"ל סגל – איבערגעבען ברשותו אן שום דעה זאגן וואס ער – כ"ק אדמו"ר הזקן – זאל מיט זיין טאן. א יאר נאך דער חתונה – תקן – זיצענדיג ביים שווער אויף קעסט האט הוד כ"ק אדה"ז צוזאמענגעקליבן מענשין וואס האבן ארויסגעזאגט זייער ווילן פארנעמען זיך מיט ערד ארבעט און האבן אויסגעזוכט א גרויסען שטח ערד נעבן וויטעבסק אין דער לענג פון דער טייך דוינע. הוד כ"ק אדה"ז בהסכם רעיתו כבוד הרבנית מרת סטערנא האט אוועקגעגעבן זייער גאנצן נדן קאפיטאל אויף צו קויפן די ערד... פארבעסערן דעם אידישן פרנסה צושטאנד... רודף צדקה: ע"פ משלי כ"א, כ"א: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" (ולהעיר מאגה"ק בתניא סי' כ"ז שמביא פסוק זה). והר"ז לשון שמשמש בה אדה"ז באגרותיו (ואין הלשון מופיעה בלשון שאר מחבריו הגניזה), ראה אגרת ט': "אהוביי אחיי ורעי העומדים על התורה ועל העבודה עבודת הצדקה, צדקת ישרים תצילם, ורודפי צדקה וחסד ימצאו חיים ושלום עד העולם נס"ו". ראה להלן מכתב רפ"א. כלם יעמדו על הברכה של רב חיים ושלום וכט"ס: להעיר מאג"ק הרה"ק ר' אברהם מקאליסק ("אגרות בעל התניא", ע' נ"א): "בקריאה של חבה קורא אני עליהם יחדיו יעמדו על הברכה והשלום". ולהעיר מאג"ק כ"ק אדה"א (דפוס תשס"ב, ע' ע"ט): "לכללות אנ"ש ידידי ורעי האהובים שבכל עיר ומנין, כולם יעמדו על הברכה וכו'". ובאג"ק הצ"צ (מכתב ג' וכ"ט) "כולם יעמדו על הברכה והשלום אנס"ו". הברכה של רב חיים ושלום וכל טוב סלה: להעיר מברכות ט"ז ע"ב: "רב בתר צלותי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלקינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה... חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה", ולהעיר מתהלים קל"ג, ג': "כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם". הלשון (בדיוק) "רב חיים ושלום" אינה מצויה כ"כ בספרים אבל מצאתיה באגרות בית רוזין ("אגרות הרה"ק מרוזין ובניו") אגרת רע"ז: "רב חיים ושלום וברכה לידידי חתני... ת"ל בעד הבריאה: פעמיים במכתבי אדה"ז של הגניזה משתמש בלשון "הבריאה", ולהעיר מאג"ק אדמו"ר האמצעי שמשמש בלשון זו, ראה מכתב כ"א: "קשה עלי הדבר מאד לפי העת והזמן שאיני בתכלית הבריאה", וכן במכתב כ"ה: "וב"ה אני בקו הבריאה לנכון בלי הרגשת כאב כלל". יתן השי"ת לבשר ולהתבשר כל טוב: כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו משתמשים הרבה בביטוי זה,

ולדוגמא ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חי"ג (ע' ש"ו): "והנני בצער גדול ממצבם והשי"ת יזכנו לבשר ולהתבשר אך טוב בגשמיות וברוחניות", וח"ח (ע' רס"ג): "שיוכלו בעזה"י לבשר ולהתבשר בשורות מנעימות..." ולדוגמאות מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ראה אג"ק ח"ג (ע' שע"ג): "והשי"ת יזכנו לבשר ולהתבשר אך בשו"ט תכ"ה", וחח"י (ע' ר"ה): "ויזכה לבשר ולהתבשר אך טוב בתוך כלל ישראל". ואפשר לומר שהשתמשו בביטוי זה מצד כך ש"חייב אדם לומר בלשון רבו". ולהעיר שלשון זו אינה מצויה כלל בספרים, אבל מצאתי שמרבים להשתמש בה גם בבית רוזין, ראה אגרת קכ"ו שם (ע' רפ"ג): "ונזכה לבשר ולהתבשר מאתכם אך טוב סלה", וקצ"ד: "ונזכה לבשר ולהתבשר איש מאחיו אך טוב סלה ומעתה יתענג על רוב שלום". **תדעו**: לשון שהשתמש בו כ"ק אדמו"ר הזקן באגרותיו (ולא מצאתי בשאר מִתְּפָרֵי הגניזה), ראה אגרת י"א: "...שיעלה ויבא ויגיע לארצנו הקדושה לעת האסיף כי **תדעו** נאמנה כי ריוח העודף..." **תדעו שבל אוכל**: אדמו"ר הזקן משתמש בלשון "בל" באגרותיו, ראה אגרת כ"ד: "בקשתי כפולה ומכופלת לפני הגבאים שי' להשיג על כל הנ"ל בהשגחה פרטית **בל יפול** דבר וחצי דבר ארצה ח"ו, ובאגרת כ"ו: "נשאתי את נפשי בשאלתי לפני כל אהובי ורעי אשר כנפשי **בל אהי** עליהם למשא אשר העתרתי דברי אליהם..." ובאגרת מ"א: "**בל יורו** היתר לעצמם לפתוח לעצמם לפתוח פה ולשון על כבוד התורה", ועוד כמה פעמים. **בל אוכל למלאות רצונכם בשו"א בעולם**: התנ"ך מלא בלשון "לא אוכל". כבר בספר בראשית מופיע ביטוי זה שלש פעמים "לא אוכל להמלט ההרה", "לא אוכל לעשות דבר" ו"כי לא אוכל לקום מפניך". לגבי הלשון "לא אוכל למלאות", ראה בשו"ת מהר"ם שי"ק: "ועל בקשתו בדבר הידוע **לא אוכל למלאות משאלתו כ"ו**" וראה באגרות האחיעזר: "יסלחו לי רומעכת"ה על אשר **לא אוכל למלאות** הבטחתי..." וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ד (ע' קמ"ד): "ואחר כל הדיבורים אמרתי אשר אני **לא אוכל** להניח בשום אופן שיתערבו בענייני **ולא למלאות** דרישותיהם". לגבי הלשון "למלאות רצונכם" בה משתמש כ"ק אדמו"ר הזקן באגרותיו, ראה אגרת נ"א: "ולא כדי **למלאות רצוני**... כי מעולם לא בקשתי ממנו שום הסכמה על מילי דחסידות... אילו הי' מבקש כדי **למלאות רצוני** בלבד..." וראה באגרות ה"בית אהרן" מקארלין: "ע"כ אקווה להשי"ת שגם עתה יעזור לי **למלאות רצונכם** לבוא אי"ה על החתונה כפי רצונכם..." **בשום אופן בעולם**: הלשון "בשום אופן בעולם" (ובלשון "בשום אופן" סתם מופיעה עוד כמה פעמים) משתמש בו אדמו"ר הזקן באגרותיו, ולדוגמא באגרת ו': "שלא ללוות ממעות א"י **בשום אופן בעולם**", ואגרת פ': "ובכחי גדלות בשעת עבודה שבלב א"א כלל בלעדה **בשום אופן בעולם** כדכתיב זה השער..." ואגרת צ"א: "כלך מדרך זו ולא יעמיד ממונו בסכנה **בשום אופן בעולם**". **כי דברי מי שומעין**: ע"פ בבא קמא נ"ו ע"א: "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". וכ"ק... **אין מניחני לנסוע לביתי**: הלשון "אין מניחני" נמצא במדרש הגדול: "אם אין אתה מניחני לצאת תחלה הרני הורג אמי ויוצא דרך דופן". ראה איוב ט', י"ח: "לא יתנני השב רוחי", ופרש"י "אינו מניחני להשיב רוחי אלי". **ויפקוד עלי**: לכאורה ע"פ עזרא א', ג': "**והוא פקד עלי** לבנות לו בית", וכן בדברי הימים ב' ל"ו, כ"ג: "**והוא פקד עלי**" (ואולי זה גם משחק מילים משמואל א' י"ג, ט"ו: "**ויפקוד שאול את העם**", אע"פ ששם פירושו ע"פ פשט הוא שמנאם). **אתו עמו במחיצתו הקדושה**: בלשון "אתו עמו" משתמש אדמו"ר הזקן באגרותיו, ראה אגרת כ"א: "לא יותן כסף לידו ממש כי אם ליד שד"ר מאה"ק שיהי **אתו עמו**". (וראה מכתב רמ"ז מהגניזה (כתב התקשרות של אדה"ז ביחד עם ר' זוסיא ור' יהודה ליב הכהן): "ועי"ז יעלה אותנו על סולם אלקים **אתו עמו**".) **יתן ה'**: לשון שמשתמש אדמו"ר הזקן הרבה באגרותיו (ואינה מופיעה בצורה כזו בשאר מכתבי הגניזה, אלא קרוב לה במכתב ל"א מר' אדם בע"ש, כזו: "וה' יתן כוח"ט בספרן של צדיקים". ובמכתב קל"ד מהבעש"ט: "**והשי"ת יתן** חג כשר ושמח..."), ראה אגרת ב': "ועלי לכתוב עליו לרבותינו שבא"י כאשר **יתן ה'** ב"ב אם לא יתקן המעוות", ואגרת ט': "ובקשה על העתיד כה **יתן** וכה יוסיף ה' רוחו... אולי **יתן ה'** בלבי עצה לחזק ידים רפות", וג': "כה תעשו כמצווה עלינו גם ה' יתן הטוב בכל מילי דמיטב" (ובצורה ד"ה' יתן" נמצא גם הרבה באגרות אדה"ז, ולדוגמא ראה אגרת י': "גם ה' יתן הטוב ויכפר בעדנו", וי"א: "גם ה' יתן הטוב בכל מילי דמיטב", וי"ג: "צלח רכב על דבר אמת וצדק ושלום נשקו גם ה' יתן הטוב", ועוד). **יתן ה' לקבל התורה ברתת ובשמחה**: ראה ברכות כ"ב ע"א: "תניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתרי"ו יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב מה להלן באימה ובריאה וברתת ובזיע אף כאן באימה ובריאה וברתת ובזיע". ולהעיר מתהלים ב', י"א: "וגילו ברעדה". ואולי יש לבאר הענין בזה – האיחול ד"קבלת התורה ברתת ובשמחה – ע"פ המבואר בכ"מ בדא"ח שהענין של התורה היא ההתכללות של שמאלא בימינא, ראה ביאורי הזוהר לאדה"א (פ' ויחי, עה, ד): "...בכחי התכללות

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

חסד וגבורה והן בחי' ברודים כו', ולמעלה הוא עיקר בחי' התיקון כידוע, וזהו כל עיקר ענין התורה כולה שהוא לאכללא שמאלא בימינא וימינא בשמאלא כו' וכמ"ש מימינו אש כו', וזהו בחי' קול יעקב שכלול מאש ומים כו' וד"ל". וראה ביאורי הזוהר מאדמו"ר האמצעי פ' בחוקותי (ע' קס"ט): "ביאור ענין בחי' התכללות דשמאלא בימינא הנ"ל, הנה תחלה יש להקדים הקדמה אחת בענין אהבה ויראה למטה שנקראים למעלה ימינא ושמאלא שהוא בחי' חסד וגבורה כנודע, דהנה אנו רואים שטבע מדת האהבה שבאדם למטה היא מביאה לבחי' הקירוב ודיבוק ביותר כי כל כמה שתגדל האהבה יותר, יותר יתקרב ויתדבק אליו בדביקה וחשיקה וקירוב יותר, כמו אהבת איש ואשתו ביותר שמביאה בחי' התקרבות יתירה ביניהם עד שלבם גס זה בזה מפני ההתקרבות כו'... עד שנעשו לאחדים ממש וכמ"ש והיו לבשר אחד כמו שלא יתבייש אדם מאשתו גם לילך ערום כו' ואמנם בחי' טבע היראה הוא ממש היפך זה, שהרי אנו רואים באדם שבסיבת היראה מזולתו מתרחק יותר ממנו ושב לאחור ברתת ואימה כמו שנאמר במתן תורה וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק דוקא כי טבע מדת היראה לגרום בחי' הריחוק, וכל שתגדל היראה יותר, יותר יבא לידי בחי' ההתרחקות מפני שהוא ירא מנגוע בו וגם לעמוד בקרוב אלא מתרחק ממנו להיות נבדל ממנו בערך יותר כל שהיראה ביותר כו' וזהו ממש היפך האהבה שגורמת הקירוב בערך כנ"ל... אך כל זה אינו אלא כפי סדרי ההשתלשלות דחסד וגבורה מלמעלה שנקרא אהבה ויראה למטה, וכנ"ל שהחסדים בז"א והגבורות בנוקבא והן ענפין מתפרדין כו', אך כאשר יש בהן בחי' היחוד וההתכללות זע"ד כנ"ל עד שמתחלפין במדרגותיהם מזה לזה... וביאור הדבר היינו ע"ד דוגמא שמתפעל אדם לפעמים... ונמצא יש כאן חילוף המדרגות מריחוק נולדה אהבה ומקירוב נולדה יראה היפך טבע עצמותם כנ"ל וזהו בחינת התכללות אהבה ויראה למטה ועד"ז יובן ג"כ למעלה... עיי"ש ביאור הענין.

לקבל התורה ברתת ובשמחה: הנה בחב"ד מאחלים בקשר לחגה"ש – "קבלת התורה בשמחה ובפנימיות". ראה בזה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"ו (ע' נ"ח): "ההתעסקות בחינוך תשב"ר היא המסייעת לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות (כזה הי' לשון הברכה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בערבי חה"ש)", וח"ט (ע' 92): "בברכה לבריאות הנכונה וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"א (ע' קמ"ד): "ובברכת החג כנוסח המסורתית בתורת החסידות – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"ג (ע' ק"ב): "בברכה, וכמאמר המשנה חייב אדם לומר בלשון רבו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", ושם (ע' ק"ו): "בברכה כלשון המורגל בפי כ"ק מו"ח אדמו"ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"ח (ע' שצ"ז): "וכסגנון המקובל – קבלת התורה בשמחה ובפנימיות", ח"י"ז (ע' קל"ג): "ובסגנון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"כ (ע' רכ"ט): "להביע ברכתי לכאו"א מהם בלשון הרב הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"כ"ב (ע' רל"ח): "ובנוסח המסורתי שקבלנו מכ"ק מו"ח אדמו"ר נבג"מ זי"ע – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", ושם (ע' תנ"ב): "ולקראת חה"ש הבע"ל – בנוסח הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"כ"ג (ע' קצ"ד): "בברכה – בנוסח המקובל – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"כ"ד (ע' קמ"ה): "בברכה – עפ"י נוסח כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהיתה אצלו בקבלה מקודם – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וח"כ"ח (ע' רט"ו): "ובסגנון הרגיל בבית הרב – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", ושם (ע' רכ"ט): "בנוסח המסורתי בבית הרב – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", ושם (ע' רל"א): "בסגנון המקובל בבית הרב – לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות", וראה אג"ק ח"י"ז (ע' קנ"ב): "...אביע לו איחולי בנוסח הרב, כ"ק מו"ח אדמו"ר, לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות. כמו בשאר עניני כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהי' מדייק בלשונו כמו ששמע מאביו, בטח כן הוא גם בנוסח הברכה לחג השבועות. והדיוק שבזה, אפ"ל שעל ידי שהדבר בשמחה ולא בכפי' הריהו גם בפנימיות, שלכן תורת חב"ד דורשת פנימיות ושמחה גם יחד, אלא שגם בשמחה עצמה מדגישה הפנימיות שבזה, שאז השמחה מחדירה תוך – תוכיותו של האדם עד שצפה ועולה גם לחוץ". (נ"ל בהסברת מכתב זה, שרצון קדשו לומר, שההנחה הפשוטה היא שצ"ל באימה וביראה וכו') (ע"פ הגמ' הנ"ל) אלא שרוצים להבהיר שתהי' בפנימיות, ולכן אומרים בפירוש שתהי' בשמחה שזו הדרך להיות בפנימיות. אלא שבזה גופא צריכים להבהיר, שהשמחה תהי' בפנימיות, כך נ"ל). והנה פורסם בשנת תשע"ב (לראשונה) מכתב מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו למהרי"ד סולובייצ'יק – וזלה"ק (לאחר שמאחל "לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות"): "לכאורה צע"ק נוסח הנ"ל מברכות (כב, רע"א) באימה וכו'. וי"ל שהשמחה הוא על כללות ענין קבלת התורה. וגם לאח"כ מקמי דלפתח ופוחת

כ"א אלול, ה'תשפ"א

באימתא (שבת ל, ב). ובאמצע ג"כ בשמחה דאין שמחה כהתרת הספקות", עכלה"ק. ראה "הערות וביאורים" קובץ תתל"ו ששקלו וטרו בדברי קדשו אלו באופן מופלא. ואוסיף הערה קטנה מדילי בקשר למכתב קצר זה, שנראה לי, כמו שהבאתי לעיל, שהסברת הענין דאימה ורתת וכו' ביחד עם שמחה מובנת מאד ע"פ המבואר בדא"ח, אלא שכאן רצה רבינו להסביר הענין גם ע"פ נגלה כדרכו בקודש בכל מקום, וק"ל.

לגבי כללות תוכן המכתב, ראה בית רבי פ"ב: "מאת ה' היתה לו זאת, שהורהו בדרכיו לילך באור ה' לכתת רגליו לעלות לפני ולפנים להיכל קדשו של האי סבא חסידא קדישא אור עולם מופת הדור, הגאון האלקי החריף מו"ר דובער נ"ע מ"מ דק"ק מיזעריטש, אשר רוח ה' הופיע עליו כנודע וכמפורסם... אחר כלות שנה ומחצה שב לביתו והי' שם זמן מה. ואח"כ שב עוד הפעם להרב המגיד והי' שם ג' שנים, עד אחר פטירת הרב המגיד נ"ע". (וראה בהערה שם שבפרטיות הי' בביתו בשנת תקל"ב).

מכתב ר"ח – ב"ה, יום ה' שמות ת"קלמ"ד. אל כבוד קודש הקדשים הרב הגאון איש אלקים, בקי בכל וכו' וכו' וכו' ק"ש מו"ה שמעלקע הורוויטץ י"נ. אד"ש. בטח ידוע לכ"ק מה שהעיר ע"י אדומו"ו הה"מ הק' י"נ לעסוק בחיבור שלחן ערוך החדש. אוכל לבשרו כי ב"ה אני עוסק בו, וה' מצליח בידי לכוין אל האמת לאמיתו. וה' יגמור בעדי לטוב שאזכה לגמרו וליטע אהבתו ויראתו בלב כל ישראל, אנס"ו. יקבל קונטרס א' לדוגמא. מנאי אוהבו בל"מ, שניאור זלמן בא"א מו"ר מ' ברוך זלה"ה.

בטח ידוע לכ"ק מה שהעיר ע"י אדומו"ו הה"מ הק' י"נ לעסוק בחיבור שו"ע החדש: ראה הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז: "באנו להודיע בישראל נאמנה אמיתת סיבת התעוררות רוח קדשו של אדונו אבינו מו"ר האלקי הגאון נ"ע לחבר כמו חיבור השו"ע הלכות בטעמיהן ונימוקן אחריהן... מאת ה' היתה לו זאת שהורהו בדרכיו לילך באור ה' לכתת רגליו ולעלות לפני ולפנים להיכל קדשו... הגאון האלקי החריף מו"ר דוב בער נ"ע מ"מ דק"ק מיזעריטש אשר רוח ה' הופיע עליו כנודע וכמפורסם... ובעודו עומד לפני ה' שם נתעורר רוח קדשו של מורו ורבו סבא קדישא הנ"ל כיד ה' עליו השכיל ומשמיא אסכימו על ידו לעשות אך טוב לישראל בדברי הברית זו תורה הנגלית לנו ולבנינו... אשר ע"כ על כל דברי האגרת הזאת משמיא אסכימו על ידי' דהרב הקדוש הנ"ל לחפוש בחפש מחופש בתלמידיו למצוא איש אשר רוח אלקים בו להבין ולהורות הלכה ברורה... ויבחר בכבוד אדונינו אבינו מו"ר ז"ל אשר בו בזמנו הי' מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים והפציר בו עד בוש, ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה לעשות מלאכה זו... והיתה התחלתו בהיותו יושב בשבת תחכמוני במקום תחנון של הרב הקדוש הנ"ל שם הואיל באר את התורה בהל' ציצית והל' פסח ושניהם נגמרו שמה עד בואם שמה הני תרי צנתרי דדהבא שבת אחים יחד הגאונים המפורסמים קדושי עליון עמודי עולם הרב מוה"ר שמעלקא ואחיו הרב מ"ו פנחס נ"ע טרם נסיעתם על כסא הרבנות למדינות אשכנז לקהילת ניקלשבורג וקהילת פרנקפורט דמיין, והי' לנגד עיניהם כתבי אמו"ר בשני ההלכות הנ"ל וקלסוהו ושבחוהו עד למאד מאד ואמרו לו חזק והתחזק לברך על המוגמר לך נאה ויאה וזכות התורה יעמוד לך ולזרעך ולכל ישראל. ובמיעוט שנים ב' נגמר זה החיבור על אורח חיים...". **מה שהעיר:** ראה אגרות אדה"ז, אגרת ט': "אשר העיר ה' רוח נדיבה בלב המתנדבים", ואגרת ע"ב: "וכעת העיר ה' רוח נדיבה ונפש יקרה ה"ה המופת...". (ולהעיר שלא מצאתי בשאר מכתבי הגניזה). ולהעיר מאגרת מהרה"ק ר' ברוך ממעזיבז (נדפס בבוצינא דנהורא): "הנה נא ידעתי נאמנה כי כבוד קדושתו העיר עלי משא ועבודה קשה זו". **אוכל לבשרו:** אולי יש לקשר עם כמה פסוקים, וכדלהלן, תהלים קל"ט, ו': "פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה", ואצל אדה"ז לא נפלאה היא, אלא הבין להורות הלכה ברורה. דברים א', ט': "ואמר אליכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם" (ראה בראשית מ"ט, י"ד-ט"ו): "ויט שכמו לסבל ויהי למס עובד", ופרש"י "לסבול עול תורה... למס עובד לפסוק להם הוראות של תורה...". במדבר כ"ב, ל"ח וכ"ד, י"ג: "היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלקים כפי אותו אדבר", ו"לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר ה' אותו אדבר" (וזה ע"פ מאמר רו"ל: "דבר ה' זו הלכה"). ולהעיר מפרש"י שם שבלעם "שלח שלוחים לבשרו". **ב"ה אני עוסק בו:** ראה אליהו רבה פכ"ב: "מהו רוב תבואות

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

בכח שור אלא תנא דבי אליהו פעם אחת בא אלי תלמיד אחד שאינו בקי בהלכה אמר לי רבי עוסק אני בדברי תורה ומחמד ומצפה ומתאוה... אמרתי לו בני לא זכה אותו אדם לדבר תורה אא"כ מסר עצמו לכבוד שמים למיתה כשור הזה... וכן להעיר ממדרש הגדול: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי ואם אינו עוסק בה כראוי סופו נכשל וכן הוא אומר..." וה' מצליח בידי: ע"פ בראשית ל"ט, כ"ג: "ואשר הוא עושה ה' מצליח". לכוין אל האמת לאמיתו: מבוואר בריבוי מקומות בדא"ח שהלכה למעשה קשורה דוקא לענין ד"אמת לאמיתו", ונביא כמה מ"מ בזה. ראה "מאמרים קצרים" לאדמו"ר הזקן (ע' שכ"ז): "בית שמאי וב"ה הלכה כב"ה דנוחין ועלובים היו... זהו הנאמר בדוד וה' עמו שהלכה כמותו... ואע"פ שאלו ואלו דא"ח אלקים דוקא בחי' אלקים בלבד אבל בחי' הוי' בחי' סוכ"ע אינו אלא במי שהוא שפל בעצמו עד קצה האחרון הוא מוצא דין אמת לאמיתו להיות כן יקוים להלכה למעשה כי נעוץ סופן בתחילתן". תרס"ו (ד"ה כל השונה הלכות, ע' תקס"ז): "והנה הלכות הן משם הוי' וכמ"ש והוי' עמו שהלכה כמותו כו' והענין דהנה הלכה הוא מה שהוא אמת לאמיתו, דהרי כללות התורה היא אמת וכנ"ל דאלו ואלו דא"ח ומה שהוא הלכה היינו שזהו אמת לאמיתו וכמו שארז"ל שבת ד"י ע"א כל דין שדן דין אמת לאמיתו כו' דייקנן אמת לאמיתו דוקא, דדין והלכה למעשה שפוסקין שיהי' כך וכך ה"ז אמת לאמיתו... אבל הלכה ה"ז מגיע עד בחי' העלם העצמי דא"ס דמשם שרש ההלכה והוא בחי' אמת לאמיתו ממש". אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חח"י (ע' ר"כ): "...וה"ר אשר עוד רבות בשנים יוסיף חיילים לאורייתא הלכה למעשה שזוהי הבחינה לתורת אמת לאמיתו וכמובן ממאמר רז"ל אלו ואלו דא"ח הלכה כמותו מפני שנאמר והוי' עמו וכמובן ג"כ ממאמר רז"ל דאין למדין הלכה (בבא בתרא קנ"ו ע"ב). וה' יגמור בעדי לטוב: ע"פ תהלים נ"ז, ג': "אקרא לאלקים עליון לא-ל גומר עלי". לשון רגילה, לדוגמא ראה הקדמת בני המחבר: "וה' יגמור בעדינו בכי טוב להוציא לאור יתר חברי... ועוד דוגמא מהקדמת מחבר הספר שבחי הבעש"ט: "וה' יגמור בעדי להפיק רצוני לטובה אמן". וליטע אהבתו ויראתו בלב כל ישראל אנס"ו: ראה סה"ש תרצ"ט לכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (ע' 345): "דער טאטע... האט ער געפרעגט דעם זיידן, אזוי ווי ער וויל זיין א ירא שמים באמת וואס בעדארף ער טאן צו דעם, האט אים דער זיידע געזאגט: ווער קלאר דעם עלטער זיידנ'ס שו"ע מיט אלע ויש אומרי'ס. ווייסט וואס הייסט קלאר? קלאר איז ווען עס לייכט זיך דורך ד.ה. אז יעדער הלכה זאל דערהערט ווערן אין די אברי הגוף וואס זיינען שייך צו דעם, אז די אברי הגוף זאלן אליין דערהערן וואס זיי דארפן טאן. און אט דאס הייסט דערהערן".

הובא ב"לקוטי טעמים ומנהגים להגדה של פסח" (של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו): "הל' פסח הי' הראשונות שנדפסו משו"ע רבנו הזקן, והן גם הראשונות (ביחד עם הל' ציצית) שנכתבו ונגמרו ע"י רבנו הזקן עוד 'בהיותו יושב בשבת תחמוני' במעזריטש... וב"הערות התמימים ואנ"ש" גליון מ"ו מעיר הרב דובער ל. על זה: "צ"ע ובירור מה שדייק להוסיף תיבת 'במעזריטש' – שלא הוזכר בהקדמה, ואדרבה בהשקפה ראשונה נראה מלשון ההקדמה דהכוונה לראוונא (שם גר הה"מ – מחורף תק"ל עד קיץ תקל"ב) או לאניפאלי (שם גר הה"מ – מקיץ תקל"ב עד ההסתלקות – ב"ט כסלו תקל"ג) – שהרי, לשון ההקדמה הוא: 'בהיותו יושב בשבת תחמוני, במקום תחנות של הרב הקדוש הנ"ל שם הואיל באר את התורה בהל' ציצית והל' פסח ושניהם נגמרו שמה עד בואם שמה הני תרי צנתרי... ובמיעוט שנים ב', נגמר חיבור אחד על או"ח, וממה שדייק להוסיף תיבת 'במעזריטש' נראה שמפרש, דמ"ש בהקדמה 'במקום תחנות של הרב הקדוש' הכוונה למקום עיקר חנייתו – במעזריטש (ולא בראוונא ואניפאלי – בהן חנה רק זמן מועט – לפ"ע). ולפי"ז מובן מ"ש, שדוקא הל' ציצית ופסח נגמרו שם (משא"כ שאר או"ח לא נגמר במעזריטש) אף שגם שאר או"ח נגמר בחיי חיותו של הה"מ בעלמא דין (בשנת תקל"ב).

ולכאורה אפשר להוכיח פירוש זה ממכתב כ"ק אדה"ז למו"ה שמעלקע (המוזכר בהקדמה), מיום ה' שמות תק"ל, אשר הוא שולח לו קונטרס אחד מהשו"ע שלו לדוגמא – הרי שבחורף תק"ל כבר גמר (לפחות) חלק מהל' ציצית ופסח (אמנם הרי ידוע, שמחמת ריבוי טעויות המעתיק במכתבים אלו של הגניזה החרסונית, א"א לסמוך כ"כ על התאריך – בדיוק – וראה מכתב כ"ק אד"ש...) וכן אפשר להוכיח ממכתב כ"ק אדה"ז (אגרות אדה"ז, מ"ח) למו"ה פנחס – בעל ההפלאה (המוזכר גם הוא בהקדמה) בו כותב: "חבה יתירה הנודעת לי ממר שהוא רבא דעמי' שי' מימי קדם בק"ק מעזריטש וק"ק ראוונא, ע"כ. הרי שמו"ה פנחס הנ"ל בא לה"מ במעזריטש – טרם שעקר דירתו לראוונא, ובה בשעה

כבר נגמרו הל' ציצית ופסח, וכלשון בני הגאון המחבר בהקדמה: "ושניהם נגמרו שמה, עד בואם שמה הני תרי צנתרי דדהבא, שבת אחים גם יחד, הגאונים המפורסמים קדושי עליון עמודי עולם הרב מוהר"ר שמעלקע ואחיו מ"ו פנחס נ"ע, טרם נסיעתם על כסא הרבנות למדינות אשכנז, ע"כ. אמנם, גם זו אינה הוכחה ברורה, שהרי אפשר לומר שהאחים הנ"ל באו כמה פעמים להה"מ – ומ"ש בהקדמה "עד בואם שמה כו", היינו קודם שבאו לשם בפעם האחרונה – טרם נסיעתם על כסא הרבנות למדינות אשכנז – שזה הי' סוף שנת תקל"א, או תחלת שנת תקל"ב (כי לאשכנז הגיעו בתחלת שנת תקל"ב). אך מ"מ נראה להוכיח, דמ"ש בהקדמה "עד בואם שמה" היינו עד בואם בפעם הראשונה להה"מ – במעזריטש (שנת תק"ל), כי: א) דאם נאמר דהכוונה לראוונא (קיץ תקל"א), הרי אינו מובן מ"ש דשם (במקום תחנות כו' – לאו דוקא במעזריטש) נגמרו דוקא ציצית ופסח (ולא שאר או"ח) – בו בזמן שכמעט כל או"ח נגמר שם – במקום תחנות כו' – עד י"ט כסלו תקל"ג. ב) מסתבר לומר, דמ"ש בהקדמה 'ובמיעוט שנים ב' נגמר חיבור אחד על או"ח', הכוונה לכל או"ח – כולל הל' ציצית ופסח, ומאחר שבשנת תק"ל התחיל לסדר את השו"ע (היום יום בתחלתו), נמצא שכל או"ח נגמר בתקל"ב, ושוב יוקשה מ"ש שרק הל' ציצית ופסח נגמרו במקום תחנות כו'. ג) איך אפשר לומר, שבמקום שבאו בני המחבר לפרש – בהקדמתם, זמן כתיבת הל' ציצית ופסח – סתמו כ"כ, לומר שנכתבו 'בהיותו יושב בשבת תחמוני במקום תחנות של הרב הקדוש' במקום שלפועל נגמרו (לפחות) כשנה ומחצה לפני סיום זמן זה (שהי' יושב כו') אלא ע"כצ"ל, שהכוונה היא, למקום תחנות – במעזריטש, והיינו קרוב לסיום זמן ישיבתו במעזריטש (חורף תק"ל), לפני שעקר דירתו לראוונא. שוב ראיתי בס' הרב מליאדי, שגם הוא כותב שהל' ציצית ופסח נגמרו במעזריטש, ואעפ"כ כותב שם שזה הי' בשנת תקל"א, ואזיל לשיטתו ממ"ש שהה"מ גר באחרית ימיו חליפות במעזריטש וראוונא. אבל לא הביא שום מקור להנחה זו, וגם ממכתבי הגניזה לא נראה כן" (ע"כ מקובץ "הערות וביאורים"). ואני בעניי חושב שראיותיו חזקות הנה.

והנה ב"יגדיל תורה" (תמוז תשל"ז) הדפיסו פס"ד הל' פסח מכתבי יד וכו' והסיקו שזה כתי"ק של הרה"ק המהרי"ל (אחי כ"ק אדה"ז ובעמח"ס שארית יהודה) ושאדה"ז הגיהם. ובאו עם סברה והשערה לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו לגבי השו"ע (הל' פסח?) שנעשה ג"כ באופן כזה, וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שלל זה לגמרי, וזל"ק: "הל' ציצית ופסח נגמרו קודם תקל"ג במעזריטש (הקדמת השו"ע) – ומהרי"ל לא הי' במעזריטש. כו"כ מהדורות מאדה"ז עצמו ובתכלית שינוי כזה וכו' – מוזר בנוגע לאדה"ז, שטימט ניט כלל לשינוי בהמהדורות שבתחלת שו"ע, דאגה"ת, דברה"נ, ועוד. הל' פסח נגמרו במעזריטש ולומר שהיתה מהדורא קמא משו"ע אדה"ז עוד לפני זה, והביאה אתו בחזירתו לליאזני ונשמרה במשך כל השנים אף שנאברו כמה סימנים מהשו"ע, וכו' – השערה תמוה היא".

ב"ספרי ההלכה של אדה"ז" (להר' מונדשיין, ע' ט) כותב: "נעשו כמה נסיונות לבאר את דברי ההקדמה ולתרגמה לשנים מזוהות ונקובות. והכותבים מנסים לקבוע את זמן חיבור חלק או"ח לבין השנים תקכח-תקלא, או תקל-תקלב, או תקלב-תקלד. ויש פנים לכאן ופנים לכאן מתי נגמרו הל' ציצית ופסח ומתי שאר סי' חלק או"ח. ועדיין לא עלה דבר מוחלט, מוסכם ומקובל על דעת הכל". ומעיר: "והנה חלק גדול מהבירורים מסתמכים על מ"ש כ"ק אד"ש בהגש"פ שלו כי הל' פסח וציצית נגמרו במעזריטש (היינו קודם שעקר לראוונא). ברם בדברי כ"ק אד"ש שבקובץ יג"ת (הנ"ל) נאמר: '...נגמרו קודם תקל"ג במעזריטש ועכצ"ל ש'מעזריטש' לאו דווקא, והכוונה לשבת תחמוני בצלו של הה"מ ממעזריטש".

אבל לפע"ד קשה מאד לומר כדבריו, כי הלא את המילים 'בהיותו יושב בשבת תחמוני' הניח רבינו בציטוט, ובכוונה הוסיף מעצמו מיד לאחרי זה המילה: "במעזריטש", ואם כדבריו שזה לאו דוקא, אז נמצא שאין בזה שום ענין, ומה הרוויח כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בהוספתו. ואם נאמר (בדוחק) שכוונת קדשו הי' להודיע שמדובר על הה"מ, הי' לכאורה ברור ונכון יותר לפרש דבריהם, והל"ל: "אצל הה"מ", וכיו"ב. דיוק זה מתחזק במענה זה של רבינו, שהרי במענה קצר זה מזכיר רבינו "מעזריטש" ג' פעמים (ובפעם השלישית מדגישה), ולומר שבכולם הכוונה היא לאו דוקא, אין לומר כן אלא בראיה ברורה.

בנוגע לדיוקו שכותב רבינו (בשם "הקדמת השו"ע"!): שהל' ציצית ופסח נגמרו קודם תקל"ג במעזריטש", י"ל, ובהקדים עוד דיוק: הלא מפורש בהקדמה שגמר כל האו"ח כולו בהיותו בצלו של הה"מ, וא"כ למה אומר רבינו רק

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

על "הל' ציצית ופסח" ש"נגמרו קודם תקל"ג? ואין לומר, שכיון שמדובר לגבי הל' פסח לכן מציין רק בנוגע להל' פסח – אע"פ שנכון הדבר לגבי כל האו"ח – כי, הרי מביא גם "הל' ציצית". ולמה לא הביא רק הל' פסח כמו שעשה בסוף המענה ששם מזכיר רק הל' פסח. ומשמע ברור שכוונת רבינו בכתבו "הל' ציצית ופסח נגמרו..." היא לדברי ההקדמה שהי' זמן שנגמרו הל' ציצית ופסח דוקא, לפני שנגמר שאר או"ח. אבל א"כ קשה, למה אומר רבינו "קודם תקל"ג", הלא קודם תקל"ג כבר נגמר כל האו"ח כנ"ל.

לכן נראה לי שכוונת רבינו היא להוסיף עוד נקודה נגד ההשערה שלהם, ורצון קדשו לומר, שדבר ראשון א"א לומר כן שהלא הל' פסח נכתבו תחת צילו של הה"מ דהיינו עכ"פ לפני הסתלקותו, כמפורש בהקדמה "בשבת תחכמוני". ומוסיף רבינו שעוד יותר מזה, שכוונתם בהקדמה היא, שנכתבו כמה שנים קודם לכן – במעזריטש. אבל כיון שמפורש בהקדמה רק שהי' "בשבת תחכמוני", ולכן לוקח רבינו מה שאפשר להסיק מדבריהם במפורש, שברור ומוכח שגמר הל' פסח הי' לפני ההסתלקות בשנת תקל"ג (ולמעשה מהמשך ההקדמה: "ואחר רוב שנים שהוסיף פליאות חכמה על חכמתו בעמקות ובקיאאות, כמו בהיותו בן שלשים שנה... אז התחיל להגיה ולחדש בספרו זה מחלק או"ח..." (דהיינו בשנת תקלה-לז)). אבל מפרש רבינו בעצמו (כדברי ההערה דלעיל), שלדעתו, **כוונתם באמת בהקדמה היא למעזריטש, ולכן הוסיף רבינו הענין של "ציצית", לגלות שכוונתו באמת היא לדיוק בדבריהם שאפי' במעזריטש כבר סיים הל' ציצית ופסח.**

מכתב ר"ט – ב"ה, יום ה' בא ת"קלמ"ד. ישפות ה' חו"ש למר חותני הקצין הנגיד התורני מופלג בתו"ר מוהרי"ל סג"ל י"ג בויטעבסק. אי"ה בעוד חודש ימים אבוא לביתי בהסכם כ"ק אדומ"ו הה"מ הק' י"ג. שלום לכל ב"ב יחי ולזו"ג תחי'. מנאי חתנכ' דו"ש, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

ישפות ה' חיים ושלום: ע"פ ישעי' כ"ו, י"ב: "ה' ישפות שלום לנו", לשון שמשמש אדמו"ר הזקן באגרותיו (ומופיע במכתבי אדה"ז של הגניזה עוד ג' פעמים. וחוז' מזה, מופיע רק עוד פעם אחת בהגניזה במכתב של הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב לאדה"ז (ולמעשה שאגרת רפ"ט של אדה"ז ("וה' ישפות שלום וחיים טובים...") מופנא לר' לו"י). לכל הנ"ל ראה מכתבים רל"ה, רע"ז, רפ"ח ורפ"ט מהגניזה), ראה אגרת כ"ז: "ה' ישפות שלום וחיים טובים וארוכים לאדוננו מגיננו..." ואגרת נ"ד: "ה' ישפות שלום וחיים טובים לא"נ הרב..." ואגרת נ"ו: "ה' ישפות שלום וחיים טובים לאו"נ הרבני..." ואגרת ס"א: "ה' ישפות שלו' וחיים טובים לכבוד הרבנים המופלגים..." ואגרת ס"ב: ה' ישפות שלום וחיים טובים וארוכים לרב רחמאי..." (והנה באגרות הרגילות של אדה"ז הלשון הוא "ה' ישפות" (כמו שהבאנו) ולא "ישפות ה'" וגם הלשון הוא "שלום וחיים" ולא "חיים ושלום", אבל מעניין שבמכתב רפ"ט להלן של אדה"ז הלשון היא: "וה' ישפות שלום וחיים טובים". ונראה לי שזה מחזק השערתנו (בסקירתנו הכללית על כל הסוגי') – שחלק התאריכים ותוארים וכו' באגרות שבמכתבי הגניזה אינם מדוייקים במיוחד, כי המעתיקים מרוזין האריכו המכתב בדברים של מה בכך עי"ז שלקחו מילים עיקריות ובנו על גבן מדמיונם וכו', אבל גוף המכתב יותר מדוייק – והרי כאן בשאר המכתבים, חוץ מרפ"ט, מילים אלו מופיעות בחלק זה של התאריך והתארים וכו' של המכתב, ודוקא במכתב רפ"ט שהוא באמצע המכתב הוא יותר מדוייק, ודו"ק). וסתם להעיר ממכתב ר' אברהם מקאליסק: "ה' ישפות שלום לכבוד או"נ ידיד ה' וידיד נפשי ה"ה הרב הגאון המפורסם חסידא ופרישא קדוש ישראל ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נר"ו אב"ד דק"ק בארדיצוב". אי"ה בעוד חודש ימים אבוא לביתי: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' י"א): "ואמר לי שאבוא אליו עוד הפעם בעוד חודש ימים, ביום ב' או ג' הבע"ל אסע אי"ה לביתי שלום".

מכתב ר"ג – ב"ה, עש"ק דברים ת"קלמ"ד, לאזני. למשוש לבי ונפשי ורוחי, הרב הקדוש כמלאך אלקים וכו' מו"ה אברהם י"ג בן כ"ק אדומ"ו הה"מ י"ג. יזכור נא אותי לפני כ"ק אדומ"ו י"ג רפואה שלמה אזני הימין, כי זה יום הג' שנוזל ממנו ליחה. פ"נ יתן בעדי נ"ח פ" ע"ח. דברי המאמין בהרופא חנם ובעבדיו הק'..... שניאור זלמן בן רבקה.

למשוש לבי ונפשי ורוחי: משחק מילים ע"פ תהלים קי"ט, קי"א: "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה". ולהעיר מיחזקאל כ"ד, כ"ה: "...קחתי מהם את מעוזם משוש תפארתם את מחמד עיניהם ואת משא נפשם (שנפשם מתנשאה בהם, רש"י) בניהם ובנותיהם" (והרי ר' אברהם ה' הבן של הה"מ). רפואה שלימה אזני הימין: ראה בע"ז כ"ח ע"ב סוגי' שלימה בנוגע לחולי האזניים ועל ליחה היוצאת מן האוזן וכו' עיי"ש באריכות. כנראה לשון המכתב משובשת ויש לתלות השיבושים בהמעתיקים, ופשוט. ואולי במכתב זה עוד יותר מהרגיל, שהרי מכך שחסרות מילים בסיום, י"ל שכללות המכתב לא ה' ברור כ"כ. נ"ח פ" ע"ח: ענינים אלו הם סודות נעלמים, וסוד ה' ליראיו. אבל להעיר שהגימטריא של און היא נ"ח. ולהעיר מהמובא בספרי קבלה שע"ח היינו ג' פעמים שם הוי', ואולי יש לקשר זה עם הפסוק "שמע ישראל" שיש בו ג' פעמים שם השם. בהרופא חנם: ע"פ ברכות ס' ע"א: "כי קאי מאי אומר אמר רב אחא ברוך רופא חנם". ולהעיר (בעלמא) מהמובא בברכי יוסף (החיד"א, יו"ד סי' של"ו) בשם זקנו (הבעל חסד לאברהם) שרופא חנם בגימטריא שכינה.

מכתב רי"ד – ב"ה, יום גי'מ"ל עקב ת"קלמ"ד, ראוונא. לדבתהו מ' סטערנא תחי'. אדמו"ר הה"מ יח"נ פקד עלי שבכל ימי הריוןך תשתה בכל יום קודם השינה צנצנת חלב עם כף דבש. ואני מאמין באמו"ש שיועיל לך בעזהש"י. מנאי ב' שניאור זלמן.

פקד עלי: ראה לעיל מכתב ר"ב. **שבכל ימי הריוןך:** ראה רשימת היומן תרצ"ג ע' רצ"ג: "אדמו"ר האמצעי נולד ג"כ ט' כסלו, כמדומה שאדמו"ר הזקן נתן פ"נ להרב המגיד כשהיתה הרבנית מעוברת". וצריך להבין הרי אדמו"ר האמצעי נולד בכסלו שנת תקל"ד, שנה לאחרי הסתלקות המגיד, ומה הפשט שנתן להה"מ פ"נ כשהיתה מעוברת. הנה אפשר לומר שהכוונה היא לכשהיתה מעוברת עם הרבנית פריידא שנולדה בחיי הה"מ, ואולי מכתבינו הוא לגבי ההריון עם הרבנית הצדקנית פריידא. אבל המשמעות בהרשימה הנ"ל היא שנתן פ"נ בקשר לאדה"א, וראה להלן שרצו מאד והשתדלו שיוולד להם בן זכר, וא"כ אפשר לומר שהיתה מעוברת קודם לכן (ואולי יותר מפעם אחת) והי' מפלת ר"ל, והשתדלו מאד שיוולד להן בן(ים) ושלחו פ"נ להרב המגיד על דבר זה. ואם אמת הדבר, יובן מכתבינו זה: "שבכל ימי הריוןך... ואני מאמין באמו"ש שיועיל לך". ראה סה"ש תרצ"ו (ע' 110 ואילך): "אדמו"ר האמצעי נולד ט' כסלו תקל"ד. על הברית מילה היו רבי מ"מ מהארדאק בעל פרי הארץ, רבי אברהם מקאליסק ורבי ישכר בער מקאבילניק... ושאל הרמ"מ את רבינו אם זוכר התורה שאמר ה"ה אשתקד – בשנת תקל"ג – בש"ק ויצא אשר בה ה' מרומו כי יולד לך בן. ואמר רבינו הגדול מה' שאלתיו. וחשב עבורו שם אחר, אבל – אומר רבינו – רצוני שיאריך ימים יותר משמואל – כי שמואל חי נ"ב שנה, וימיו של אדמו"ר האמצעי נ"ד שנים – אבל אחר שהזכיר הרמ"מ המעשה – קרא שמו כשמו של הרב המגיד. והוציא אנחה... המעשה ה' אשר בשנת תקל"ג אמר רבינו להרב המגיד: 'אבל בן אין לי' כי עדיין לא ה' לרבינו בנים, רק בת – פריידקע. והשיב לו ה"ה: 'בת תחילה סימן יפה לבנים וגם הבת היא בן' ופחד רבינו פן לא יהי' לו בנים, וגם היתה חלושה". וראה שם (ע' 161): "הרה"מ ממעזריטש האט געזאגט צום רבי'ן איך וועל דיר זאגן א תורה... במה יזכה נער את ארחו מיט וואס איז מען זוכה צו האבן א נער – את ארחו דורך הכנסת אורחים. והמשיך הה"מ לספר: דעם רבי'נס (הבעש"ט) עלטערן זיינען געווען עקרים מלידה... וראה סה"ש תש"ג (ע' 155 ואילך): "...ביום א' י"ז כסלו האט מיר דער רבי געזאגט אז אין די ג' ימים אחרונים פון מסירת הפיקדון זעט מען נאר דעם דבר ה'... בלילה ההוא האט מיר דער רבי געזאגט ווי אזוי עס בעדארף זיין דער סדר פון דעם ליל שמורים קודם יום הכנסת הילד לבריתו של אאע"ה. ווען דער רבי האט מיר געזאגט דעם סדר פון דעם ליל שמורים האט ער מיר געזאגט: 'פארוואס פרעגסטו ניט דעם סדר פון שלום בן זכר'. האב איך געזאגט דעם רבי'ן: 'אז איך פיהל אז די שיחות הקדש וואס דער רבי איז מיר מזכה זיינען בדרך אתערותא דלעילא, טלא דנטיף מע"ק'... דער רבי האט מיר געזאגט דעם סדר פון יום הכנסת הילד לבריתו של אאע"ה והסדר דשלום בן זכר. דער רבי האט מיר געזאגט חזון עובדי', דער עובד י"ה זעט, בן יולד לך וקראת אותו בשמי, ובליל השמורים קודם יום הכנסת הבן לבריתו של אאע"ה תזכור ותזכיר את אשר הגדת לך בלילה זה... אין א יאר ארום תקל"ד ט' כסלו איז געבארן מיין זון רד"ב, א נאמען נאך דעם רבי'ן, כפי פקודתו. אין דעם ליל שמורים קודם יום הכנסת הילד לבריתו של אאע"ה האב איך זיך דערמאנט און מקיים געווען

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

דאס וואס דער רבי האט מיר געזאגט מיט א יאר פריער תזכור ותזכיר מה שהגדתי לך בלילה זה, במותב חבריא קדישא הרה"צ רמ"מ מהארדאק והרה"צ הר"א מקאליסק". **שבכל ימי הריונך תשתה בכל יום קודם השינה: אולי צ"ל: "שבכל ימי הריונך וכן קודם השינה", וכיו"ב, כמו באג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"ץ חי"ד (ע' ס"ו): "בכל יום בקומו בבקר ילמוד שעה אחת וכן קודם השינה ילמוד עמוד גמרא..." צנצנת חלב עם כף דבש: להעיר משיר השירים ד', י"א: "דבש וחלב תחת לשונך".**

מכתב רט"ו – ב"ה, יום א' וישב תקל"א לפ"ק פ"ק, לאזני. אשתחזה בקידה על אפיים מול הדרום רגלי קודש הקדשים אד"ומ"ר שכ"בה"ג (אדוננו מורנו ורבן של כל בני הגולה), לו דומי' תהילה, מורנו ורבנו הה"מ הק' מו"ה ד" ב" מראוונא יחי' נצח ס"ו. אד"ש הק' י"ג, אשוב מפני היראה ומפני הכבוד, שחס מלהזכיר שיד"נ הרב ה"צ הק' מו"ה זושע י"ג אמר תורה. אני מעיד שזה לא הי' בעיר שהי' שוכן שם כ"ק אדומ"ו י"ג חס ושלום, רק זה הי' באם הדרך אשר נסע אתי יחד. ואז אמר ע"פ והרקותי לכם ברכה, ואמר יקר מאוד, וגם הרב הק' י"ג מו"ה ר"ן י"ג מ"מ ג"כ שמע. ע"כ בל יתרעם כ"ק א"דומ"ו י"ג על קדוש וטהור כזה. ומגודל בטחוני אקוד באימה ובריאה ואומר קדוש, שניאור זלמן בן רבקה

אשוב מפני היראה ומפני הכבוד: ע"פ ברכות ריש פ"ב: "בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב". הלשון "מפני היראה" הרי היא לשון שמשתמש בה אדה"ז באגרותיו (ומופיעה עוד פעם בהגניזה מאדה"ז, במכתב רנ"א, ועוד פעם אחת בהגניזה מהרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב, מכתב רל"ז), ראה אגרת מ"א: "ונאמן עלי אבא שבשמים כי כל הדברים הנ"ל הן אמת לאמיתן ולא לפנים **מפני היראה** ח"ו". וכן משתמש אדה"ז בלשון "מפני הכבוד", ראה אגרת י' שיש נוסח בלשון האגרת: "וגם אמנה מהראוי הי' שלא להשיב **מפני הכבוד** תשובה נצחת זו", וראה אגרת פ"א: "אל יחר בעיני כבודו שלא הארכתי שיח **להשיב מפני הכבוד** על כל פרטי שאלותיו..." **שחס מלהזכיר:** אולי צ"ל הס מלהזכיר. ראה מאמרי אדה"ז תקע"א (ע' רמ"ג): "חלילה מלחשוב כזאת **חס מלהזכיר** מאחר שהוא מחוייב המציאות..." **שיד"נ הרב ה"צ הק' מו"ה זושע י"ג אמר תורה...** באם הדרך: להעיר מסה"ש תש"ד (ע' 67): "יעדער זאך דארף האבען א הקדמה, די הקדמה צו תורה שבכתב איז דער לובן פון די ד' שיטין, א אור פון העלם העצמי וואס קען ניט נתגלה ווערען אין אותיות... דער רבי ר' **זושע האט איבערגע'חזר' די תורה אומעטום וואו ער איז געגאנגען** און דורך דעם האט ער מגלה געווען ביי צענדליגע אידען די אהבה מסותרת". **אני מעיד שזה לא הי' בעיר שהי' שוכן שם כ"ק אדומ"ו י"ג ח"ו:** כמדובר כמה פעמים אם נמצא איזו לשון שאינה צחה יש לתלות במעתיקים, אבל הכוונה ברורה. **אשר נסע אתי יחד:** לשון די רגילה, ראה לדוגמא אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ד (ע' כ"ח): "מסר הכל לידידניו הרש"ג **אשר נסע אתי ממינסק**". **ואז אמר ע"פ והרקותי לכם ברכה:** ראה בספר "מאור עינים": "וכענין האמור שמעתי מהחכם השלם האלקי מו"ה זוסיא מאניפלי פירוש על מה שכתוב במעשר ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די כי מי שבוטח בבטחון גדול ואמונה חזקה רק בו ית' שהוא סבת כל הסיבות ולא בעצם הסבה, הכלי אשר בה ינתן השפעתו, אם הוא במדרגה זו אזי יורד לו ההשפעה מלמעלה מבעל הרצון עצמו בלי אמצעות צמצומים לבושים רק מופשט מן לבושים מוגבלים שהן דרך ירידת עולמות וזהו **והריקותי מלשון אריק חרבי שפירש"י** על שם שהחרב מופשט מן תערו שנתון בתוכו ונשאר ריק וזהו והריקותי לכם ברכה שהוא לשון התפשטות מלבושים כאמור הברכה הי' מורק ומופשט מלבושים מוגבלים וצמצומים עד בלי די שהוא סוד הצמצום כנודע ממה שאמרו רז"ל שד"י שאמר לעולמו די, שהי' העולם מתפשט ומתרחב וכו' עד שגער בו ואמר די, שהוא סוד הצמצום בבריאת העולמות כנודע... ואתם לא כן אז 'והריקותי לכם' וגו' גם אני אפשוט לכם הברכה מן המוגבלות וצמצומים עד בלי די שלא יהא הבחי' די שהוא צמצום כאמור לעכב השפע תמיד ח"ו, ודפח"ח". **ואמר יקר מאוד:** כנ"ל, אם יש לשון שאינה צחה יש לתלות במעתיקים. אבל להעיר משמואל ב' ג', א': "ודבר ה' הי' יקר בימים ההם אין חזון נפרץ". **וגם הרב הקדוש יחי' נצח מורנו ורבינו רבי נחום יאר נרו מגיד מישרים ג"כ שמע:** הכוונה בפשטות לר' נחום מטשארנאביל בעל מחבר "מאור עינים", ודלא כהטועים שהכוונה להרב נחמן מהורדנאק. לאחר זמן, אחרי כתבי כל זאת, מצאתי שכבר הקדימני הרב י.ד. בקובץ "היכל הבעש"ט" (גליון כ"ג), שמקשר בין

תורה זו למכתב זה, וכן כתב בפשיטות שהר"ן כאן היינו ר' נחום מטשארנאביל. ונסיים בדבריו: "מכתב זה שנחתם בשמו של אדמו"ר הזקן ובשם אמו, בא לסכור פי דוברי שקר אשר הלעיזו בפני המגיד הגדול ממעזריטש על תלמידו הרר"ז כאילו הוא מורה הלכה בפני רבו. אולם אגב אורחא נמצאנו למדים פרטים היסטוריים חדשים על המקום שבו שמע המאור עינים את חידושו במופלא של הרר"ז".

מכתב רי"ז – ב"ה, א' ויחי ת"קל"א, שקלאב. לכ"ק אדמו"ו הה"מ המפורסם רבש"ככה"ג נזר ישראל מרנא ורבנא מק"ק ראבנא. התאפק בל אוכל, הן אמת שכ"ק י"נ פקד וצוה עלי ש"ג חדשים בל אבוא לפני זיו הדרת כסא קדשו מטעם כמוס וקדוש אשר גלוי וידוע רק לפניו, אבל האמת אגיד שאין עוד נשמה בקרבי, כל רמ"ח אברי וגידי בוערים בי. נא להרשני לבוא, יהי מה שיהי, בטוח אני שכל יכול הוא לטובה, וירשני לגשת אל הק' פנימה, אנ"ס. תלמידו העלוב שניאור זלמן בן רבקה.

התאפק בל אוכל: נ"ל שבמכתב המקורי הי' כתוב "לא אוכל להתאפק" וכיו"ב, ואם יש שיבוש יש לתלותו במעתיקים. ולהעיר שהלשון "לא אוכל" היא לשון שכ"ק אדמו"ר האמצעי משתמש בה הרבה, ראה אגרת י"ג (ממנו): **"לא אוכל לכתוב עוד"**, ואגרת כ"ב: **"אהובי אחיי רעיי לא אוכל להתאפק להודיעם קושט דברי תוכחת מגולה"**, ואגרת ל': **"לא אוכל לעמוד בקשרי מלחמה כזאת כמו שהי' אדמו"ר ז"ל"**. ולהעיר שבאגרות אדה"ז אגרת י' וי"ח משתמש בפסוק: **"כי איככה אוכל וראיתי..."** ("כי איככה אוכל וראיתי בלב כל אחד ואחד ולהביא במכתב את כל דבר הקשה ותשובתו בצדו"). **הן אמת שכ"ק...**: להעיר מהלשון בתניא פרק ל"א "זאת ישיב אל לבו... לאמר ללבו אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית... כאשר ישיב אל לבו דעת ותבונה לנחמו מעצבונו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו' אך אני לא עשיתי את עצמי..." וכן מלקו"ת פ' נצבים (מט, ג): **"אך הענין הוא כי הן אמת כי מעלת המוח היא גדולה מאד..."** ונמצא כן בכמה מאמרי אדה"ז. **שכ"ק י"נ פקד וצוה עלי:** ראה לעיל מכתב ר"ב. לגבי כפל הלשון "פקד וצוה", יש להעיר מאור התורה פ' שמות (ע' ע"ד): **"וגם יש לפרש כי מה שהפקידה הוא לשון זכירה זהו מצד הפקידה שביסוד שהוא בחי' זכרות וזכרון, ופקידה שהוא במלכות זהו לשון ציווי כמו והוא פקד עלי דברי הימים ב' ל"ו, כ"ג כי הציווי נמשך מבחי' מלכות כמו מצות המלך היא"**. **בל אבוא לפני זיו הדרת כסא קדשו:** להעיר מתהלים מ"ב, ג': **"צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי מתי אבוא ואראה פני אלקים"**. **מטעם כמוס וקדוש אשר גלוי וידוע רק לפניו:** בביאור הביטוי "טעם כמוס" ראה מאמרי אדה"ז נביאים (ע' ג'): **"הנה ידוע בשורש בחי' מל' שהוא ענין הביטול שלמעלה מן הטעם והשכל לגמרי כמו גזירת המלך (ראה ביאורינו לעיל על "פקד וצוה")... בלא טעם ושכל כלל כי אינו נותן טעם כלל ואם הי' הגזירה באיזה טעם המתיישב ללב הרי אין צריך לגזירת המלך כלל כי כל בר שכל יעשה מעצמו... נמצא שעול מלכות הוא למעלה מהגבלת גדרי השכל והטעם לגמרי גם לא בחי' טעם כמוס לרצון זה... כי כך רצונו של מלך גם שאין לו טעם כמוס ונעלם ג"כ אלא רצון פשוט. וככה יובן במצות שבתורה שיש ב' מיני מצות א' רצון העליון שבא מצד איזה טעם וסוד ה' בבחי' ח"ע שנק' ח"ס חכמה שבכתר פ' טעם כמוס ונעלם והוא ג"כ בחי' כתר שבחכמה פי' מקיף דח"ע ונק' כתר תורה כידוע..." עיי"ש בארוכה. אבל האמת אגיד:** לשון אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת כ"ד (בתניא אגה"ק סי' כ"ב): **"אך האמת אגיד לשומעים לי..." שאין עוד נשמה בקרבי:** ע"פ נוסח ברכת אלקי נשמה: **"כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך"** (ופי' רבינו מנוח על ברכה זו: **"כלומר כל עוד נשמתו בי אני מודה..."**) וע"פ איוב כ"ז, ג': **"כי כל עוד נשמתו בי ורוח אלוך באפי"**. **כל רמ"ח אברי וגידי בוערים בי:** להעיר ממאמרי אדמו"ר האמצעי (דברים ג', ע' תתקכ"ז): **"ואחר כל הנ"ל בענין בשר וגידים ועצמות בשרשם למעלה בז"א דאצי' מעתה יובן ג"כ שרש המצות שנק' רמ"ח אברים דמלכא כידוע, ומאחר שכל אבר כלול מג' מדרגות דבשר גידין ועצמות ממילא יובן שיש בכל מצוה ג' מדרגות הללו והיינו ג' דברים הכלולים בכל מצוה, הא' הכוונה של המצוה כי מצות צריכות כוונה והוא בחי' עצמות... וענין הברכה של המצוה... והוא בחי' גידין שהן בחי' המשכות שתלוין בלב... והוא בחי' מוחא ולבא כו' וגוף מעשה המצוה כמו שהיא לעשותה בהכשר כראוי באימה וביראה כו', והוא בחי' בשר..."** (ויש לקשר כ"ז למכתבינו, ע"פ הידוע שחיי הצדיק אינם חיים בשריים וכו'). **בוערים בי:** להעיר (בעלמא) מלקו"ת שיר השירים (ה, ד): **"בני אמי נחרו בי, נחרו מלשון נפעל ופי' בני אמי היינו היצה"ר והיכלות דק"נ... הם בעצמו נחרו ובווערים**

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

בתאוותם אלא שהם בי שנתלכשו בי ומהם תצא הרעות האלה... "יהי מה שיהי": לשון רגילה במאמרי אדה"ז, ראה לדוגמא מאמרי אדה"ז כתובים (ע' צ"ח): "לב נשבר ונדכה יהי מה שיהי רק שלא יהי קאנטענט מהעולם", ועוד דוגמא ממאמרי אדה"ז תקס"ג (ע' קל"ב): "פרעה הוא בחי' העורף דהיינו בחי' הגסות והעביות כ"כ עד שאינו מתפעל כלל משום דבר יהי מה שיהי כמו עד"מ העורף שהוא קשה מאד וכמ"ש קשה עורף" (להעיר מהמשך מכתבינו: "...כל יכול הוא לטובה"). בטוח אני: לשון שמשתמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת מ"ג: "אך בטוח אני על גודל החסד של הקיסר". שכל יכול הוא לטובה: להעיר מ"שער היחוד והאמונה" (תניא פ"ד): "הן הן גבורותיו של הקב"ה אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום וההסתור ושיהי' אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש". (שאף שיש הענין ד"כל יכול" בין בהענין דגילוי ובין בהענין דצמצום, משמע משם שהענין ד"כל יכול" שייך יותר לענין הצמצום. ועפ"ז יש לבאר בדא"פ זה שכאן צריך לחדש שיהי' הענין דכל יכול לטובה דהיינו לגילוי ולא לצמצום.)

מכתב רי"ח – ב"ה ד' שמות ת"קל"א, לכ"ק אדמו"ר מה"מ י"נ, א"דש"ק בקידה, אודיע כי ב"ה פעלתי הרבה על לבותיהם, ולבי חזק כי אי"ה בעוד ימים אחדים יבואו להנות מנועם זיו הדרת כ"ק אדמו"ר י"נ, ד' תלמידו העלוב שניאור זלמן בן רבקה.

אחרי דרישת שלום קדשו בקידה: להעיר (בעלמא) משו"ת צ"צ יו"ד סי' ר"ז, לשון השואל: "על כן באתי בקידה אפים מול זיו הדרת פני קדשו... ע"כ באתי לבקש ולחנן בקידה ובהשתחואה ביראה ובמורא..." ב"ה פעלתי הרבה על לבותיהם: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חי"א (ע' קפ"ז): "ובכל מסעיי בכל המדינות קרבתי את הצעירים והנוער יחיו, ודברתי אליהם דברי התעוררות בחיזוק היהדות ובשמירת המצוות מעשיות, ות"ל הרבה פעלתי ורבים הם מהצעירים והנוער יחי' הבאים בכתובים..." וראה ילקו"ש רות, רמז תר"ד: "תני רבי אושעיא יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב שכן אמר לנעמי 'שם האיש אשר עשיתי עמו' אשר עשה עמי אין כתיב כאן אלא אשר עשיתי עמו, פעולות הרבה פעלתי עמו בפרוסה שהאכילני". לבותיהם: אולי הלשון לבותיהם יש בה משמעות של אופן פנימי ביותר, כבאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חי"א (ע' מ"ד): "...אגודת חברי התמימים היא כעין המשך פעולת התמימים... והיא המקרבת לבותיהם ופוקחת עיניהם לדעת את מטרתם בחיים..." ולבי חזק: להעיר (בעלמא) מאגרות אדה"ז (הרגילות), אגרת צ"ג: "אהובי אחי אל ירך לבבך, חזק ואמץ, כמארז"ל שלשה צריכין חיזוק תורה ותפלה ודרך ארץ. ונכון יהי' לבך בטוח בה' גומר בעדינו שימלא חסרונוך בקרב שנים". ב"ה פעלתי הרבה על לבותיהם ולבי חזק כי אי"ה בעוד ימים אחדים יבואו: ראה לקו"ש ח"י ע' 119-120, שמבאר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הענין דמאלמים אלומים בחלום יוסף ע"פ פנימיות הענינים, ומסיים: "ולאחרי כ"ז מסיים בהפסוק 'והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחווין לאלומתי' – שלימות העבודה בפעולתו על הזולת הוא כאשר יפעול להביאו לאלומתו של יוסף הצדיק הוא השליט בכל ארמ"צ – נשיא הדרור, לפעול שיהי' בו ההשתחוי' והביטול להנשיא". בעוד ימים אחדים: ראה ביאורינו על מכתב רכ"ז.

מכתב רי"ט – ב"ה, א' ויקרא ת"קל"א, וויטעבסק. אל כ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם קדוש ונורא שמו, מה"מ בק"ק ראוונא שי"נ, אנס"ו. זה כשבוע ימים שבכל יום כחצות כבד עלי ראשי ערך שעה אחת. נא להזכר על זכרון קדשו רפואה שלמה במהרה בכב"י א"ס. שניאור זלמן בן רבקה, פ"נ ח"י זהובים.

אל כ"ק אדמו"ר הגאון המפורסם: ראה אגרות אדה"ז (דפוס תשע"ב, אגרת צ"ט): "...והנה פלפול זה, אם די בהסרת הדלדולים במקום יציאת ובליתת הסירכא לחודי", הי' בקיץ תקל"ב בהיותי בבית אדמו"ר רבינו הגדול הגאון המפורסם מה"ר דובערוש נ"ע בק"ק ראוונא, והסכימה דעתו הקדושה דדי בכך... "קדוש ונורא שמו: ע"פ נוסח

כ"א אלול, ה'תשפ"א

התפלה: "אחד אלקינו גדול אדוננו קדוש ונורא שמו". **שבכל יום כחצות**: להעיר משמות י"א, ד': "כה אמר ה' **כחצות הלילה**". (וסתם להעיר מאגרת י"ב מהצ"צ: "מכתב כבודו מיום ב' יו"ד אדר הגיעני יום אתמול **כחצות היום**"). **כבד עלי ראשי**: ראה סנהדרין מ"ו ע"א: "אמר ר"מ בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי", ופרש"י: "כמו שאדם יגע ועיף ואמר **ראשי כבד עלי** וזרועי כבד עלי... ובסוגי' שם: "מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית (איני קל, רש"י) א"ל רבא א"כ **כבד עלי ראשי כבד עלי** זרועי מיבעי לי' אלא... ולשון זו גופא י"ל שמיסודת על תהלים ל"ח, ה': "כי עונותי עברו **ראשי כמשא כבד** יכבדו ממני". ולהעיר מברכות פ"ה מ"א: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך **כובד ראש**". ראה לקו"ת בהעלותך (לה, א): "צ"ל בחי' כתישה בנפש האדם והוא משארז"ל אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש פי' ראש היינו בחי' ישראל לי ראש ובחי' כובד ראש זהו כמ"ש עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני... וזהו ג"כ ענין כובד ראש שהשכינה מקור כל נש"י נק' ראש כנ"ל מפסוק וה' בראשם. וזהו ענין שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי כו' וזהו כי עונותינו רבו למעלה ראש". (הבאתי כל זה ע"פ הכלל דחיי הצדיק אינם חיים בשריים כו').

מכתב ר"כ – ב"ה. הושלש ת"י מיד הרבני החסיד הנגיד כמ"ר אליה' במו"ה פסח מאוסטראה סך ארבעים אדומים. שבאם יעשה השי"ת עמו נס ואחיו יצא לחרות עולם בדבר שאסרהו בכלא ע"פ בלבול, אז אמסור כל הסכום הנ"ל ליד כ"ק אדומ"ו הה"מ י"נ. כ"ז נעשה ונגמר ביום ד' ויקרא ת"ק ל"א ראבנא. נאום שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

שבאם יעשה השי"ת עמו נס: ראה ברכות ט' ע"א: "הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל..." וכן לשון המשנה בכל מקום, ראה יומא ג', י': "ניקנור נעשו נסים לדלותיו", ואבות ה', ד': "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים..." **ואחיו יצא לחרות עולם**: ע"פ נוסח ברכת ק"ש: "ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם". לכללות המכתב ראה ביאורינו על מכתב ר"מ של הה"מ ממעזריטש.

מכתב רכ"ב – ב"ה, א' שלח ת"קל"א. לכ"ק הרב הק' איש אלקים וכו' מ' אברהם י"נ בן כ"ק א"דומ"ו הה"מ י"נ. אד"ש. מכתב קדשו ק' ביום עש"ק, ובכל מאודי ורצוני אמלא פקודת הק' של א"דומ"ו הק' בזריזות יתרה. ובעוד איזה שבועות אבוא אי"ה לכ"ק י"נ ואז אמסור מפה לאוזן ק' את הכל באריכות. דברי ידידו אוהבו אהבת נפש עולמים ודו"ש ושלם כ"ק אדומ"ו הה"מ י"נ, שניאור זלמן בן רבקה.

ובכל מאודי ורצוני אמלא פקודת...: ראה לקוטי תורה (ואתחנן י, ד) "וז"ש ואהבת את הוי' אלקיך בכל מאדך שהיא בחי' **רעותא דלבא** דהיינו פנימית הלב שלמעלה מהגבלת הכלים דלב והא ז"א בעתיקא אחיד ותליא ועי"ז יתעורר הכתר עליון מקור המקיפים להיות נמשך ושורה למטה, וזהו כל **עיקר ענין המצות** כו' והנה המצות נקראו לבושים ומקיפים... **בזריזות יתירה**: ראה אגרת אדמו"ר הצ"צ ר': "ומצוה רבה כזו להחיות נפשות רבות א"א להתקיים זולתינו כ"א אנחנו נעלים עינינו ח"ו מהתאמץ **בזריזות יתירה** בפיקוח נפשותם מי יחמול עליהם". ולהעיר מאגה"ק סי' כ"א (בתניא): "מלבד הידוע לכל גודל מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' זריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול... רק שא"א ע"ה עשה זאת **בזריזות נפלאה** להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נח"ר ליוצרו". ואז **אמסור מפה לאוזן**: לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה שו"ת רבינו (בסוף השו"ע) סי' י': "וקשה לי להכניס ראשי בזה להכריע במכתב כי אם **מפה לאוזן** ששומעת השומע והחדל יחדל". **אוהבו אהבת נפש עולמים**: להעיר (בעלמא) מ"תורה אור" (כי תשא, פה, ד): "אהבת הוי' תקועה בלבו תמיד ותהי' נפשו קשורה באלקים חיים קשר נפלא וחזק לעד ולעולמי עולמים. וזהו ענין דתיובתא יתיר ותדיר הנז' בזה"ק... ענין התקשרות ובקדושה הוא ענין התקשרות נפשו בשרשו וחיותו... שתהי' דביקות אמיתי ותמידי וזהו יתיר ותדיר..."

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

מכתב רכ"ז – ב"ה, ד' חיי שרה תקל"ב. לבן גילי או"נ איש אלקים קדוש שמו מו"ה זושע נ"י. אני איני בקו הבריאה, ע"כ ימהר לבוא, כי בעוד ימים אחדים יבוא עת משמרתו לשמש את אומ"ו הה"מ הק' יחי', ויזכה כ"ק למלאות מקומו על המשמר, כי אם אין אני לי מי לי זולתו שימלא את מקומי, וד"ל. דברי או"נ באמת דוש"ת באהבה, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

אני איני: לשון חז"ל, ראה קידושין ל"ג ע"ב: "אני איני כדאי לעמוד מפני בני", ובבא בתרא קס"ה ע"ב: "אני איני כדאי שאתם שלחתם אלי". **בקו הבריאה**: לפניכם כמה דוגמאות של שימוש בלשון זו. מהר"א פולדא בירושלמי שביעית: "דבר שאינו בשלימות כאדם שאינו בקו הבריאה", באיגרות מהר"ם שי"ק: "אנחנו ב"ה בקו הבריאה", באגרות החיד"א ובניו: "לא היתה שלימה ממה שכתב שאיננו בקו הבריאה", ונמצא גם בקדושי עליון ממשיכי דרך הבעש"ט, לדוגמא באגרות האוהב ישראל: "ולא יכולתי לדבר עמו אודות השדוך שכתב למעלתו מחמת שהוא אינו בקו הבריאה". **ימהר לבוא**: ראה רש"י ישעי' כח, טז: "המאמין לא יחיש", ופרש"י: "המאמין דבר זה לא ימהרנה לא יאמר אם אמת הוא **ימהר לבא**", ובנדה מ"ח ע"ב: "ממהר לבא" לגבי סימני הגוף (וי"ל שזה גופא מיוסד על לשון הפסוק ביהושע י', י"ג: "ולא אץ לבוא"). **בעוד ימים אחדים**: ראה בראשית רבה פ' ל"ה לגבי הענין דשהיי' אצל רבם: "נטלו רשות מיהושע ללכת לאהליהם ושהו שם עוד ימים אחדים וחזרו ונטלו..." **יבוא עת**: ראה במדבר רבה פ' י"ד: "יש לי עת לעשות חפצי ואין מי שימחה בעדי, למחר יבוא עת שיעשה הקב"ה בו משפט על שעבר על תורתו". **משמרתו לשמש**: ראה רש"י יומא ב' ע"ב: "כל בית אב של משמרת החלוקין לימי שבת לשמש איש יומו". **כי אם אין אני לי מי לי זולתו**: ע"פ אבות א', י"ד. **למלאות מקומי**: ע"פ הלשון הידועה "ממלא מקום", לשון הש"ס כתובות ק"ג ע"ב: "ממלא מקום אבותיו". **מי לי זולתו**: מעניין לציין שברביבוי מקומות מביא אדה"ז "מי לי בשמים..." ביחד עם הענין שאינו רוצה "שום דבר זולתו ית'", ראה לקו"ת כט, ד: "שלא יהי' לו חפץ ורצון אחר זולתו וכמ"ש מי לי בשמים... אזי לא יחפץ חפץ אחר ורצון זולתו ית' וכמ"ש מי לי בשמים..." (וכמעט כלשון זו שם ע' עח, א והאזינו עב, ד ושיר השירים לג, ד, וברביבוי מקומות בחסידות).

מכתב רל"ב – ב"ה, מוש"ק שמות תקל"ב, ראבנא. לדביתהו הצ' מ' סטערנא תחי'. קבלתי המלבושים והמעות וגם המכתב. אני ב"ה בבריאה נכונה, כן יגזור ה' לחיים מעתה ועד עולם, אנ"ס. מנאי ב' זלמינא. כל בית כ"ק הה"מ י"נ בחו"ש ב"ה. שלום לכל ב"ב אבותיך יחי'.

לחיים מעתה ועד עולם אנ"ס: ראה אגרות אדה"ז, אגרת י"א (הרגילות): "ה' עליהם יחיו חיים עד העולם וצאצאיהם אתם זרע אמת ברוכי ה' המה **מעתה ועד עולם נצח סלה ועד**", אגרת י"ב: "איש על מקומו יבא בשלום וחיים עד העולם וצאצאיהם אתם זרע ברוכי ה' המה **מעתה ועד עולם אנס"ו**" ואגרת כ"ה: "ואשר עד כה עזרנו ה' ושם חלקנו בה כן יעזרנו ה' **מעתה ועד עולם**..."

מכתב רל"ג – ב"ה, ד' ויקרא תקל"ב, ראבנא. לידיד ה' הרב הק' איש אלקים נורא מ' זושע י"נ. אני כותב בפקודת כ"ק אדמו"ו הה"מ י"נ שיבוא על ש"ק לפה, כי נחוץ לענין גדול. ד' ידו"ש הכותב בפקודת הק' י"נ, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

נחוץ לענין גדול: ראה אגרות אדה"ז אגרת נ"א (הרגילות): "מי ראה כזאת למסור **ענין גדול** ונורא לחלוק עם אלף אלפים מישראל בידי שלוחים" ואגרת ע"ג: "כמו במילי דעלמא לפעמים יש **ענין גדול** מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו". (ולהעיר שהביטוי "ענין גדול" מופיע רק עוד פעם אחת בהגניזה, במכתב של המגיד מספר קע"ט).

מכתב רמ"ה – ב"ה, יום א' ויצא תקל"ג, פק"ק אניפאלי. רב חיים ושלום רב אל כ"ק ידי"נ איש אלקים נורא, הגאון המופ' מוהר"ר לוי יצחק נ"י. אד"ש, בפקודת רבנו מאור הגולה הק' שי"נ, תכף יבוא חזרה לפק"ק, כי גברה המחלה מאד ר"ל. אנחנו כל חברותנו הק' משמשים את אדו"מ י"נ למשמרות. הכותב בדמע ומיחל לישועת הש"י שיתרפא כרגע ברפוש"ש אכ"ר. ידידו"ש בלו"נ מחכה לראותו תכף, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה. כל החבורה הק' דו"ש הטוב.

ושלום רב: להעיר שבמכתבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו נמצא לשון זו לפעמים (באופן נדיר מאד) בראש המכתב, ולא מצאתי זה ברבותינו הק' שלפניו, ראה אג"ק ח"א (משנת תרפ"ט, ע' ג'): "לברכה ושלום רב", ושם (משנת תרח"ץ, ע' ט"ו): "האברך הנעלה וכי נכבד מר חדקוב נ"י ברכה ושלום רב!" וחכ"א (משנת תר"ץ, ע' ז'): "ברכה ושלום רב", ובשנות הנשיאות ראה אג"ק ח"ז (ע' רי"ב), וח"ח (ע' קנ"ז), וח"י (ע' ו'), וח"ל (ע' רפ"ג), שבכל הנ"ל מתחיל רבינו: "ברכה ושלום רב". (הצד השווה שבכל המכתבים הנ"ל (בשנות הנשיאות) המכתב מופנה לארגוני נשי ובנות ישראל, וי"ל) וראה להלן מכתב רצ"ו. **בפקודת רבנו מאור הגולה הק'**: הנה לפני הקוראים נוסח המצבה של הרב המגיד ממזריטש באניפאלי: "פ"נ אדמו"ר רשכבה"ג המאוה"ג (רבן של כל בני הגולה המאור הגדול) הגאון בנגלה ובנסתר כל רז לא אנס ליה הנשר האלקי בוצינא קדישא איש מופת הלא הוא מורינו ורבינו מו"ה ר' דובער זללה"ה נפטר שנת תקל"ג י"ט כסלו". **גברה המחלה מאד ר"ל**, אנחנו כל חברותינו הק' משמשים...: ראה סה"ש תש"ג (ע' 155): "שבת פ' וישלח תקל"ג – דעם לעצטן שבת פון דעם רבי'ן בעלמא דין – האט דער רבי געזאגט ליגענדיק אין בעט במעמד כל החבריא קדישא – וישלח יעקב מלאכים... הכותב בדמע: ע"פ מאמר רז"ל – הובא בפרש"י על דברים ל"ד, ה' לגבי שמונה פסוקים האחרונים בתורה – "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע". הרב המגיד ממעזריטש הסתלק ביום שלישי פרשת וישלח י"ט כסלו תקל"ג, ונמצא (אם תאריך המכתב נכון) שאדה"ז כתב זה ביום י' כסלו, תשעה ימים לפני הסתלקות כ"ק רבינו הגדול הרב המגיד לשמי מרום.

מכתב רמ"ח – ב"ה, יום א' תשא את ראש ב"י ת"קל"ג, לאדמיר. אל כ"ק אדו"מ"ו הקדוש קש"ת מוהר"ר א' בן כ"ק אדמו"ר הה"מ נ"בג"מ ה"כ"ם. אד"ש כ"ק י"נ, אודיע כי ב"ה באתי לפה על ש"ק תצוה, ועוד ביום עש"ק חפשתיו, ומצאתי את שאהבה נפשי, ומסרתי לו המכתב מכ"ק י"נ. והוא הקדוש אמר לי שאי"ה ביום ב' יתן אלי את כל הנצרך לכ"ק י"נ. ע"כ יחכה נא כ"ק י"נ ביאתי על ש"ק הבע"ל. זאת להעיר כי קדוש ובר דעת כמהו לא חזיתי עוד, וממש יש לו מס"נ בעד קדושת אד"מ"ו יחי'. מנאי חברו ותלמידו אוהבו אהבת נפש, שניאור זלמן בן רבקה.

באתי לפה על ש"ק תצוה: דוגמאות ללשון זו ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א (ע' מ"ה, משנת תרפ"ג): "באתי לפה על זמן קצר", ולפניו אג"ק אדמו"ר הרשב"ב ח"א (ע' נ"ה, משנת תרמ"ח): "וע"פ הסכמתם באתי לפה על ש"ק פ' מטו"מ". **ועוד ביום עש"ק**: דוגמאות ללשון זו ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חט"ו (ע' ר"ל) מכתב ל"חחני יקירי וחביבי הרב רמ"מ שיחיה": "ועוד ביום ועש"ק העבר חפצתי לענותו", וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"י"ד (ע' י"ב): "זכה ללמוד תורת דא"ח ברבים ועוד ביום אחד בשנה שעברה שחשוב שנה". **חפשתיו ומצאתי את שאהבה נפשי**: ע"פ שיר השירים ג' א'-ד': "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו. אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו. מצאוני השמרים הסבבים בעיר את שאהבה נפשי ראייתם. כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי" (ולהעיר מרש"י זבחים קי"ח ע"ב): "חפשתיו ולא מצאתיו במקרא אבל מצאתיו..." ושם קי"ט ע"ב: "חפשתיו ולא מצאתיו ואם אינו בכתובים יש לי מקרא אחר...). וכוונת אדה"ז כנראה שחפש מישהו בלאדמיר שהי' ידוע לאדה"ז ולר' אברהם ומסר לו מכתב מר' אברהם. **והוא הקדוש**: ע"פ במדבר ט"ז, ז': "והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש". **יתן אלי**: להעיר מהלשון "אלי" באגרות אדה"ז, אגרת נ"א: "כתבו כן מכתבים ומסרו ליד

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

השלוחים להביא אלי כידוע לכל. ועדיין הם בידי כל המכתבים מכל הגבאים שהביאו אלי כל השלוחים". זאת להעיר: כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו משתמש רבות בלשון זו באגרותיו, ראה אג"ק ח"א (ע' ק"ו, משנת תש"ח): "וזאת להעיר אשר נחלט שהסיום יהי' משותף", ח"ב (ע' ק"צ): "וזאת להעיר אשר ע"ע לא השתתפו יושבי אה"ק בהוצאת הדפסת תורת דא"ח כלל" וח"ד (ע' קל"ו): "וזאת להעיר אשר גם אם יבוא מי ויאמר שאפשר שיתפתח עתה מין אחד מחברו..." ועוד. קדוש ובר דעת כמהו: להעיר מחנה אריאל (מר' אייזיק מהאמיל) פ' חקת: "הזריות והטהרה מביאה לידי קדושה היינו הנהגה דמילי דעלמא ממש בדרך ישר ונכון בישוב הדעת כאדם בר דעת יודע רבונו" (הרי מקשר בין להיות בדרגת קדושה ולהיות בר דעת). לא חזיתי עוד: להעיר (בעלמא) מסה"מ תרפ"ט ע' 215 (תורה שהובאה בריבוי מקומות): "ואמר רבינו הזקן נ"ע בשם הבעש"ט הלואי בזמן הבית חזיתיך, כלומר בזמן הבית חזיתי גילוי אור כמו הגילוי אור שממשיכים ע"י העבודה בזמן הגלות". וממש יש לו מס"נ: להעיר משו"ת הצ"צ אור"ח סי' כ': "הנשים מתעלפות וממש יש סכנה דבר". מס"נ בעד קדושת אדונו מורנו ורבנו: לכללות תוכן המכתב – ועוד כמה מכתבים בהמשך – ראה רשימת היומן (ע' ש"ב): "המלאך נהג נשיאות אחרי הרב המגיד. וכל תלמידי המגיד נתקשרו לו, אף שלא היו מקושרים אליו כמו להרב המגיד. גם אדה"ז בתוכם. אדה"ז קראו רבי ברבי. גם נתן לו פדיון נפש. אדה"ז למד עמו נגלה בחיי הרב המגיד". ובלקו"ד ח"א ע' ל' הובא: "בשנת תקל"ג הי' רבינו הגדול אצל הרה"ק הרב המלאך משך זמן יותר על ב' חדשים והי' קורא אותו רבי ברבי. ואחרי הסתלקותו של הרה"ק הר"א המלאך הי' איזה פעמים אצל הרה"ק רמ"מ זצ"ל". ראה "אבות החסידות" (פרקים מלאים שכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ כתב לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ונדפסו בהתמים) פרק ט': "המצב בעת ההיא (אחרי הסתלקות הה"מ) דרש אשר בראש ההנהגה יעמוד איש אשר רוח בו לדבר עם המנגדים דברים ברורים ולא יחת מפני קול החרמות והכרוזים נגד החסידים... הוחלט אז לבחור ועד הנהגה עם מסדר כללי – מורשה מאת כ"ק הרה"ק ר' אברהם וכל החבריא קדישא – אשר כח ורשות לו לעשות בעצמו ולתת פקודות לכל המרכזים כפי אשר ימצא לנחוץ לטובת הענין. ותבחר החבריא קדישא – באספה כללית – את כ"ק רבנו הזקן להיות המסדר הכללי והמורשה ויתנו לו כח והרשאה לסדר כללות עבודת המרכזים ועבודת התעמולה בכל רחבי המדינה, וגם לבקר מזמן לזמן את מקומות מושבותיהם של תלמידי מורנו הה"מ נ"ע. כשלוש שנים לערך – משנת תקל"ג עד תקל"ו – הי' רבנו הזקן עסוק בנסיעות שונות למקומות שונים לבקר את מצב תלמידי הה"מ ואופן עבודתם בהמרכזים, אם מתאימה היא למה שסידר ועד ההנהגה. נסיעותיו אלו הי' לפעמים בגלוי ולפעמים בחשאי, ואז ביקר – בחשאי – את שקלאוו, מינסק וווילנא. ובנעיונות מיוחדת מספר הוא כ"ק רבנו הזקן לכ"ק בנו אדמו"ר האמצעי על אודות נסיעותיו אלו..."

מכתב רמ"ט – ב"ה, ה' תשא את רא"ש בני י"ש ר"א"ל ת"קל"ג. לכבוד אדמו"ר הק' צדיק הדור וכו' וכו' וכו' מו"ה ר"ר א' י"נ בן אדמו"ר הה"מ הק' נ"ע הכ"ם. בקידה על אפים אשתחיה מרחוק מול זיו הדרתו, ואגלה סוד כמוס, כי כ"ק אדמו"ר הה"מ הק' הכ"ם אמר לי בזה"ל הק' ב"ח כסלו טרם יום הסתלקותו: זלמינא זערצע, דיא זאהלשט טין וואש מעגליך אז מיין אברהמיני' לעבין זאהל בלייבין זיצין אויף מיין שטיל. אין טאמיר חו"ש ווער ער ניט וועלין, זאהל מנדילע דער ליטוואק. עכ"ל הק' נ"ע. ע"כ לדעתי הקלושה בל יסרב כ"ק י"נ. בן גילנו הרב הגאון הק' מו"ה מנדילע י"נ אמר לי שבשום אופן בעולם בל ישב על כסא מלא"ך ה' צבא"ות, כי לא ינחלו אחרים את כבודו, וד"ל. אי"ה על חג הפסח הק' הבע"ל אבוא להנות מנועם זיו כ"ק אדמו"ר י"נ. תלמידו לעד, שניאור זלמן בן רבקה מלאזני.

בקידה על אפים אשתחיה מרחוק מול זיו הדרתו, ואגלה סוד כמוס: (אולי צ"ל "אגלה" בלי וי"ו) ראה לעיל מכתבים רי"ז ורי"ח. דיא זאהלשט טין וואש מעגליך אז מיין אברהמיני' לעבין זאהל בלייבין זיצין אויף מיין שטיל...: ראה "אבות החסידות" פרק ח': "...הנה אחרי הסתלקותו בשנת תקל"ג התרועע המצב מאד וסכנה גדולה התחילה מרחפת ע"פ כל הבנין אשר בנה ויסד מורנו הבעש"ט וטפתו ורבו תלמידו כ"ק הה"מ. כל התלמידים הלכו עטופי אבל על הסתלקות מורם ורבם וירבו באספות של ישוב הדעת על מי לשום את כתר הנשיאות אחריו. כ"ק רבנו הזקן – בעל התניא – סיפר בלחשיה לגדולי התלמידים חלק מאותם הדברים אשר דבר אתו כ"ק הה"מ ביום ח"י כסלו תקל"ג טרם הסתלקותו אשר ישתדל בכל אשר יוכל שבנו הה"ר אברהם יקבל הנשיאות, ובאם לא ירצה אזי ימנו את הרה"ק הרמ"מ

ליטוואק. בחנוכה נבחרו שלשה תלמידים (א) הרה"ק ר' יהודה ליב הכהן – בעל ספר 'אור הגנוז' (ב) הרה"ק רבנו הזקן – בעל התניא (ג) הרה"ק ר' משולם זוסיא מאניפאלי, וימלאו את ידם להגיש להרה"צ ר' אברהם בן הה"מ את כתב ההתקשרות מכל תלמידי אביו הה"מ... "וראה סה"ש תש"ח (ע' 207): "דער זיידע הוד כ"ק רבינו הזקן... הרבה קבלתי מרבותי, רבינו הבעש"ט, רבינו הרב מגיד, רבינו הרה"א המלאך, הרבה קבלתי מחברי, הרה"ק ר' יעקב יוסף... "וראה ברשימות חוברת ס"ט: "ר' חיים אברהם נקרא ע"ש המלאך כי איזה פעמים קרא אדה"ז את המלאך גם בפרהסיא בשם רבי... "ע"כ לדעתי הקלושה: אדה"ז כותב לשון "לדעתי" באגרותיו, ראה אגרת ס"ב: "ולזאת לדעתי ההכרח למסור דוקא לאיש מהימן". **בל יסרב כ"ק י"ג**: ראה ברכות ל"ד: "העובר לפני התיבה וטעה יעבר אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה", ופרש"י "אבל זה לא יסרב מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך". ראה סדר אליהו רבה פרק ח': "כשם שהארי נוהם כך החיות מרתיתין כך הקב"ה עת שהוא מתרתח אין מי יסרב שנאמר ארי שאג מי לא יירא". **בן גילנו הרב הגאון הק' מו"ה מנדילע י"ג**: מקשים שלכאורה הרי הוא רבו ולא "בן גילנו". אבל ראה לעיל (מסה"ש תש"ח) שאינו נמנה ביחד עם הבעש"ט והמגיד ור"א, וכן יש להעיר מלקו"ד (ע' תקס"ד): "אז הגאון הצדיק הרמ"מ האט זיך באזעצט אין האראדאק – וויטעבסקער גובערניע – **פלעגן די עלטערע תלמידים דעם מעזריטשערס**, הגאון ר' יששכר בער פון ליובאוויטש, **דער אלטער רבי פון ליאונא**, הגאון ר' אברהם פון קאלישק, הגאון ר' ישראל מפאלאצק, הגאון ר' יוסף נח פון ביחאוו און נאך, זיך צוזאמענקומען א פאר מאל א יאהר צו הגאון הרמ"מ אין האראדאק אויף עטליכע טעג דורכריידען די תורות וואס זיי האבען געקראגען צוגעשיקט – דורך שלוחים – בכתב פון מעזריטש... "וכן ראה אג"ק אדמו"ר מהורי"ץ ח"ג (ע' קס"ג): "די נשיאות פון הרה"ק הרה"צ הרה"ח המלאך הקדוש האט ליידער ליינג ניט גידוערט... דער רבי ניט קוקענדיק אויף דעם וואס די חבריא קדישא האט פה אחד אים אויסגיקליבין פאר דעם מנהל החבריא – עס איז בא אלע חברים גיבליבין אז קיין רביין פאר זיי אלעמען האבין ניט, די יונגע תלמידים בעדארפין זיך יעדער אליין אויסקלייבין איינעם פון די עלטערע תלמידים פאר א מדריך און מנהיג... מוז מען האבן א מנהל החבריא און דעם מנהל החבריא האט מען פה אחד אויסגיקליבין דעם רביין, אבער דער רבי איז גייגינגען זיין וועג ווי ער האט זיך בוחר גיווען, און איז גיווארין א מקושר צו הרה"ק הרה"צ הרה"ח ר' מענדל, און פלעגט אפטער קומען אין האראדאק". (נמצא מכל הנ"ל שאינו קשה כלל לומר שבזמן שנכתב מכתב זה הי' בגדר "בן גילנו", ופשוט.) **שבשום אופן בעולם בל ישב על כסא מלאך ה' צבאות**: ע"פ מלאכי ב', ז': "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", וע"פ מועד קטן י"ז ע"א: "אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו". ולהעיר מרד"ק על מלאכי ג', א': "מכאן התקינו לעשות כסא הכבוד לאליהו שנקרא מלאך הברית שנאמר ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות". **כי לא ינחלו אחרים את כבודו**: ע"פ ברכת ההפטרה: **"ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו ובשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד"**.

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הזכיר, לכאורה, מכתב זה בהתוועדות ליל שמח"ת תשמ"ח (סעיף י"ט), וז"ל: "ולכאורה, כיצד יכולים לפרסם בכל העולם כולו ששבעת האושפיזין החסידיים הם: הבעש"ט, המגיד, אדה"ז, אדה"א, הצ"צ, אדמו"ר מהר"ש, ואדמו"ר מהורש"ב נ"ע – בה בשעה שישנם עוד ריבוי צדיקים בישראל. ולכל לראש – תלמידי הבעש"ט... ועד"ז בנוגע לתלמידי המגיד – כידוע שמספר תלמידיו של המגיד הי' כפול ממספר תלמידיו של הבעש"ט, ק"כ תלמידים. כולל גם הרה"ק הרמ"מ מהאראדאק, שבתקופה הראשונה מילא את מקומו של המגיד בנשיאות, עד שנסע לארץ הקודש שאז נתמנה רבינו הזקן לנשיאות, וכידוע מ"ש רבינו הזקן **שענין הנשיאות שייך להרמ"מ כו'**. ולאחרי כ"ז, באים ואומרים – ובאופן שיתפרסם בכל העולם כולו – שמכל תלמידי הבעש"ט ישנו רק 'אושפיזא' אחד: המגיד, ומכל תלמידי המגיד ישנו רק אושפיזא אחד: רבינו הזקן... " (אבל י"ל שכוונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היא לדברי כ"ק אדמו"ר מהורי"ץ ב"אבות החסידות" שהבאנו לעיל, ויש לעיין האם הרבי אמר "מה שאמר" או "מה שכתב" רבינו הזקן.)

ישב על כסא מלאך ה' צבאות: י"ל בדרך רמז ע"פ מה שהובא ברשימות חוברת קע"ב: "ותמהו החסידים שהי' צ"ל אברהם חיים. פעם אמר אדה"ז: דעם רבי'ס זוהן איז געווען א מלאך. א נשמה איז העכער ווי א מלאך. ובפרט א נשמה א מלאך. אבער מ'דארף האבען א שייכות מיט דער ועלט. וכמה יגיעות יגעתי עד שבעזה"י עלה להביאו בחיים

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

(וכידוע המעשה מתקון חצות שמצאו אוכל בייגעל עם פוטער) ולכן קראו חיים אברהם א נשמה לעבעדיקער אברהם. און א נשמה האט א שייכות צו ועלט אויף מאכען פון דער ועלט דעם כלי קבול לאור ווי דער רצון עלון איז בדרך או"פ. א מלאך איז אורות מקיפים, חשבונ'ט זיך ניט מיט דעם כלי קבול ער איז מאיר אור און א נשמה איז דער גלוי לפ"ע הכלי און איז מרחיב את הכלי ומגדילה". והרי ידוע שהענין דכסא בתורת הסוד הוא ענין ההתיישבות בכלים וכו'. ואולי י"ל שבזה מרמז – שהרה"ק ר' אברהם, שהוא מלאך ה' צבאו-ת, ישב על הכסא ויהי' המנהיג שלהם – ובפרט א נשמה א מלאך".

מכתב ונ"א – ב"ה, ה' בשלח ת"קל"ד אניפאלי. לכ"ק אדומ"ו הקדוש מו"ה א' י"נ בן כ"ק אדומ"ו הה"מ נבג"מ מראוונא. פנים אל פנים בל אוכל להזכיר את כ"ק י"נ מפני היראה, ע"כ נלחצתי ע"י מכתב. דכירנא את אשר פקד עליו כ"ק אביו אדומ"ו נבג"מ נ"ע שבל יתענה שום תענית, זולת ה' צומות ויום הקדוש. ועתה עוד אזכור את כ"ק י"נ מורא רבך כמורא שמים וגם כבוד אב. אני בל אבוא מעתה לעמוד לפני כסא קדשו י"נ עד אשר ישבני ע"י השליח בכי"ק שסלח לי, ואז אבוא לפני כ"ק י"נ. דברי הכותב ברתת ורעדה ממש מפני היראה, ומפני הכבוד לא כ"ש, תלמידו וחברו ואוהבו באמת, שניאור זלמן בן רבקה

פנים אל פנים בל אוכל להזכיר את כ"ק י"נ מפני היראה: הלשון "פנים אל פנים" מופיעה כמה פעמים בתנ"ך, ואולי י"ל שהלשון במכתבינו קשורה במיוחד לב' פסוקים, לשמות ל"ג, י"א: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו" (דהיינו שבהיות אדה"ז והמלאך חברים ורעים הי' צריך להגיד לו את זה אל פניו "כאשר ידבר איש אל רעהו", אלא שמתירא). וליחזקאל כ', ל"ד-ה': "והוצאתי אתכם מן העמים... והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי ("ענין ויכוח", מצודות) אתכם שם פנים אל פנים" (וכאן הרי מתווכח אתו לגבי הנהגתו, והי' צריך להיות הסדר בזה "ונשפטתי אתכם פנים אל פנים", אלא שמתירא). **מפני היראה:** ברכות רפ"ב: "באמצע שואל מפני היראה". ראה לעיל מכתב רט"ו. **ע"כ נלחצתי:** בלשון "על כן" משתמש אדה"ז אין ספור פעמים באגרותיו, וכיון שזה לשון שמרבה להשתמש בה כ"כ, כמעט שאין ענין להביא דוגמאות שאגרותיו מלאים בדבר זה, ובכל זאת נביא דוגמא מאגרת כ"ב: **"ע"כ הלחץ השיאני לעבור על מדותי להרים קול כשופר..."** (ואולי מכתבינו במקורו הי' כתוב כמו שם, וכזה: **"ע"כ הלחץ השיאני ע"י מכתב"**, וכיו"ב). **ע"י מכתב:** בכל אגרות אדה"ז קורא לאגרות מכתבים, וכנ"ל לא צריכים על זה דוגמאות שהרי נתי ספר ונחזי. **דכירנא:** אולי יש לקשר לחולין קל"ז ע"ב: "דכירנא כד הוה יתיבנא... קמיה דרבי ונפקי זיקוקין דנור מפומי' דרב לפומי' דרבי... דכירנא את אשר פקד עליו כ"ק אביו... שבל יתענה שום תענית: ראה לעיל מכתב רמ"א (מהמגיד לבנו): "בין תפילין דרש"י ור"ת יטעום מעט ואח"כ ילמוד... ביום היארצייט שלי בל יתענה" ועוד מכתבים. וידוע המכתב כתי"ק מהבעש"ט להתולדות (נדפס בהתמים קובץ ראשון ע' ח'): "אומר כאלו מוכרח להתענות ותרגז בטני... לבל יכניס עצמו ח"ו בזה כי זה הוא מעשה מרה שחורה ועצבות ואין השכינה שורה לא מתוך עצבות רק מתוך שמחה של מצוה... ולהעיר מאגרות הרה"ק ר' לוי יצחק (אבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, לבנו כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו אחר ששמע מהרבנית שמתענה הרבה, ע' ת"ו): "השתדלו לחזק את בריאותכם ונשמרתם לנפשותיכם פשוט באכילה ושת"י וטיוול ומנוחת הנפש והגוף יחד. וה' יחזק אתכם שתהיו בריאים ושלמים כל הימים..." **עוד אזכור את כ"ק י"נ:** להעיר מויקרא כ"ו, מ"ב: "ואף את בריתי אברהם (והרי שמו אברהם) אזכור והארץ אזכור" (ואולי באמת צ"ל אזכיר). **מורא רבך כמורא שמים וגם כבוד אב:** אבות פ"ד מ"ב: "ומורא רבך כמורא שמים". ומוסיף אדה"ז שגם בלי זה, הרי הקב"ה כבר השווה כבוד אב לכבוד שמים. עיין רמב"ם הל' ממרים ו', א': "כדרך שציוה על כבוד שמו הגדול ומוראו כך ציוה על כבודם ומוראם... הנה השווה אותן בעונש". **אני בל אבוא מעתה לעמוד לפני כסא קדשו...** אולי יש לקשר עם תהלים ע"א, ט"ז: "אבוא בגבורות ה' אלקים אזכיר צדקתך לבדך" (דהיינו שבכמתב זה "בא בגבורה" (שהוכיח אותו) אבל "מעתה" לא יבוא עד שירשה לו. וי"ל שגם התכוון לסוף הפסוק ש"אזכיר צדקתך לבדך" שכ"ק אדה"ז יזכיר רק צדקות וכו' של המלאך). ואולי יש לקשר עם תהלים ה', ח': "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך" (שאחרי דברי תוכחתו כביכול עכשיו הוא תלוי בחסדו של אברהם המלאך, ואדה"ז רוצה לבוא כחסיד דהיינו "ביראתך" – מפני היראה). **אשר ישבני ע"י השליח**

בכ"ק שסלח לי: אולי מרמז לשמואל ב' ט"ו, ט': "אם-ישיב ישיבני ה' ירושלים, ועבדתי את ה'" (דהיינו שיקבלו כחסיד וכו'). **ברתת ורעדה:** להעיר (בעלמא) מפירוש ר' יוסף ג'יקטיליה: "ובמורא גדול זו גילוי שכינה... ראוי באמת להקרא מורא גדול בהטיל עליהם אימה גדולה וזיע ברתת ורעדה כי כן ראוי להיות לכל מי שאינו מוכן וראוי לראות מראה כזה... ולהעיר (בעלמא) מפענח רזא: "ורוח אלקים נאמר על כסא הכבוד... ובאו התגין דוקא על החי"ת שהוא מלשון חתכם ומוראכם להורות ביותר מבואר שירמוז אל המלאכים העומדים לפניו ברתת חיל ורעדה ואימת מלך ית' זלעפה ופלצות יאחזום במורא".

מכתב ונ"ג – ב"ה, ה' מקץ תקל"ה, לאזני. אל כ"ק אדומ"ו הקדוש וכו' מוהר"ר א' י"נ בן כ"ק אדומ"ו הה"מ נבג"ם זי"ע. אד"ש, עתה אני רואה כי כאשר ניבא כן הוא, ויגזור אומר ויקם. הרב הק' האלקי מ' ברוך י"נ נכד רבינו הק' מאור הגולה החל לצאת נגדי על לא דבר. הש"י יודע כי אני אוהב אותו בלו"נ, ונקי אני מכל פשע ח"ו. יעשה נא כ"ק אדומ"ו נפלאות להפוך את לבבו הק' לטובה עלי. ובזה אשאר תלמידו חברו המשתחה מרחוק לפניו, שניאור זלמן בן רבקה.

עתה אני רואה: לשון רש"י דברי הימים ב' ו', א': "פי' אז אמר שלמה כשראה הענן אמר עתה אני רואה שהשכינה שרוי' בבית אשר בניתי", וכן לשון הרשב"ם בראשית כ"ב, י"ב: "כי עתה ידעתי – כלומר עתה אני רואה ונתפרסם לכל העולם כי ירא אלקים אתה". **כאשר ניבא:** אולי ע"פ הלשון: "קודם פטירתו ניבא על חבריו שיהרגו". **ויגזור אומר ויקם:** ע"פ לשון הפסוק איוב כ"ב, כ"ח: "ותגזור אומר ויקם לך". וכצורה זו נמצא בספר "פרי הארץ" שכותב על הבעש"ט: "הי' השם ביד הבעש"ט ויגזור אומר ויקם, אחד הי', ומהקדמונים לא קם כמוהו ואחריו לעפר מי יקום". וכן ב"מגיד דבריו ליעקב" סי' רכ"ו הובא מ"אור המאיר": "שמעתי מהמגיד... נעשה אחדות גמור עם הקב"ה ויש לא-ל ידו לבטל גזירותיו ויגזור אומר ויקם כמאמרם ז"ל קב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטל". וכן יש לשון זו בקדושת לוי ובנועם אלימלך. **על לא דבר:** לשון רגילה, ומקורה במדרש רבה: "וזה אכזרי עמד לעקור אומה שלמה חנם על לא דבר". **השי"ת יודע:** לשון הפסוק תהלים צ"ד, י"א: "ה' יודע מחשבות אדם", וירמ' כ"ט, כ"ג: "אנכי היודע ועד נאם ה'". **אני אוהב אותו:** ילקוט שמעוני (ממדרש תהלים): "שכל מי שאוהבני אני אוהב אותו... ונקי אני מכל פשע: ראה תהלים י"ט, י"ד: "אז איתם ונקיתי מפשע רב". ולהעיר מהקשר בין פסוק זה ללשון "ה' יודע", שהרי על המילים "אז איתם" פירש רש"י: "אהי' תמים", והלא כתוב בפסוק "יודע ה' ימי תמימים". **יעשה נא נפלאות:** ע"פ לשון הפסוק: "לעושה נפלאות גדולות". **להפוך את לבבו הק' לטובה עלי:** ע"פ שמות י"ד, ה': "ויהפך לבב פרעה ועבדיו". ראה לשון אדה"ז בלקוטי תורה (ס"א, ד): "...אבל מצד כח המתאוה בעצמו הרי יש בכח זה להפוך לבבו מן הקצה אל הקצה מאהבה רעה לאהבת ה' וכמ"ש ואהבת ככל לבבך בשני יצריך שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה'". וי"ל שכותב "לטובה עלי" כי אין ח"ו רצונו לומר שלבב הרה"ק ר' ברוך סר מכת היצה"ר, רחמנא ליצלן מהאי דעתא – הלא זה "לבבו הקדושה", אלא לטובה עלי, ודו"ק.

יש מקשים על מכתבינו מאגרת כ"ק אדה"ז (הרגילות, מכתב ס') שכותב להרה"ק ר' ברוך: "...ואמרתי לו ניכרין הדברים שקבלתם לשון הרע עלי מהנהו בני מערבא כי עד שנת תקס"ב היינו אוהבים נאמנים, והנהו בני מערבא דיברו עלי לשון הרע, וקבל דבריהם, כמו שקבל שאול על דוד. לכן אני אומר כמו שאמר דוד אל שאול ישפוט ה' ביני כו'".

אבל י"ל בפשטות שאין זה קשור כלל, אלא זה ענין אחר של קפידא כלפי שיטת חב"ד שיסד אדה"ז. ראה בראשי פרקים לתולדות אדה"ז שנערכו ע"י כ"ק אדמו"ר מהור"י (נדפס בהוספות לתניא ובלוח "היום יום") שעל שנת תקכ"ז נרשם: "מקבל את המגידות בליאנזא" ועל שנת תקל"ב נרשם: "יסד שיטת חסידות חב"ד". וכעין ראי' לסברה זו (שהי' קפידה והתנגדות לדרכו של אדה"ז) ראה סה"ש תש"ד (ע' 100): "אין יאר תק"ל האט זיך שוין אנגעוויבען מערקען דער דרך פון הוד כ"ק רבינו הזקן און דער הפרש פון דעם דרך פון די אנדערע תלמידי הה"מ. ווען הוד כ"ק רבינו הזקן איז געווען ביים פרי הארץ האט אים דער פרי הארץ געפרעגט: הא מנין לך, האט אים הוד כ"ק רבינו הזקן ניט געענטפערט. ער האט אבער מורא געהאט פאר די קפידא פון בעל פרי הארץ, איז ער געפארען אין מעזריטש, און

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

געפרעגט דעם הרב המגיד, אפשר האט דער פרי הארץ חלישות הדעת. אויף דעם האט הה"מ געענטפערט צו הוד כ"ק רבינו הזקן: ניין. שפעטער ווען דער פרי הארץ איז געווען ביי הה"מ אין מעזריטש האט אים הה"מ געזאגט: איר זייט מיינער א חבר, ער – הכוונה על הוד כ"ק רבינו הזקן – איז מיינער א תלמיד. הרבה למדתי מרבנותי, מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, און האט געזאגט צום פרי הארץ בלשון של בקשה: נעמט אויך א חלק אין דעם. נאכדעם אז דער פרי הארץ האט געזאגט תורה פאר די תלמידים און זיי האבען ניט גענומען און הוד ה"ק רבינו הזקן האט גע'חזר'ט פאר זיי די תורה, האט זיך דער פרי הארץ צוגעהערט ווי הוד כ"ק רבינו הזקן זאגט איבער זיינע תורות, האט ער דא געזען דעם ודי לחכימא ברמיזא, תן לחכם ויחכם עוד, אין דעם עצם איבערזאגען, ניט אין דעם מסביר זיין די תורה, נאר אין דעם אופן פון איבערזאגען די דברי הרב, דעם אפשרטעל – הפסקה – אין יעדער ענין."

לגבי השאלה מתי בדיוק ייסד כ"ק אדה"ז את שיטת חב"ד, ראה מה שהבאנו לעיל מ"ראשי פרקים לתולדות אדה"ז" שנתייסד בשנת תקל"ב. אבל ראה שיחת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (ליל א' דחה"ס השי"ת, נדפס בסה"מ תשי"א ע' 64): "על פי רוב זיינען מלמדים די ערשטע און העכסטע דרגא אין חסידי חב"ד. אזוי איז געווען אן די ערשטע און גאר פריערסטע יארן, ווען הוד כ"ק רבינו הראשון – רבינו הזקן – האט מגלה געווען תורת חסידות חב"ד און האט מייסד געווען די חדרים הנקובים בשם חדר א', חדר ב' און חדר ג'. דאס איז געווען קומענדיק פון מעזריטש אין יאר תקכ"ה. די ערשטע תלמידים, מיט וועמען הוד כ"ק רבינו הזקן האט מייסד געווען די חדרים, זיינען געווען יונגע לייט... און מיט אזעלכע בעלי מוח ושכל און בעלי לב ומדות האט הוד כ"ק רבינו הזקן מייסד געווען דעם יסוד עדת חסידי חב"ד און האט אליין אכטונג געגעבן אויף יעדער תנועה פון זייער הנהגה והדרכה אז זיי – די תלמידי החדרים – זאלן דורכפירן מיט דעם גרעסטן דיוק... ולאיך הובא בלקו"ד (ח"א ע' פ"ב, מהתוועדות י"ט כסלו תרצ"ד): "...די הונדערט אכט און פופציג יאהר – משנת תקל"ו – פון זינט עס איז – בחסידי א-ל עליון ית' ויתעלה – נתגלה געווארן תורת החב"ד – וואס דער תוכן הפנימי פון תורת החב"ד איז הגברת הצורה על החומר, דורך דער עבודה פון מוח שליט על הלב... וואס די הונדערט און פופציג יאהר – ברוך השם – פון עבודת החסידים האבען פועל געווען אז דער עצם חומר המוח וחומר הלב האבען זיך אזוי אויספארמירט, אז זיי זאלען איינע די אנדערע מיטהעלפען."

בפשטות י"ל שיש דרגות בגילוי וייסוד שיטת חב"ד, וכן מפורש (לכאורה) בספה"ש תש"א (ע' 25): "רבינו הזקן, קומענדיג פון מעזריטש, האט אנגעפאנגען מייסד צו זיין דעם דרך החסידות חב"ד, און במשך כמה שנים האט ער משכלל געווען דעם דרך חסידות חב"ד מיט סדרים ידועים... די מאמרי חסידות וואס רבינו הזקן פלעגט דאמאלסט זאגן, זיינען געווען מאמרים קצרים און בהתלהבות גדולה... אויף ר"ה תקכ"ט זיינען קיין ליאזנא צו רבינו הזקן געקומען א גרויסער מספר חסידים. דעם רבי'נס בית הכנסת איז געווען צו קליין אויף צו קענען אויפנעמען די אלע אורחים. רבינו הזקן פלעגט דאווענען מיטן עולם חסידים און איז אליין געווען דער בעל קריאה. האט מען דאן אויפגעשטעלט דעם חצר בית התפלה וואו עס איז געווען פלאץ פאר גאר א גרויסן עולם מתפללים. דער ר"ה האט רבינו הזקן געזאגט תורה ברבים, דעם פאלגענדן מאמר... (ראה עוד ביאור לשאלה זו, בהערות וביאורים מגדל עמק, גליון א', ע' כ"ב ואילך)

מכתב ונ"ז – ב"ה, א' מקץ ת"קלוא"ו. שלום וברכה לכבוד הרב הג' הק' בו"ק חסידא ופרישא המפור' איש אלקים וכו' מו"ה ישראל י"נ מק"ק פאלאצק יצ"ו. אד"ש אודיע את כ"ק י"נ כי גמרת בדעתך בהסכם שבל אסע לארה"ק תוב"ב, ומכמה סיבות שונות. והסיבה העיקרית היא כי על מי אוכל לעזוב את אנ"ש אחב"י י"נ. כ"ק י"נ יוכל לנסוע ביחד עם ידי'נ מו"ר הרב הק' מו"ה מ" מנדיל י"נ לחיים ולשלום. וכדינא עוד בבית אדמו"ו הה"מ נ"ע פעם אחת דברנו מנסיעת רבנו הק' הבעש"ט זלה"ה, ואמר אדמו"ר נ"ע כי יש נשמות שצריכין דווקא א"י ויש נשמות שצריכין דווקא חוץ לארץ, עכ"ל הק' ז"ל. הש"י יאיר עיננו בתורתו לעבדו באמת בלב שלם. ידידו"ש בלוני"ח, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זל"ה.

כי גמרתי בדעתי: לשון נפוצה בדברי הראשונים כמו רש"י ותוס' והרא"ש ועוד, ולדוגמא ראה שו"ת הרא"ש כלל ס"ג: "נחת רוח עשיתי לבעלי כי לא הייתי רשאית לבטל מכירתו ולא גמרתי בדעתי להקנות", ובאותו סוגי' פרש"י (על הרי"ף, בפרק חזקת הבתים דף מ"ט): "ולא גמרתי בדעתי להקנות לו אלא שהייתי יראה פן יכעוס עלי". **גמרתי בדעתי בהסכם שבל אסע לארה"ק תוב"ב ומכמה סיבות שונות:** בביטוי "סיבות שונות" משתמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ל"ה: "אך עתה הפעם ע"י סיבות שונות עלה במוסכם באה"ק שהשד"ר שלנו ימשוך ידו..." **בהסכם:** אולי יש לקשר עם המבואר להלן שהרב המגיד הגיע לאדה"ז בהקיק וציווהו שלא לעלות לא"י, ולכן כותב "בהסכם". ולהעיר מאגרות אדמו"ר האמצעי, מכתב י"ח: "יעשו תקנות בכל מנין **בהסכם** כולם". ואגרות אדמו"ר הצ"צ, מכתב ט"ז: "וכל זה אף אם הי' זה **בהסכם** כל העיר". **כי על מי אוכל לעזוב את אנ"ש:** הלשון אינה צחה וברורה, ובעצם היא תרגום מאידיש: "אויף וועמען קאן איך פארלאזן" וכיו"ב. ואם יש איזה שגיאה יש לתלותה במעתיקים. ואולי במקור הי' כתוב "כי איך (איככה) אוכל לעזוב..." וכיו"ב (וראה אגרת י' וי"ח שאדה"ז מצטט פסוק זה). **כ"ק י"נ יוכל לנסוע ביחד עם ידיני מו"ר הרב הק' מו"ה מ" מנדיל י"נ לחיים ולשלום:** ראה בהמשך, שבאמת ר' ישראל מפאלאצק כן עשה עלייה בפועל ביחד עם הרה"ק רמ"מ וויטעבסקער. **יש נשמות שצריכין דווקא א"י ויש נשמות שצריכין דווקא חוץ לארץ:** כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מזכיר מכתב זה בהתוועדות י' שבט תשכ"ח (שיחה תשיעית, בערך בדקה החמישית, הציטוט ע"פ ההקלטה): "איז דאך געווען ביז א זמן ידוע א הנהגה וכידוע דער פתגם **וואס [דער אלטער רבי...] מיזאגט בשם פון דעם אלטען רבי'ן** (נ"ל שרבינו דייק בדבריו בדוקא, שהתחיל לומר בסתם שכן אמר אדה"ז: "וואס דער אלטער רבי (זאגט)... ותיקן זה בתוך רגע לומר: "וואס מיזאגט בשם פון דעם אלטען רבי'ן". וזה הי' בכוונה, כי אם הי' סתם אומר (כמסקנת דבריו) "שאומרים בשם אדה"ז" הי' משמע שכביכול חזר בו משיטתו בהגניזה ושאינן זה ברור ובוודאות שבא מאדה"ז, אבל לאידך גיסא לומר סתם שזה אמר אדה"ז ג"כ אי אפשר כי סו"ס המציאות היא שמכתבי הגניזה מלאים טעויות, והמעתיקים לא הקפידו, ואפי' הוסיפו וכתבו וכו' וכו', ואחרי ככלות הכל, י"ל שהדרך הנכונה כשמצטטים איזה פתגם מהגניזה היא לומר – כדברי רבינו בשיחה – **שאומרים בשם** אדה"ז, וק"ל. אבל עדיין צ"ע שהרי יש ענינים שאומר הרבי בפשיטות מתוך הגניזה בלי ההבהרה הנ"ל (למשל תורת המגיד ש"נקב קטן בגוף הוא נקב גדול בנשמה") ואולי י"ל שמה ששמע רבינו בשם כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ – אפי' אם מקורו מהגניזה – הוא בגדר ודאות גמורה, וק"ל. **וואס ער איז ניט געפארן אין א"י און ר' מענדל הארידאקער איז יא געפארן אז ס'דא צדיקים וואס דארפן האבן א"י און צדיקים וואס דארפן האבן אין חו"ל** און ווי מיזעט דאס בפועל וואס דער אלטער רבי האט אויפגעטאן דורך דעם וואס ער איז געבליבען און האט אויפגעטאן אין הפצת המעיינות און האט אויפגעטאן אין גאולת א"י דוקא דורך דערויף וואס ער איז געבליבען אין חוץ לארץ... (להעיר מדיוק לשון רבינו: "שיש צדיקים שזקוקים לא"י ויש צדיקים שצריכים להיות בחו"ל", ודו"ק).

יש נשמות שצריכין דווקא א"י ויש נשמות שצריכין דווקא חוץ לארץ: ראה ד"ה אתהלך לפני ה' בארצות החיים ("אור התורה" ויצא רטז, ב, והוא בעצם דרוש שאמר אדה"ז בשבת פ' במדבר שנת תקע"א): "ב' ארצות בחי' לאה ובחי' רחל שבזמן שבהמ"ק קיים היו שניהם מאירים בא"י. ואמנם עיקר קבלת השפע הי' מרחל. כי לאה היינו בחי' אותיות המחשבה. ורחל אותיות הדבור. והמחשבה מתלבשת בתוך הדבור. והדבור הוא שהי' מתגלה כו'. ולפי שרחל היא עלמא דאתגליא כמו הדבור לכן היו אז חכמים גדולים בעלי רוח"ק ונביאים בא"י דוקא... אבל משחרב בהמ"ק וגלו ישראל ושכינה היא בחי' רחל עמהם הרי בחי' עלמא דאתגליא הוא בחו"ל דוקא. אלא שלפי שבחו"ל היא בבחי' גלות בהתלבשותה בהשרים לכן אין בו גילוי אלקות ע"ד שהי' בא"י בזמן שבהמ"ק קיים... אבל בא"י נסתלקה רחל שהיא עלמא דאתגליא לגמרי ואינה מאירה כלל אלא נשאר לאה בלבד. ולפי שבחי' לאה היא מדרגה גבוהה יותר נעלית מבחי' רחל כמשל המחשבה שהיא רוחני' ונעלית מהדיבור ולכן הגדולים אשר בארץ יכולים להגיע שמה למדרגות עליונות להשיג השגות יותר אפי' מכמו שהיו יכולים להשיג בא"י כשהיתה בשלותה. כי אז הי' לאה מלובשת בבחי' רחל בבחי' התלבשות זה תוך זה ועיקר הגילוי הי' מבחי' רחל בלבד. אבל עתה שנשארה בחי' לאה שהיא המחשבה בעצמה מאירה בלבד. הרי כשמתגלים השגות להאדם הם נעלים יותר. אחר היותן נמשכים מבחי' המחשבה בעצמה שלא ע"י דיבור. ולכן האריז"ל השיג בא"י עתה מה שלא השיגו תנאים ואמוראים. אמנם אין זה רק לגדולים בלבד. אבל שארי האנשים אין יכולים לקבל כלום. כי לאה שהיא המחשבה אתכסי' ונעלמת מאד. משא"כ רחל שהיא בחי'

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

עלמא דאתגליא היתה מאירה לכולן לכל א' לפום שיעורא דילי'. ולפי שרחל עתה בחו"ל אף שהיא בבחי' גלות מ"מ מבקשי ה' יבינו הארה ממנה בתורתו ועבודתו משא"כ בא"י כו"מ.

[וראה לקו"ש חט"ו (ע' 559) שמבאר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שיש מעלה בהעבודה בחו"ל ויש מעלה בהעבודה שבאה"ק: "ומכיון שיש מעלה בצדקת חו"ל (בהערה שם: "נוסף על זה דרוב מנין ובנין של אחבנ"י נמצא בחו"ל – הנה ע"פ המבואר באגה"ק (ס"ט) דעיקר עבודת ה' בעקבתא דמשיחא היא עבודת הצדקה להקים סוכת דוד שנפלה עד בחי' רגליים ועקביים – הרי מובן, שעבודה מוכרחת היא בחו"ל, ששם הנפילה היא למטה יותר.".) ומעלה בצדקת א"י – יש ליתן למוסד של תורה בחו"ל, ולמוסד של תורה – בא"י תוב"ב ע"י משיח צדקנו."]

לכללות מכתב זה ועוד מכתבים בהמשך, ראה מאמר "אבות החסידות" מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (פרק י"ג וט"ו), ונעתיק קצת מהנוגע למכתבינו: "בשנת תקל"ז אחר חה"פ הופרע הסדר, יען כי רבנו הזקן חפץ להלוות אל החבריא קדישא עם הרה"ק ר' מ"מ מוויטבסק בראשם שנסעו לאה"ק ת"ו... בשם דודי זקני הרה"צ הרי"ל אשר כשלשה חדשים הי' רבנו הזקן בצער גדול איך להחליט ע"ד נסיעתו לאה"ק ת"ו. 'רבות פעמים' – סיפר הרה"צ הרי"ל להרה"צ ר' נחום – 'ראה כ"ק אחי את כ"ק מורו ורבו הה"מ ממעזריטש בהקיץ ולא בחלום מדבר אליו, אשר לא יעזוב את המדינה ומ"מ החליט לעשות מסעו, ובחווה"מ פסח הודיע אשר תיכף ומיד אחר חה"פ"ס יעשה מסעו. ובתחלת חדש אייר יצא את ליאזנא כ"ק רבנו הזקן עם כל ב"ב... תלמידי החדרים בשמעם אשר כ"ק רבנו הזקן נוסע לאה"ק ת"ו נתעצבו מאד ויבכו במר נפשם לפני רבנו הזקן אשר לא יעזבם. אבל רבנו הזקן השיב להם אשר חז"ל אמרו חייך קודמין... כל משך קיץ תקל"ז נתעכב רבנו הזקן בגליל פאדאליא וואהלין. הרה"ח ר' זלמן זעזמיר הנ"ל סיפר להרה"ח ר' הלל הנ"ל בשם זקני חסידים, אשר בבוא רבנו הזקן עם כל בני משפחתו למאהליב התעצבו מורנו הרמ"מ מוויטבסק והר"א מקאלישק במאד וידברו על לבו אשר ישאר במדינה. כשלשה שבועות ישב רבנו הזקן במאהליב יחד עם כ"ק הרמ"מ והר"א, ובמשך הזמן הזה באו כמה אברכים מתלמידי רבנו הזקן אשר מצאו חן בעיני מורנו ר' מ"מ והרה"ק ר' אברהם מקאלישק. כשמוע מורנו הרמ"מ והר"א את בקשת האברכים ותחנוניהם שרבנו הזקן לא יעזבם אמרו לרבנו אשר איננו רשאי לעזוב את המדינה ויזכירו לו את אשר אמר למורנו הה"מ והבטיחו אשר יצליח. זקני החסידים ספרו אשר שבוע שלם טרם נסיעתו של מורנו הרמ"מ והר"א ממאהליב לאה"ק הי' רבנו הזקן מתייחד בכל יום עם מורנו הרמ"מ ביחידות שעות ארוכות, וכשנסעו מורנו הרמ"מ והר"א עם הנלוים עליהם לאה"ק תוב"ב"א התבודד רבנו הזקן כשני שבועות. אח"כ נודע אשר רבנו הזקן נוסע בחזרה למדינת ליטא..."

פרטים נוספים הובאו ב"אנציקלופדיה לחסידות" (כרך ג' ע' ק"ג): "רבי מנדל בחר לעצמו, או הוטל עליו את הנהגת החסידות בארץ המוקד של ההתנגדות – בליטא... ומשם עבר להורודוק שליד ויטבסק, עיר הולדתו ומשם החל להנהיג את החסידות כשאליו מצטרפים כתלמידים – חבריו מבית מזריטש: רבי אברהם מקאליסק, רבי שניאור זלמן מלאדי, רבי ישראל מפאלאצק, רבי ברוך מקוסוב ואחרים... בשנת התקל"ז עמד רבי מנדל מוויטבסק בראש שיירת עולים גדולה לא"י... רבי ברוך ממז'בוז, נכדו של הבעש"ט שחלק על רבים מצדיקי דורו אמר: רבי מנדל לא הניח כמותו בחו"ל! השיירה שמנתה שלש מאות נפש הפליגה בחודש אדר ממוהילוב דרך גאלאץ שברומניה באניות קטנות לקושטא ומשם לעכו – אליה הגיעו בראשית אלול התקל"ז משם רכבו על חמורים והגיעו לצפת ביום ה' באלול... את שמחת העולים בבואם לצפת, מתאר אחד העולים – רבי ישראל מפאלאצק: 'זה היום קוינו לו נגילה ונשמחה בארץ חמדתנו, חמדת הלבבות משוש הרעיונות הקדושה בכל מיני קדושות'."

בנוגע לר' ישראל מפאלאצק (שמכתב זה ממוען אליו), ראה ספר שלוחי א"י (ע' 609): "עד מהרה הכירו את המציאות וראו את עצמם מחוסרי אמצעים להתחיל בחיים החדשים... הם נאלצו איפוא סמוך לבואם לשלוח שליח לאחיהם שבגולה, ולשליח בחרו את ר' ישראל ב"ר פרץ מפולוצק, איש המעשה בין שלשת המנהיגים, המנוסה בנדודים עוד לפני עלייתו והמסוגל ביותר להלהיב את הלבבות... ר' ישראל מפולוצק וחרו ר' שלמה סגל הצליחו להניח ברייסין ובליטא, ובמקצת גם בשאר גלילות פולין, יסוד נאמן לתמיכה קבועה בעולים החסידים שבגליל... שני השלוחים הראשונים של עדת החסידים בגליל, שאחד מהם, ר' ישראל מפולוצק, היה "שיש" בצאתו לשליחותו, לא זכו לחזור

לא"י, כי אין אנו מוצאים עוד את חתימת שמותיהם על אגרות החסידים מא"י, ואין אנו שומעים עליהם גם מחו"ל, וכנראה נפטרו בדרך שליחותם".

הקשה דצ"ה (דוד צבי הילמן, ב"אגרות בעל התניא ובני דורו") "ממכתב זה משמע שחבריו של רבנו רצו שיסע אתם והוא סרב. בלקו"ד סוף ליקוט ט"ו משמע שרבנו עצמו רצה לעלות לא"א, אבל נשאר בחו"ל בהשפעת הרמ"מ מוויטבסק וחבריו?" האמת אגיד שלפע"ד איני רואה במכתבינו כל משמעות בזה, ואולי כוונתו למכתב ר"ס, ראה להלן.

מכתב ר"ס – ב"ה, יום א' תרומה ת"ל"ז וויטעבסק. לכבוד אדמו"ר מ"ו הרב הגאון הקדוש לו דומי"ה תהילה וכו' וכו' וכו' קש"ת מוהר"ר מ"מ יח"נ. מכתבו הק' קבלתי, והנה אם שאני אין בכחי לעלות לא"י ת"ו, וגם כי אדמו"ר מ"ו זה"מ נבג"מ ונ"ע אמר לי בפירוש יוצא מפיו קדשו שאני בגדר נשמתי איני צריך לזה, אבל אעפ"כ אני כפוף לכ"ק י"נ, ונוסע אני עם כ"ק אדמו"ר יח"נ. וכאשר יסכים כ"ק מרן י"נ כן יקום. ובזה אסיים ואומר שלום. דברי תלמידו וידידו"ש המתאבק בעפר רגלי חכמים לעולם, שניאור זלמן בן רבקה.

והנה אם שאני אין בכחי לעלות לא"י: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי, אגרת כ"ד: "וג"ז ידוע שאין בכחי כעת לומר ד"ח ברבים עד אשר יחזקני ה' מעט... אקבל עלי עול תורה יותר מכפי כחי מפני שאין נוגע אלי לבריאותי כ"כ והוא ענין ד"ח הגם שאין בכחי כעת כ"כ...". ובאג"ק כ"ק אדמו"ר הצ"צ, אגרת נ"ה: "אמנם רב הדרך ממני שאין בכחי ובריאותי לשאת זה...". ובאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א (ע' תכ"ז): "מאד מאד אצטער בצער רב שאין בכחי ויכולתי להיות בעזרה בזה במאומה", וחי"א (ע' רנ"א): "גודל חפצי לידע מהנעשה אתם ועם ב"ב שי', ואם כי אין בכחי לתמוך אותם בהוה באיזה תמיכה שהוא...". בפירוש יוצא מפיו קדשו: נוסח המחזור ר"ה ויהוה כ"כ: "מפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה". ראה מה שהבאנו במכתב רנ"ז מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ בשם המהרי"ל (האח של כ"ק אדה"ז) ש"ראה כ"ק אחי את כ"ק מורו ורבו הה"מ ממעזריטש בהקיץ ולא בחלום מדבר אליו, אשר לא יעזוב את המדינה". ולגבי הלשון ראה מכתב הרה"ק ר' ברוך ממעזיבו (נדפס בספר בוצינא דנהורא): "לא יכולתי להתאפק לכל הנצבים עלי והפצירו בי עד בוש, ויראתי לדחות עוד, ומסרתי את נפשי ממש ונעניתי להם ראשי, ותיכף בביאתי לק' הנ"ל הגיעני אגרת שלום מכ"ק, ושם בארה מפורש יצא מפיו הקדוש הלכה קודם למעשה, ראיתי כי דבר ה' הוא...". שאני בגדר נשמתי איני צריך לזה: ראה שיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מי' שבט תשכ"ח שהבאנו במכתב רנ"ז. ולהעיר מ"אור החמה" פ' ויקהל: "הנשמות דלא אתלבנו לא סלקין מתמן בההוא עמודא... אית בי' ענן ועשן ואש ונוגע נלע"ד שהם כנגד ד' אותיות דאדנ"י והוא כח התפשטות השכינה... אפשר כי כפי גדר הנשמה כך עולה אם היא מצד החסד עולה במחצית הענן ואם מן הגבורה בעשן ואם מן הת"ת בנוגע כי כל א' הולך בדרך מחיצתו הראוי לו" (ולהעיר ממכתב ר"ו שכותב המגיד לאדה"ז: "ללמוד בכל יום ספר הק' חסד לאברהם מן הרב האזולאי הק' ז"ל ואז תאיר עיניך", ובעל האור החמה ה"ה הרב אברהם בן מרדכי אזולאי זצלה"ה). אני כפוף לכ"ק: לשון חז"ל, ראה שבת י"ז ע"א: "אותו היום הי' הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים", ונ"א ע"א: "אלו הי' ר' יוסי קיים הי' כפוף ויושב לפני רבי". כן יקום: בלשון "יקום" משתמש רבינו באגרותיו, ראה אגרת נ"ח: "וכן יקום בכל ישונה וכל יאוחר ח"ו שלא להרכות בהוצאות".

מכתבו הק' קבלתי...: מכל מה שהבאנו לעיל מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ – וכן ממה שכתוב ברשימת היומן (ע' תנ"ז): "בשנת תקל"ה יסד אדה"ז החדר הראשון שהיו בו ר"ט ט"ו תלמידים. ישבו אצלו שלשה שנים רצופים. כאשר נסע הרמ"מ מהארדאק לא"י, ושאלו אותו הרבה מאנ"ש מה יהי' עמהם, השיב להם על דבר אדה"ז, ואמר הוא אילנא דחייא אשר פריו בו, ער האט שוין געמאכט 15 גוטע אידען...". – מוכרחים לומר שלא הפציר בו הרה"ק הרמ"מ לעלות עמו לא"י כפי שמשמע במכתבינו ע"פ פשוטו, אלא להיפך שר' מ"מ מהארדאק הפציר שלא יעלה עמו.

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

ולכן נראה (בדוחק קצת) שכוונת המכתב היא כזו: באמת הרה"ק ר' מ"מ מוויטבסק לא אמר לכ"ק אדה"ז לעלות עמו לא"י, ואולי י"ל שאפי' אמר לו (או רמז לו) שעדיף יותר שישאר בליטא ורייסיין (אבל לא ציוה עליו בפירוש עד זמן הקיץ, ראה לעיל). ולזה כותב אדה"ז במכתבינו זה, שעם היות שאין זה בכחו של אדה"ז לעלות לאה"ק, וגם – עם היות ששמע בפירוש מפי הרב המגיד שאינו צריך לעלות – עם כל זה הרי הוא מרגיש שאינו יכול לחיות בלי לעלות לאה"ק, ובפרט לעלות עם רבו – שהרי קיבל עליו נשיאותו (ראה מכות י' ע"א: "תנא תלמיד שגלה מגליין רבו עמו שנאמר וחי עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא"). וזוהי כוונת אדה"ז בכתבו: "איני צריך לזה אבל אעפ"כ אני כפוף לכ"ק יאר נרו, ונוסע אני עם כ"ק אדמו"ר יחיה נצח", שיי"ל כוונתו שאע"פ שהרה"ק הרמ"מ לא אמר לו לעלות (ואולי אפי' קצת להיפך), כוונת אדה"ז היא לדבר אל לבו כביכול שיתן לו רשות לעלות עמו, כיון שהוא בטל אליו וכו', אבל לבסוף יעשה אדה"ז כמובן כפי מה שיצווה עליו הרה"ק הרמ"מ, וזהו שמסיים "וכאשר יסכים כ"ק מרן י"נ כן יקום", והבוחר יבחר.

ועוד יש להעיר בכללות מכתב זה, שבשנת תקל"ז, אם התאריך מדוייק (שבכלל החלק של התאריכים והתארים וכו' הוא הכי לא אמין) יוצא שמכתב זה נכתב ביום ב' אדר ראשון. והרי הובא לעיל מ"אבות החסידות" ש"בשנת תקל"ז אחר חה"פ הופרע הסדר... בשם דודי זקני הרה"צ הרי"ל אשר כשלשה חדשים הי' רבנו הזקן בצער גדול איך להחליט ע"ד נסיעתו לאה"ק תבנה ותכונן", והרי אם החליט בחה"פ לעלות, יוצא שמכתבינו ממש מתאים, שהרי ג' החודשים הם אדר, אדר"ש ורוב ניסן עד שהחליט בחוה"מ פסח, ודו"ק.

מכתב רס"ב – ב"ה, יום ה' וישב תקל"ח. לכ"ק הרב הק' אדמו"ר מו"ה מ"מ יחי' יושב בהר ה' בעיר הק' טבריא ת"ובב"א. מאוד מאוד לפלה בעיני על אשר מאם הדרך הק' לא קבלתי שום ת"א מכ"ק יח"נ מיום הפרד כ"ק יח"נ בעיר מוהליב. אבל הש"י ברוב רחמיו האמתיים נחני בדרך אמת, ואת אשר כמה בשרי ואותה נפשי לי. והוא ידוע לכ"ק יח"נ כי מרן הק' הבעש"ט זלה"ה נ"ע נתן פעם אחד פ"נ לכ"ק אדמו"ר הה"מ זלה"ה, ואמר הבעש"ט נ"ע בזה"ל: איך האב נאך קיין מאל קיין פ"נ נישט געגעבין, אייך הר' בער מעג איך גיבין, ווארים איהר וועט מיר נישט קאלי' מאכין, פאר ריחטין יאה. עכ"ל הק'. זה הי' בערב ר"ה תקי"ז בטח. ועתה אנה ה' לידי הפ"נ הזה, אשר בל"ס הוא כ"ק של מרן הבעש"ט נ"ע, וממקור נאמן ויסוד מוסד נודע לי כי זהו. ואני כאשר נפשי ר"נ קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי', שולח אותו במתנה לוטה פה לכ"ק יח"נ. ובעד זה יהי' לבבו הק' קשור ללבבי כאשר לבבי עם לבבו הק', והעיקר בכל עת מצוא להזכיר אותנו לחיים ולשלום ולכל טוב סנ"ו. בעד הפ"נ הק' נתתי ש"ס שלי עם ח' אדומים, כ"כ הוא יקר בעיני, אבל הן כל יקר מכל ראתה עיני בו בכ"ק הרב הק' מו"ר יח"נ. דברי תלמידו, נפשו קשורה בנפשו לנצח סלה ועד, שניאר זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה וכן רבקה. פ"נ בעד פ"נ. כל חבורתנו אנ"ש יחי' דו"ש הטוב.

יושב בהר ה': ע"פ תהלים כ"ד, ג: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו", ובמדבר י"ג, כ"ט: "והחתי והיבוסים והאמורי יושב בהר והכנעני יושב על הים". ולהעיר מרש"י בראשית י"ט, י"ז: "אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק משם ההרה". **מאוד מאוד:** לשון נפוצה באגרותיו אדה"ז (ואינו מופיע בשאר מכתביו הגניזה), ראה אגרת כ"ב: "באמת קשה עלי מאד מאד להעריך", וכ"ח: "ואפי' הוא דבר נחוץ מאד מאד", וס"ב: "ונצרך זהירות רבה מאד מאד והתחכמות עצומה", וע"ג: "לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו". **לפלא בעיני:** אדמו"ר האמצעי באגרת מ"א משתמש בלשון זו: "ועכשיו לפלא גדול בעיני על איש חו"נ כמוך שלא תבין". **מאם הדרך הק':** הלשון "אם הדרך" נמצאת בתנ"ך יחזקאל כ"א, כ"ו: "כי עמד מלך בבל אל אם הדרך בראש שני הדרכים", ומפרש הרד"ק בעובדי' א', י"ד: "אם הדרך מקום שמתפרקים הדרכים אחת הנה ואחת הנה". (ולכאורה כוונת אדה"ז, שבשלמא כשהחזיקו בדרך הרי קשה לכתוב מכתבים, אבל ב"אם הדרך הי' חפץ אדה"ז לקבל מכתב ממנו). **יום הפרד כ"ק יח"נ בעיר מוהליב:** ראה לעיל מכתב ר"ס לסקירה הסטורית קצרה. **הש"י ברוב רחמיו:** לשון במדרשים, ראה תנחומה פרשת צו: "ועשה הקב"ה ברוב רחמיו ונחם על הרעה". והרי זה גם לשון של אדה"ז במאמריו, ולדוגמא ראה "מאמרים קצרים" (ע' ר"ז): "והש"י ברוב רחמיו וחסדיו", ומאמרי אדה"ז על מארז"ל (ע' של"ז): "אלא שהקב"ה

ברוב רחמי עוזר את האדם. נחני בדרך אמת: לשון שהובא בראשונים, ראה לדוגמא הרז"ה נדה פ"ה: "וברוך ה' אשר נחני בדרך אמת", ושו"ת ראב"ן (סי' נ"ג): "ברוך המלמד בינה אשר נחני בדרך אמת בביאור שמועה זו", וביטוי זה עצמו מיוסד על בראשית כ"ד, מ"ח: "אשר הנחני בדרך אמת לקחת... וראה שם פסוק כ"ז: "אנכי בדרך נחני ה'", וראה תהלים קל"ט, כ"ד: "ונחני בדרך עולם". ולהעיר ממכתב מר' ברוך ממעזיבוז להרה"ק הרמ"מ מהאראדאק (נדפס בספר בוצינא דנהורא): "ראיתי כי דבר ה' הוא וברכתי ברכת הודאה על כי נחני ה' בדרך אמת ובטלתי רצוני מפני רצוני ית' ואתה אוהבי ידי ה' וידיד נפש כל ישראל אור המאיר בהיר וזהיר". ואת אשר כמה בשרי ואתה נפשי לי: ע"פ תהלים ס"ג, ב' ג': "צמאה לך נפשי (צמא ותאב אני לבוא אליך בבית תפלתך, רש"י) כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים. כן בקודש חזיתך לראות עוזך וכבודך", וע"פ מיכה ד', א': "לאכול בכורה אותה נפשי". (ולהעיר מההמשך בפסוק שלאחריו: "אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין כלם לדמים יארבו איש את אחיהו יצודו חרם"). בביאור דברי קדשו כאן, נ"ל, חסרה כאן מילה או שתיים לסיים דבריו הראשונים שהש"י מילא חסרונו באיזשהוא אופן, ועכשיו ממשיך בענין שני. ואולי י"ל שהמילים "והוא ידוע לכ"ק יח"נ" הן הסיום, ואח"כ ממשיך מרן הק' הבעש"ט וכו' והמילה "כ"י" מיותרת, וכיו"ב. מרן הק' הבעש"ט זלה"ה נ"ע נתן פעם אחד פ"נ לכ"ק אדמו"ר הז"מ זלה"ה... זה הי' בערב ר"ה תקי"ז: מכתב מספר ק"מ מהגניזה הוא העתק פ"נ זה. וז"ל מקצת הפ"נ: "ישראל בן שרה לבריאות ולאריכות יו"ש טובים ושיזכה להתקשר עם כל הנפשות איך שהם ולעלותן עד שורשן... ואמר הבעש"ט נ"ע בזה"ל איך האב נאך קיין מאל קיין פ"נ נישט געגעבין: ראה סה"ש קייץ ה'ש"ת (ע' 115): "דער בערדיטשעווער רב הגאון הצדיק ר' לו"י האט געהערט דריי תורות פון מורנו הבעש"ט... מורנו הבעש"ט האט מתפלל געווען און געמאכט א פ"נ ווען איינער איז געווען שרוי בצער, און ניט נאר במכירו נאר ער האט געהערט א אידנס קרעכץ אפי' ער איז געווען אין עק וועלט. מורנו הבעש"ט האט זיך מוסר נפש געווען אויף אהבת ישראל אפי' צו דעם וועלכן ער האט גארניט געקענט". וי"ל שאין זה בסתירה למכתב זה ע"פ המבואר בשיחת פורים תש"א (ע' 85): "צו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צ"צ איז אמאל געקומען א חסיד וואס האט געוואוינט אויפ'ן דארף... עס טרעפט אים ניט קיין אנ"ש... מיט וועמען ער זאל קענען איבערגעבען א פדיון צום רבין – ביים המון מיינט א פדיון געלד אבער ביי די רביים איז דאס א ענין פון מסירת נפש – האט דער צ"צ געזאגט צום חסיד... גיי און זיי זיך טובל אין טייכל און שרייב א פדיון און זינג דעם רבי'נס – אדה"ז – ניגון... ולפי"ז – שפ"נ אצל הרביים הוא ענין של מס"נ – י"ל שבזה ריבוי דרגות ואפשר לומר "איך האב נאך קיין מאל קיין פ"נ נישט געגעבין". גם אפשר לומר שענין המס"נ וכו' קיים אבל פדיון כפשוטו כמו שהוא אצל חסידים עדיין לא קיים בחייו. ולהעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר מהורי"ץ ח"ד (ע' רל"ה): "אז אמר כ"ק אדנ"ע: שמירת יום ההילולא בלימוד תורתו של בעל ההילולא ובעריכת התוועדות היא פ"נ שנותנים לבעל ההילולא" (הרי רואים שפ"נ הוא בעיקר עבודה רוחנית). אייך הר' בער מעג איך גיבין, ווארים איהר וועט מיר נישט קאלי' מאכין, פאר ריחטין יאה: יש כאן משמעות שאם משלחים כסף הפ"נ למי שאינו ראוי לא רק שאין זה מתקן אלא מקלקל. ראה ביאורינו על מכתב קי"ז מהרב המגיד. אנה ה' לידי: ע"פ שמות כ"א, י"ג: "והאלקים אנה לידו". אשר בל"ס הוא כ"י"ק של מרן הבעש"ט נ"ע: בלשון "בלי ספק" מרבה אדה"ז להשתמש באגרותיו, ראה אגרת י': "בהחלט בלי שום ספק וס"ס בעולם", וי"ז: "כי בלי שום ספק בעולם ימחל לו", ול"ד: "כבר נחלט הענין אצלו בהחלט גמור בלי שום ספק ספיקא בעולם" (וראה להלן מכתב רע"ז ורצ"ח). וממקור נאמן: לשון אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת י"א: "ביד ציר נאמן", ול"א: "להציע דבריו במכתבו ע"י נאמן הידוע וע"י הנאמן... ומ"ב: "לפי ראות עיניהם שהוא איש נאמן וישר וראוי להאמינו". ויסוד מוסד: להעיר מאג"ק אדמו"ר האמצעי, אגרת ח': "שכבר נקבע בשרש ויסוד מוסד בלב כאו"א מישראל... שכשירחיב להקיר"ה ויפלו כל שונאיו תחתיו בודאי זכור יזכור על היהודים להרים קרנם ביסוד מוסד בין ההמון בכל מיני חירות נצחי". נפשי ר"נ קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי': ע"פ בראשית מ"ד, ל': "ונפשו קשורה בנפשו". ראה אגרות אדה"ז אגרת ג': "הקדושים אשר בארץ החיים... להיות נפשנו קשורה בנפשם", ואגרת ע"ה: "לעורר את האהבה הישנה וחבת אה"ק להיות בוערת כרשפי אש... באור ה' המאיר לאה"ק ולדרים עליה והולך ואור זורח בגבולינו להיות נפשנו קשורה בה בחבלי עבותות אהבה". שולח אותה במתנה לוטה פה: כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו השתמש בלשון זו, ראה אג"ק ח"ה (ע' י"ז): "לוטה פה מאמר מכ"ק אדמו"ר... וחי"ח (ע' קי"ח): "ולוטה בזה הקבלות מתאים להוראתו". ואני כאשר נפשי ר"נ קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי' שולח אותה במתנה... וכעד זה יהי' לבבו הק' קשור ללבבי

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

כאשר לבכי עם לבבו הק': ראה אמרי בינה (קס"ב, ד' ואילך): "אבל ענין שימני כחותם כו' הוא בדרך העלאה והמשכה קאמר משום דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח, רוח כמוהו ממש, וכמו אם ישים אליו לבו כו' והיינו כאשר דיוקני אשתאר בך שאז ממילא נזכר גם הוא ונמשך רוח לבבו כרוח העולה ממש כמים הפנים כו' והרי זה כמו ב' אוהבים נאמנים בנפשם שמפני שרוח לב זה קשור ברוח לב זולתו אייתי ואמשיך רוח חבירו אליו תמיד, משא"כ בלתי אוהבים נאמנים בנפשם דדוקא בבחי' אתדבקות רוחא מעורר זה לזה וכמ"ש במ"א בענין השיבנו ה' כו' אם תעירו ואם תעוררו כו' וכמ"כ עד יערה עלינו רוח ממרום..." והעיקר בכל עת מצוא להזכיר אותנו לחיים ולשלום: ע"פ תהלים ל"ב, ו': "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא". אדה"ז משתמש בלשון זו באגרותיו, ראה אגרת ל"ח: "והיא שעמדה לנו ותעמוד לנו בכל עת מצוא להמציא לנו פדות", ואגרת הקודש (בתניא) י"ב: "אך באדם התחתון בכל עת מצוא זו תפלה... רק בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה". ולהעיר שבשאר מכתבי הגניזה (מכתב ע"ב, צ"ה, צ"ט, קס"ז ורל"ו) נמצאת הלשון "בכל עת" (לכאורה ע"פ ברכת שמו"ע: "בכל עת ובכל שעה בשלומך") וכן הוא במכתב כ"ק של הבעש"ט (נדפס בהתמים): "הנני להעתיר עבורו בכל עת לעשות לה'. ... ואני תפילתי לה' עת רצון עבורם בכל עת לעשות לה' שלום" (דהיינו בצירוף תהלים קי"ט, כ"ו: "עת לעשות ה' הפרו תורתך"), ורק כאן ובעוד אגרת אחת (גם של אדה"ז – ביחד עם יהודה ליב הכהן ומשולם זוסיל מאניפאלי) נמצאת הלשון "בכל עת מצוא". המכתב השני הוא מכתב רמ"ד: "ועי"ז יעלה אותנו על סולם אלקים אתו עמו בצוותא חדא בכל עת מצוא בנר"נ, מבקשים אנחנו מכ"ק... ולהעיר שרבותינו נשיאי חב"ד משתמשים בלשון זו. וכן הרה"ק רמ"מ מהאראדאק משתמש בה, ראה "פרי הארץ" אגרת ט': "ותעל הלהב השמים להתפלל עליהם בכל עת מצוא שימצאו חיים... עזרם מעם ה' שלום לחלות עליהם בכל עת מצוא זו תפלה לעני...". ואגרת י': "ידינו פרושות השמים להעתיר עבורם בכל עת מצוא זו תפלה ערב ובקר וצהריים", ואגרת י"ד: "הנני מזכירו בכל עת מצוא חפץ ודבר דבר אלקים חיים ושלום", ועוד. אבל הן כל יקר מכל ראתה עיני בו בכ"ק הרב הק' מו"ר: לשון רגילה (בפרט בהסכמות): "הן כל יקר ראתה עיני אשר פעל ועשה...". והיא ע"פ איוב כ"ח, י': "וכל יקר ראתה עינו", וראה משלי א', י"ג: "כל הון יקר נמצא", ואיוב י"ג, א': "הן כל ראתה עיני שמעה אזני ותבן לה". וי"ל שדברי אדה"ז "יקר מכל" מיוסדים גם על דברי הזוהר פ' נשא: "אדם ביקר בל ילין אדם שהוא יקר מכל יקרא בל ילין מאי טעמא..."

הקשה דצ"ה: "הרמ"מ התגורר אז עדיין בצפת". כבר ביארנו כ"פ שהתאריך, התארים והמקום וכו' הם הכי בלתי אמינים, ומהטעם שהסברנו. וע"פ המבואר שם י"ל שבמקורו הי' כתוב סתם "יושב בהר ה'" וכיו"ב והמעתיקים הוסיפו "בעיר הקודש טברי" תבנה ותכונן במהרה בימינו אמין". ולהעיר שעל א"י בכלל נאמר (דברים רבה פ' ד'): "ארץ ישראל רובה הרים וגבעות" (ובפרט צפת עיה"ק, והמפורסמות אין צריכות ראי'). ולהעיר מאגרת הרה"ק ר' אברהם מקאליסק, מצפת עיה"ק, משנת תקל"ח (נדפס בפרי הארץ): "השי"ת יזכרם שיפרחו ויעלו אל הר מרום הרים... ת"ל בעזרת ה' כולנו בחיים ושלום. ומי יתן והי' כזה לעולמים. ולראותם פנים אל פנים ברוב עוז ושלום בארץ החיים בשמחה וטוב לב". וידוע ש"מרום הרים" קאי על הר הבית, ואולי מרמז שהוא כבר "יושב בהר" ומברך שיזכו להתראות על "הר מרום הרים".

ואני כאשר נפשי ר"נ קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי' שולח אותו במתנה... ובעד זה יהי' לבבו הק' קשור ללבבי: נהוג אצל האדמו"רים עוד מתקופת הבעש"ט לתת "פדיון נפש", מתנת כסף, סכום פעוט בד"כ, הרבה פעמים לפי גימטריא, בצירוף "פתקא" שהיו מוסרים ל"רבי" בה פירוט שמות כל בני המשפחה ובקשותיהם. ולהעיר מהמסופר ב"מראה הדשא" (ע' ק"ו) שכשה"אבני נזר" קיבל על עצמו הנשיאות סירב לקבל פדיונות ולא קיבל כסף מחסיד אלא אם אמר החסיד בפירוש שנותן בתור מתנה. והנה לגבי כללות הענין דנתינת כסף לפ"נ וכן הענין (דנתינת כסף) דמעמד, ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חכ"ד (ע' קס"ד): "להערה מהרמב"ן במדבר (א, מ"ה) – שייך יותר לענין דפ"נ מאשר למעמד וכו' אבל ראה כתובות (קה, סע"ב) – וע"פ המבואר שם יובן ג"כ מה שנתקבל זה לרצון אצל רבותינו נשיאינו, למרות הפס"ד בשו"ע חו"מ סו"ס רמ"ט (וביותר יוקשה עפ"מ ש"כ בסמ"ע שם: ואינו מוכיחן כו') אלא שדייקו חז"ל שם "המביא" (ולא "הנותן" סתם – שכולל גם זה שלחצו עליו) "דורון" (עפ"מ שנת" ברמ"א שו"ע יו"ד סו"ס רנ"א) "ביכורים" (עיי' במס' ביכורים. וד"ל) ואכמ"ל". (בספר "אור וחום ההתקשרות" (ע' 229) פענחו המ"מ דמכתב

כ"א אלול, ה'תשפ"א

זה: "כנראה רצה לפעול אצל רבינו שיסכים לקבל מעות מעמד מאנ"ש ע"פ הרמב"ן במדבר: 'כי הבא לפני אב הנביאים ואחיו קודש ה' והוא נודע אליהם בשמו יהי' לו בדבר הזה זכות וחיים... וכן לכולם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן, כי שימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים...' כתובות: "כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים". בשו"ע חו"מ רמ"ט: "מדת חסידות שלא לקבל מתנה אלא לבטוח בהשם שיתן לו די מחסורו שנאמר 'ושונא מתנות יחיה'". בסמ"ע שם: "כי הלהוט אחר מתנות צריך להחניף הבריות ואינו מוכיחן על מעשיהם הרעים שרואה בהם". שדייקן חז"ל: המביא דוקא ודורון דוקא וביכורים דוקא, משא"כ באופן שרצו לסדר את מגבית המעמד, ולכן לא הסכים רבינו על זה. ברמ"א שו"ע יו"ד רנ"א: "ואין לפרנס הרב שבעיר מכיס של צדקה דגנאי הוא לו... אבל כל יחיד יוכל לשלוח לו מצדקה שלו וזהו דרך כבוד". וראה אג"ק חכ"א (מתש"ז, ע' ס"ב) חידוש נפלא בענין הזה: "אמרתי פה בהתועדות עם אנ"ש והתמימים, דהנה ההתקשרות צ"ל בכל הכחות שאפשר. והנה לכל לראש, אצל חסידי חב"ד כשמו כן הוא שצריך להתקשר בחב"ד, היינו בפשטות, ללמוד מאמרי כ"ק הנשיא... אבל כל זה נוגע – רירט אן – בכח או כחות פרטים, ועכ"פ בכחות הגלויים, וא"כ כיון שעדיין נשאר הספק באיזה דרך מוליכין אותו, ה"ז מטיל ספק באיזה מקום מקושר הוא בפנימיות ועצמותו. והעצה לזה הוא רק ע"י ענין הנפנה (מעמד) ועפמנ"ת בתניא פל"ד, ל"ז. אגה"ק ס"ד ועוד. והנה כהנ"ל הוא גם בשנים כתיקונם, וכ"ש וק"ו בעתים הללו, אשר ההתקשרות ע"י חב"ד חג"ת נהי"ם סבלה ע"י צוק הזמנים... שצ"ל ההתקשרות בנפנה ביתר שאת ויתר עז". (ולהעיר שבתולדות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בקיצור המופיע ב"היום יום" (והוגה וכו' ע"י הרבי) כתוב: "תש"ז – נוסע לפאריז... בשהותו בפאריז מתוועד עם אנ"ש ומעוררם ע"ד נתינת דמי מעמד ועל התקשרות לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ). ולהעיר מהנהגת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בפועל עם הכסף (ב"יחידה ביחיד", ע' 77): "על פי הוראת הרבי למנהלי ה'מרכז' היו עוברים כספי דמי פ"נ' לקופת 'מחנה ישראל' ואילו דמי הפ"נ של כינוסי השלוחים הורה הרבי להעביר לקופת לשכת חשאין' שע"י 'מחנה ישראל'. בכל שנה בימי ער"ה בזמן קבלת הפ"נים ע"י כ"ק אדמו"ר הוצבה ב'גן ערן התחתון' קופה עם הכיתוב 'דמי פ"נ' ובה נהגו לשלשל את הכספים המיועדים".

מכתב רע"א – ב"ה, א' לסדר ונח"נו מ"ה שנת ת"קמ"ח, פה לאזני. ישא ברכה מאת ה' העולה להר ה' והקם במקום קדשו, ה"ה כבוד קודש אדו"מור, נפשי קשורה בנפשו, איש א' וכו' וכו' מורנו ורבנו הרב רבי מ' מנדיל שי"נ אנס"ו, בעיה"ק טבריא תו"ב"ב. אחד"ש כ"ק כמשפט לאוהבי שמו, הנה שמועה שמעתי וחיל ורעדה אחזוני מקול הקורא דברי כ"ק י"נ במכתבו לאנ"ש החביבים שי"נ, שאותי בחר ומשח להיות לרועה נאמן ולמנהל ומורה צדק לצאן קדשים. יהפוך נא בזכותי מו"ר י"נ כי אין ביכולתי, מי אנכי אשר עמס עלי המשא הקדושה הזאת, איכה אשא לבדי. אבל למרות חפץ קדשו ג"כ כל (נ"א לא) אוכל, אשר ע"כ אך בזאת נאות לי, אשר מדי יום ביום יעלה אותי על זכרונו הק', שאהי' מצליח דרכי בקודש, לנהלם ולהעלותם איש על מחנה"ו ואיש על דג"לו ומיום זה והלאה שאקבל תשובת קדשו עם ברכותיו ברכות מוריים י"נ מן... והלאה אשא על הכתף המשא הקדושה. ומי שהשלום שלו ישים עלינו שלום ואהבה אחוה ורעות ויהי' לבכם עם לבבי כאשר לבבי עם לבכם. דברי רעו ותלמידו המשתחוה מרחוק. שניאור זלמן בן רבקה. ביתו סטערנא בת ביילא ע"כ ב"ב י"נ.

ישא ברכה מאת ה' העולה להר ה' והקם במקום קדשו: ע"פ תהלים כ"ד, ג'–ה': "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו... ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו". נפשי קשורה בנפשו: ע"פ בראשית מ"ד, ל': "...ונפשו קשורה בנפשו". אחד"ש כ"ק כמשפט לאוהבי שמו: אדה"ז משתמש בלשון "אחד"ש כמשפט לאוהבי שמו" ריבוי פעמים באגרותיו, ראה אגרת ו', ט'–י"ב, כ'–כ"ב, כ"ז, ס"ז, ע', ע"ב, פ"ג. להעיר שבכל שאר מכתבי הגניזה לא מופיע משפט זה במלואו חוץ ממכתב זה של אדה"ז, אבל חציו הראשון כן מופיע, ובפרט במכתבי הבעש"ט. ראה מכתב נ"ד: "אדשה"ט כמשפט ליושבי כסאות", ומכתב ע"ה: "אחדשה"ט כמשפט ליושבי כסאות", וק"ס: "אדשה"ט כמשפט לקציני ארץ" (כל הנ"ל של הבעש"ט). ראה מכתב רנ"ב (מיהודה לייב הכהן ומשולם זוסי' מאניפאליא): "אחדשה"ט כמשפט". אבל הלשון "אחד"ש כ"ק כמשפט לאוהבי שמו" מופיעה רק במכתב אדה"ז זה. שמועה שמעתי: ירמי' מ"ט, י"ד: "שמועה שמעתי מאת ה'". וחיל ורעדה אחזוני: לשון פיוט נתנה תוקף: "על כן מלאכים יחפזון וחיל ורעדה

יאחזון". מקול קורא: ע"פ ישעיהו, ד': "וינעו אמות הספים מקול הקורא". שאותי בחר ומשח: אולי ע"פ מדרש לקח טוב: "כאשר התעו אותי אלקים מבית אבי ואמר לי לך לך..." וע"פ לשון הפסוק במדבר ל"ה, כ"ה: "אשר משח אותו בשמן הקודש". אותי בחר אלקים מבית אבי ואמר לי לך לך... וע"פ לשון הפסוק במדבר ל"ה, כ"ה: "אשר משח אותו בשמן הקודש".

יהפוך נא בזכותי: ע"פ סנהדרין פרק זה בורר בתחילתו ופרש"י שם: "ואם הי' יכול להפך בזכותי הי' מהפך", ובאור"ז שם "אותו שביירר ראובן יהפוך בזכות ראובן ואתו שביירר שמעון יהפוך לזכות שמעון..." כי אין ביכולתי: ללשון דומה ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חט"ז (ע' ת"ס): "על דבר האפשרות לנסוע אין ביכולתי כלל". ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר הרשב"ב ח"ו (ע' ע"ט): "אבל מה אעשה אשר אין ביכולתי לעשות הרבה ובתדירות בענין אחד, באשר הענינים רבים המה... וכולם ענינים גדולים ובהם ענינים העומדים ברומו של עולם... ואין איש אתי באיזה דבר... ואני צריך לבנות בכל עת בניינים גדולים, והכל רק מאנשים יחידים אשר אינם רוצים ליתן כ"כ, ואני מעמיס עליהם יותר מטבעי..." מי אנכי אשר: ע"פ לשון הפסוק שמואל ב' ז', י"ח: "ויאמר מי אנכי ה' אלקים ומי ביתי כי הביאתני עד הלום". ראה לקו"ת לאדה"ז (שיר השירים נ, ב): "שמשפיל א"ע לומר מי אנכי אשר אבוא להתקרב אל המלך". עמס עלי המשא הקדושה הזאת: ע"פ במדבר י"א, י"א: "ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי". ולהעיר מביאור המילות להמלבי"ם בישעיהו מ"ו, א': "נישואותיכם עמוסות, משא לעיפה", שמפרש: "יש הבדל בין משא ובין עמס שפעל עמס מורה תמיד על משא שאחר מניח עליו בע"כ ובא בעצם על הנחת משא על הבהמה ויעמוס איש על חמורו..." איכא אשא לבדי... לא אוכל: ע"פ דברים א', ט' וי"ב: "ואומר אליכם בעת ההיא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם... איכא אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם". אך בזאת נאות לי: ע"פ בראשית ל"ד, ט"ו: "אך בזאת נאות לכם". ברכות מורים: אולי משחק מילים על "ברכת מודים". ומי שהשלום שלו ישים עלינו שלום ואהבה אחוה ורעות ויהי לבבם עם לבבי כאשר לבבי עם לבבם: אולי רימו אדה"ז מרוחב דעתו ורוח מבינתו שזה שהיותו מנהיג וכו' סו"ס יכול לגרום למחלוקת כי יש לו דרך מיוחדת ושונה משלו וכו', וראה ביאורינו על מכתב רנ"ג. וכן הי' בסוף, שבשנת תקס"ג גבה טורא בין הרה"ק ר' אברהם מקאליסק לכ"ק אדמו"ר הזקן, וביאר אדה"ז את עניני המחלוקת והשתלשלותם באגרות אדה"ז אגרת נ"א, והנה לפניכם קצת מדברי קדשו הנוגע לעניננו: "...גם מה שכתב למחותני הנ"ל שכמה יגיעות יגע במכתבים שונים להעמידני על אחת וצדיק באמונתו יחי', מלתא דעבידא לגלוי' הוא ע"י מכתביו מדי שנה בשנה הנמצאים תחת ידי, כי לא כתב אלי מזה רק פעם אחת לבד בשנת תקנ"ח... והנה ביאור הפסוק וצדיק באמונתו יחי' נתבאר יפה בשבת נחמו דהאי שתא, ונרמז במקצת בלקוטי אמרים פל"ג. אבל לפי תפיסתו מאמר זה בא חבקוק כו' כפשוטו, להיות די באמונה הפשוטה כו', כמו שכתב במכתבו דשנת תקנ"ח, אישתמיטתי מאמר רז"ל גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי', הרי שאף שמאמין בה' אעפ"כ אינו מושל ברוחו שלא לגנוב ושלא לרצוח... אלא כדי שיהי' יראת ה' צריך להעמיק דעתו ולהתבונן כו', וכמ"ש בלקו"א..." ולהעיר שבכלל אצל אדה"ז הרי הובא ברשימת היומן (ע' שנ"ח): "...באדמו"ר הזקן הי' ויקנאו בו אחיו – לשון אדמו"ר נ"ע (הרשב"ב) – ואמר אדמו"ר נ"ע 'ואביו שמר את הדבר' שאב צריך היטען, העלפט דעם זון, אפי' ווען ער איז אין לאך". דברי רעו ותלמידו: ראה ביאורינו על מכתב רמ"ט.

לקבלת רקע לגבי כללות מכתב זה ראה מבוא לאג"ק כ"ק אדה"ז, והעולה משם שבשנת תקמ"ג נתמנה אדה"ז להיות מגיד מישרים בליאנא. ובשנת תקמ"ד מונה ע"י הרמ"מ מוויטבסק והר"א מקאליסק לנהל את עדת החסידים בכל רוסיא וליטא. אדה"ז סירב ולא הסכים להיות מנהיג החסידות בכל רוסיא.

לפנינו אגרות משנת תקמ"ו מהר"ק מהרמ"מ מוויטבסק ומהרה"ק ר' אברהם מקאליסק על דבר זה.

מכתב הרה"ק מוהר"ר מ"מ מוויטבסק: "וכבר כתבתי אליו באריכות עם א' מהיוצאים לקרית חוצות, ולא באתי כ"א בתוספת אהבתו במכתב יד עצמי להעיר צדקו ותורת אלקיו בלבו לא תמעד אשוריו. למה תאמר נסתרה דרכי מה' לפרנס את ישראל לאביהם שבשמים להורות הדרך. ומי כמוהו מורה דרך בכל מדינתם, כי נר מצוה ותורה אור והולך ואור עד נכון היום, ואינם צריכין לנביא וחווה, כי לא נביא וחווה אנכי, וה' אור לו. רק חזק ואמץ, בטח בה' ורעה אמונה, כי רועה נתנו ה'. מה ה' שואל מעמו, כי אם ליראה, למדה את בני' היטב, להכניסם בעול מ"ש ותורה ועבודה, תכבד העבודה עליהם ואל ישעו בדברי שקר והבאי פרנסה... ולך בכחך זה והושעת את ישראל להכביד עליהם עול

תורה ומצוות... הנה יש לא-ל ידו לעשות חסד עם ישראל, הואיל ועליך מצוה לך פרוק. והעיקר להרחיקם מנמוסי הגויים ומחוקותיהם הרחק מאד, ובל יטמאו בכל אלה קרינן ב'... אהובי ידידי, חזק והתחזק לעצור בעם, כי עשה תעשה ויכול תוכל, להרחיקם מכל אלה ולהדביקם בו ית'".

מכתב הרה"ק ר' אברהם מקאליסק לאדה"ז מאותה שנה: "...וכבר הקדמני הרב שיחי' במכתבו... והראני מכתב בכתב ידו אלי, ונהניתי בו, אבל לא במה שבתוכו, כי כל מניעתו למשוך ידו לקרב את לב שלומי אמוני ישראל להודיעם בינה ודעת ה'... ואתה לך נחה את העם, וקדשתם היום ומחר..."

יש מקשים, הלא לפי המכתב לעיל יוצא שכבר כתב הרה"ק ר' מ"מ מוויטבסק לאדה"ז בשנת תקמ"ו (ואפי' קודם לכן) על דבר זה, ומהיכן מגיעה הסברה לומר שבשנת תקמ"ח כותב אדה"ז "שמועה שמעתי" וכו'. הנה שאלה זו שמיוסדת על אות אחת מהמכתב אינה חזקה כלל, בפרט בנדו"ד של מכתבי הגניזה, והרי אפשר לומר שמכתבינו היא באמת משנת תקמ"ו או תקמ"ה או אפי' תקמ"ד ונתחלף לתקמ"ח, ופשוט. מלבד זאת, הלא אפשר לומר שעכשיו כתבו באופן כללי יותר דהיינו לאנ"ש (ולא לאדה"ז) ומינו את כ"ק אדה"ז למנהיג לכל מדינת רוסיא באופן רשמי וברור וכיו"ב, ועל דבר זה עונה רבינו במכתב זה, ואין אתנו יודע עד מה. אולם יודעים אנו בודאי שבאמת סירב באופן מסויים עד שקיבל על עצמו את הנשיאות בשנת תקמ"ח. וזה ע"פ מה שמובא בתורת שלום (מכ"ק אדמו"ר רש"ב, ע' 82): "נשיאות כ"ק רבינו הגדול נמשכה משנת תקמ"ח עד תקע"ג, והוי כ"ה שנים, נשיאות כ"ק אדמו"ר האמצעי נמשכה..." (ובאמת, מסתבר לי ביאור סדר השתלשלות הנשיאות של כ"ק אדה"ז המובא ב"הערות וביאורים" גליון תנ"ח עיי"ש, ומשם יוצא שבשנת תקמ"ז, הרמ"מ מוויטבסק בעצמו עדיין קיבל במקצת את סירובו של אדה"ז. ראה במכתב משנת תקמ"ח שיצא באופן חזק, שרק אדה"ז יהי' המנהיג של כל מדינת רייסין.)

מכתב מהרה"ק ר' מ"מ מהוויטבסק, ממש לפני הסתלקותו בשנת תקמ"ח ("פרי הארץ", מכתב כ"ד): "...אהובינו אחינו, מה אנחנו שואלים מאתכם כי אם לאהבה את אשר עם לבבנו כבוד הרב חביבא ידידנו האמיתי מעולם אשר נפשנו קשורה בנפשו כ"ק מוהרש"ז נ"י הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו, כולכם חייבין בכבודו... ואותו משחנו להיות מורה צדק במדינתם שלא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, ואלמלא הוא רצו ליתן ראש אחר עליהם שאפי' אם הי' צדיק גמור, גלוי וידוע לפני וברור לי כשמש שבודאי מרה באחרונה היו תהי', ואפיקרוסות הרבה הי' נזרק בתלמידים כי יודע אני וזוכר את כל החסידים במדינתם לטוב ולמוטב, כי לא מכל אדם יכולים לקבל... לזאת אמרנו שום ישים עליהם מקרב אחיהם כמוהם הוא כבוד רב חביבא הנ"ל, שהשליך נפשו אחר גוו לכתת רגליו לדרוש את ה', ונעשה עפר תחת רגלי צדיקים לשמוע דבר ה' היקר בעיניו, ומי כמוהו מורה רב במדינתם, וכי הוא אוהב דבק מאח בכל לבבו נאמן, וכשר וצדיק וישר הוא."

ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חי"ד (ע' קס"ד): "בשנות תקמ"ו-תקמ"ט, אשר כ"ק אדה"ז צוקללה"ה נבג"מ זי"ע נהג הנשיאות במדינת בעליא רוסיא". ואין מזה סתירה למה שמובא בתורת שלום הנ"ל שנשיאות כ"ק אדה"ז התחילה בשנת תקמ"ח, כי י"ל שבאמת בשנת תקמ"ח קיבל את הנשיאות באופן רשמי, אבל כבר לפני זה הי' שלב של נשיאות ומנהיגות וכו'. ויש קצת ראי' שלזה כיוון כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, שהרי ממשיך מיד במכתב: "ואותו בחרו תלמידי הרב המגיד והרה"ק הרמ"מ מהארזאדאק צ"ל בראשם, שהוא כ"ק אדה"ז יהי' האלוף לראשם בכל דבר כללי, ואשר אותו סמך הרב המגיד, כי הוא יעמוד נגד כל הקמים על החסידים והחסידות..." הרי שההדגשה כאן היא למנהיגות אדה"ז בפועל, של אדה"ז ואפי' בזמן (ומאת) המגיד והרי זה הרבה שנים לפני קבלת הנשיאות.

מכתב ער"ה – ב"ה, ה' בראשית ת"קנזיי"ן. חיים ארוכים אל כ"ק הרב הצדיק קדוש עליון, נפשי קשורה בנפשו ממש, ק"ש מו"ה יהודא ליב הכהן שי"נ ס"ו עד ביאת ינון בבא"ס. אד"ש. הסכם כ"ק על הדפסת ספרי הק' לקוטי אמרים מיום ג' תבוא נתן בלבי עוז ותעצומות. ועוד באותה הלילה ראיתי את כ"ק אדמו"ר הה"מ נ"ע יושב על כסא קדשו, והוא עומד עליו, והה"מ נבג"מ נענע לו בראשו ואמר לו בזה"ל: לייבני, דאס זאג עך דיר, אז זלמינס ספר

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

איז תורה מג"ע העליון, ע"כ לה"ק, ותחי נפשי. ז"ז (זולת זה) אין, רק יוסיף הש"י חו"ש ולעבדו בדעת והשכל נס"ו. דו"ש כאח ממש, בן גילו שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

נתן בלבי עוז ותעצומות: ע"פ תהלים ס"ח, ל"ו: "א-ל ישראל הוא **נותן עוז ותעצומות** לעם". לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת י"ג: "להתאמץ בכל **עוז ותעצומות** כיד ה' הטובה עליו השכיל", ומ"ט: "וגם במכתב אלי חיבה יתירה נודעת ברוב **עוז ותעצומות** עד מיצוי הנפש ממש ובהסכמה רבה ועצומה על כל מילי דחסידות הנשמעים בעירנו", וע"ג: "וחושו מעשה הצדקה שלום בכל **עוז ותעצומות**", וע"ט: "גודל בקשתי להתאמץ בכל **עוז ותעצומות**", ופ"ג: "להתחזק בכל **עוז ותעצומות** על התורה ועל העבודה שבלב זו תפלה". ואינה מופיעה בשאר מכתבי הגניזה רק במכתב כאן. **יושב על כסא קדשו:** ע"פ ישעי' ו', א': "ואראה את ה' **יושב על כסא** רם ונשא", וע"פ תהלים מ"ז, ט': "מלך אלקים על גוים אלקים **ישב על כסא קדשו**". ולהעיר מ"נשמט": "הא-ל בתעצומות **עוזך** הגדול בכבוד שמך הגבור לנצח והנורא בנוראותיך המלך **היושב על כסא** רם ונשא". **יושב על כסא קדשו... נענע לו בראשו ואמר לו...**: ע"פ ברכות ז' ע"א: "תניא א"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריא-ל י-ה ה' צבאות שהוא **יושב על כסא** רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני... **ונענע לי בראשו**". (ולהעיר מבראשית רבה פ' פ"ב: "יעקב שאיקונין שלו קבועה בכסאיו". וכן בזוהר פ' וירא (צ"ז ע"א): "אמר רבי יעקב א"ר חייא יעקב אבינו הוא כסא הכבוד"). **והוא עומד עליו:** ראה בראשית י"ח, ח': "**והוא עומד עליהם** תחת העץ ויאכלו". וראה ישעי' ב', א'-ב': "ואראה את ה' **יושב על כסא** רם ונשא. שרפים **עומדים** ממעל לו". ותחי נפשי: ע"פ תהלים קי"ט, קע"ה: "תחי נפשי ותהללך". ולהעיר מבראשית מ"ה, כ"ז: "ותחי רוח יעקב אביהם". **דאס זאג עך דיר, אז זלמינס ספר איז תורה מג"ע העליון... ולעבדו בדעת והשכל נס"ו:** להעיר מהכתוב בספר "נהרי אש" (מר' שימעל'ה זעליחובער, ע' רי"ג): "המגיד ר' ישראל מקאזניץ למד כל יום פרק תניא בתפלין דרבנו תם. פעם אחת הי' אצלו הרה"ק מסטאלין והתפלא על זה, אמר לו המגיד הקדוש, תדעו כי המחבר הזה ביכלתו לומר תורה בפני משיח, איך זאג איך אז דער מחבר קען זאגען תורה פאר משיח'ן. **דער תניא איז א ספר פון גן עדן**". ולהעיר מהמבואר בספר תניא קדישא פרק ל"ט באריכות לגבי החילוק בין ג"ע התחתון לג"ע העליון: "בעולם היצירה מאירות שם מדותיו של א"ס ב"ה לבדן שהן אהבתו ופחדו ויראתו כו'... אבל בעולם הבריאה מאירות שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור המדות ואם ושרש להן... ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים **עובדי ה' בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדולת א"ס ב"ה** שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה **שהוא גן עדן העליון כדלקמן...**"

מכתב רע"ו – ב"ה, א' לך תקנ"ז, פינסק. שלום וברכה מאת ה' אל כ' תלמידי הרב הג' חסידא ופרישא סני ועוקר הרים בנגלה ובנסתר, מ' אהרן הלוי י"נ מסטראשאלא. אד"ש. קול דברים אנכי שומע, קול ה' שחוצב להבות אש, כי בסביבותינו עמדו ויציצו כעשב פועלי און בלי חוק, ודוברים סרה על צדיקי מציקי ארץ, אשר מימיהם מקור מים חיים שותים, נ"ע בג"ם. ע"כ אבקשו תכף להשיבני אם אמת הדבר כי בסביבותנו התבערה, ואז אשבהו איך להתנהג. ואשא ידי, כי כל עוד שרוח ה' חיים יהי' בי ונרו נר ה' יהל על ראשי, בל אחשה ובל אשקוט מללחום מלחמות ה' בעד כ"ק אדו"מ"ו נבג"ם. ולבי בטח כי בזכות אור"ו החדש אשר האיר בלבנו נגביר על המורדי אור"ו. ואנחנו נלך באור ה' אשר האר בלבנו ע"י צדיקנו אד"מ"ו נ"ע, אנס"ו. ובזה אשאר רבו דו"ש באהבה רבה ואהבת עולם, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

קול דברים אנכי שומע: לשון הפסוק דברים ד', י"ב: "קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול", וע"פ שמות ל"ב, י"ח: "קול ענות אנכי שמע". וראה רבינו בחיי בפרשת ויתרו "כתיב קול דברים אתם שומעים קול דברים ולא דברים... וזהו ההבדל שבין משה לישראל, ישראל שומעין קול דברים ומשה שומע הדברים" (וכאן הרי שמע אדה"ז קול של דברים ולא דברים, כפשוט). **קול ה' שחוצב להבות אש:** ע"פ תהלים כ"ט, ז': "קול ה' חוצב להבות אש", ופירש המצודות: "כורת להבות אש לשלחם על פני הארץ והם הברקים והמה יחרידו...". (וכוונתו כאן לכאורה שכ"כ חמור הענין וכו' שהוא כקול ה' וכו' בלשון סגי נהר, שהרי כאן זה לא ענין אלקי אלא ענין רע. ועוד י"ל ששמע

השמועה מחסידים שקנאו קנאת רבם וכו' וזה הי' ה"קול ה'" (ששמע) **בסביבותינו עמדו**: אולי ע"פ במדבר כ"ב, ד': "ילחכו הקהל את כל סביבותינו", ופרש"י: "...שני מלכים שהיינו בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם". **ויציצו כעשב פועלי און**: ע"פ תהלים ע"ב, ט"ז: **ויציצו מעיר כעשב הארץ**, וע"פ תהלים צ"ב, ח': **בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און**. **בלי חוק**: ע"פ ישעי' ה', י"ד: **לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק**. **ודוברים סרה**: ע"פ דברים י"ג, ו': **כי דיבר סרה על ה' אלוקים**. **צדיקי מציקי ארץ**: ע"פ סנהדרין כ"ו ע"ב: **כי השתות יהרסון צדיק מה פעל (תהלים י"א, ג')... אלו חזקי וסיעתו... למ"ד חזקי וסיעתו היכא אשכחן צדיקי דאיכרו שתות דכתיב כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל**. וראה תרגום על תהלים ל"ה, כ': **ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשבון** שמתרגם רגעי ארץ: **"צדיקי ארעא"**. **אבקשו תיכף להשיבני**: להעיר (בעלמא) ממ"א או"ח ס"י ק"ו: **מיד בבוקר תכף לנטילה יאמרו איזה בקשה**. וראה לשון כ"ק אדמו"ר רש"ב באג"ק ח"ג (ע' ח'): **"אבקשו להשיבני תיכף ומיד תשובה נכונה על מכתבי דנא"**, ולשון המהרי"ל (בנו של הצ"צ): **"ובקשתי להשיבני על מכתבי דנא בהקדם האפשרי"**. **אם אמת הדבר**: ע"פ דברים י"ג, ט"ו: **"והנה אמת נכון הדבר"**. **בסביבותנו התבערה**: להעיר ממכתב קודש מאדמו"ר כהן צדק לאדה"ז בשנת תקס"א: **"וכל חפצו וישעו ומגמתו הוא להגדיל התבערה כאשר שמענו באמרו שיש לו דמיונות כוזבות איך שגזרתי בחרם שלא ילכו ב"א אצלו ואשר נדמה לו..." שרות ה' חיים יהי בי**: ע"פ שמואל ב' כ"ג, ב': **"רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני"**, וע"פ ישעי' נ"ט, י"ט: **"ורוח ה' נססה בו"**, וע"פ יחזקאל ג', כ"ד: **"ותבא בי רוח ותעמדני על רגלי וידבר אתי"**. **ונרו נר ה' יהל על ראשי**: ע"פ איוב כ"ט, ג': **"בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך"**, וע"פ איוב ל"א, כ"ו: **"אם אראה אור כי יהל"**, וע"פ משלי כ', כ"ד: **"נר ה' נשמת אדם"**. **בל אחשה ובל אשקוט**: ע"פ לשון הפסוק ישעי' ס"ב, א': **"למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה"**. **ולבי בטח (צ"ל בטוח)**: ע"פ תהלים קי"ב, ז': **"ונכון לבו בטוח בה"**. **אורו החדש**: ע"פ נוסח ברכת ק"ש (לא בנוסחנו): **"אור חדש על ציון תאיר"**. **נגביר על המורדי אור**: ע"פ איוב כ"ד, י"ג: **"המה היו במורדי אור לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבתיו"** (ולהעיר מהפסוק תהלים י"ב, ד': **"אשר אמרו ללשונו נגביר"** והפסוק מסיים **"שפתינו אתנו מי אדון לנו"**). **ואנחנו נלך באור ה'**: שילוב של ב' פסוקים מיכה ד', ה': **"ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו"**, וישעי' ב', ה': **"בית יעקב לכו ונלכה באור ה'"**.

הקשה דצ"ה, שעדיין לא התגורר בסטראשעלע. וי"ל ע"פ המדבור ומבואר כמה פעמים שבכל אתר ואתר המעתיק הוסיף תארים מדילי, וכמדובר ומבואר כמה פעמים. ומקשה עוד, שביום א' דשבת לך לך משמע לכאורה ממק"א שבאותו הזמן בדיוק הי' בלאזני, וזה יש לתלות בטעות המעתיק, ולדוגמא אולי במקום "לך" צ"ל "שלח", ואולי במקום תקנ"ז צ"ל תקנ"ו (ולהעיר שנסתלק הרה"ק ר' צבי בנו של הבעש"ט בשנת תקנ"ו, ומנו"כ בק"ק פינסק), וכיו"ב.

מכתב רע"ז – ב"ה, בין המצרים תקנ"ח. ישפות ה' חיים ושלום אל כ"ק מחו"ת הרב הגאון הק' איש אלקים וכו' מו"ה לוי יצחק שי"נ. לא עת לחשות, כי לבי עוד נוקפי. ע"כ יראה כ"ק י"נ להרבות בתפלה ובתחנונים, וכאשר כ"ק למקום מנוחת מרן הק' המגיד ז"ל סמוך, ישלח שליח מיוחד מעדרו להזכיר אותי לטובה. וה' הטוב העושה שלום במרומיו יעשה שלום בכלל ובפרט. דברי מחו"ת אוהבו ודושת בלונ"ת, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

לא עת לחשות: ע"פ קהלת ג', ז': **"עת לחשות ועת לדבר"**. ולהעיר מספר חסידים (סי' ל"ט): **"עת לחשות ועת לדבר כשמחרפים ומקללים אותו וכמדברים דברי הדיוטות אין להשיב, ועת לדבר כשמדברים דברי תורה לא עת לחשות"**. **כי לבי עוד נוקפי**: לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת נ"א: **"אך לבי הי' נוקפי אולי..."** ולהעיר שלשון זו מופיעה רק עוד פעם אחת בהגניזה (במכתב של הבעש"ט בקובץ הראשון סי' ר"א: **"הנני מוכן ומזומן לקיים דברי חכמים אבל לבי נוקפי פן חו"ש..."**). **וכאשר כ"ק למקום מנוחת מרן הק' המגיד ז"ל סמוך**: ברור שנעשה כאן שיבוש גדול בלשון אצל המעתיקים, ואולי במקורו הי' כתוב כך: **"וכאשר כ"ק קרוב הוא למקום מנוחת..."** וראה בקונטרס הנזכר ביאור מפורט איך עשו ההעתקות בפועל, כפי הנראה לי, וע"פ דברינו שם מבואר היטב איך נעשה משפט כזה בצורה כזו, אבל הכוונה ברורה. **ישלח שליח מיוחד**: להעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר האמצעי, אגרת כ"ד: **"ומי שאין לו על הוצאות ליסע בעצמו ישלח שליח מיוחד או מכתב ע"י הפאסט"**. **וה' הטוב**: לשון שמשמש אדה"ז

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

באגרותיו, ראה אגרת ו' וע"ו: "וה' הטוב יכפר בעדם", ואגרת נ"ב: "וה' הטוב ימלא משאלותם לטובה". ודומה ללשון זו יש רק עוד ג' פעמים בשאר מכתבי הגניזה (במכתב מהבעש"ט מכתב ע"ה: "השי"ת הטוב והמטיב לכל ירבה להשיב אפיו..." ובמכתב ר' יהונתן אייבשיץ מכתב קצ"ד: "אקוה להשי"ת הטוב ומטיב שבל יעזבני". ובמכתב ר' ישראל מקאזניץ מכתב רצ"ה: "וה' הטוב יגמור בעדנו לטוב"). וכלשון מכתבינו נמצא בעוד מכתבי אדה"ז, ראה להלן מכתב רע"ח ("כן גם אנכי שלחני ה' הטוב"), ורפ"א (ולהודות לה' הטוב ומטיב), ורפ"ב (וה' הטוב המברך את עמו בשלום יעשה שלום). העושה שלום במרומיו: לשון שמשתמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת מ"ט: "ועינינו מיחלות, העושה שלום במרומיו ישים שלום בשעריכם" (ומופיע רק עוד פעם אחת בהגניזה, מכתב מספר קצ"ב, והוא מכתב כללי הכרזה מכמה מתלמידי הבעש"ט ביחד). בכלל ובפרט: לשון שמשתמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת כ"ב: "יעמוד לזכרון לפני תמיד מעמד כאו"א מאנ"ש בפרטות ממש בכל עניניו ואדותיו בכלל ובפרט... שלא לגרוע ולפחות ח"ו אפי' פ"א מערך הנערך ונקצב על כל מנין ומנין מכלל אנ"ש בכלל ובפרט".

מכתב רע"ח – ב"ה, יום ד'..... תקנ"ט, פה פעטערסבורג עיר הבירה. לכל אנ"ש הנאהבים והנעימים היראים והשלמים, יושבי על מדין בכל מקומות מושבותיהם הי"ו. בקצרה אודיע למו כי יוסף הצדיק בבית הסוהר הי', וזה הי' מאת ה' שעל פיו ישק כל עם בית ישראל. וכן גם כן אנכי שלחני ה' הטוב, ובטח ובלי ספק לטובת עצמי ולטובת אחיי ורעי יח"נ. ע"כ תבטחו בד' הטוב כי עד מהרה אשוב אליכם כחפצכם וחפץ ידי"נ אוהבכם בלונ"ח ודוש"ת, שניאור זלמן בא"א מו"הרר ברוך זלה"ה.

בכל מקומות מושבותיהם: ראה מכתב רפ"א. בקצרה אודיע למו: הלשון "בקצרה" מופיעה רבות באגרות אדה"ז, ראה אגרת ז': "שימו נא לבככם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד", וי': "אך בקצרה נקטה נפשי בשאלתי", וכ"ו: "וע"כ באתי בקצרה", וס"א: "ותוכן הענין הקצרה..." ובאגרות אדה"ז דפוס תשע"ב, אגרת י"ד: "אך בקצרה באתי כמזכיר ומחזיר על הראשונות". כי יוסף הצדיק בבית הסוהר הי'...: אולי צ"ל "יוסף הצדיק הי' בבית הסוהר" (ולהלן ב' אופנים להסביר הנוסח שלפנינו). ראה ביאורי הזוהר לאדמו"ר האמצעי (ע' 156): "...מיד נתפרד יוסף ממנו ונמכר בסוד גלות וישב בבית הסוהר במצרים... אך ה' היה עם יוסף הצדיק וכל אשר הי' עושה ה' מצליח בידו בין בהיותו אצל פוטיפר דכתיב ויהי ה' את יוסף כו' בין בבית הסוהר דכתיב שם ג"כ וכל אשר הוא עושה ה' מצליח כו' לכך בזמן הגלות שלנו שצדיק אבד בגלות ונקרא אביון ועני כתיב זה עני קרא כו' ומכל צרותיו הושיעו רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו כו' כי שבע יפול צדיק וקם וכהאי גוונא רבות". וראה פי' רבינו בחיי בראשית ל"ט, כ': "ענוי יוסף בבית הסוהר רמז לגלות ישראל שהוא נמשל לבור, ומזה תקנו לנו בתפלה לשון יעלה ויבא' כי העמד בבור צריך שיעלה משם, וכשם שהשכינה שרוי' עמו בתוך הסוהר כן ישראל השרויים בגלות שכינה עמהם..." (ולפי דבריו, יש לבאר בדרך הצחות דיוק לשונו של אדה"ז: "בבית הסוהר היה", דכוונתו לרמז לשאלה (קושי') הידועה בתורה, האם יוסף הי' בבור או בבית הסוהר, שהרי בפרק ל"ט, כ' כתוב: "ויהי שם בבית הסוהר", ובפרק מ', ט"ו כתוב: "כי שמו אותי בבור". ואין לומר שבתחילה הי' בבור ואח"כ שמוהו בבית הסוהר, כי בפ' מקץ כתוב "ויריצוהו מן הבור". ופרש"י: "מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא..." ("פירש שבור הוא בית הסוהר מדכתיב ויריצוהו מן הבור, ובבור אין שייך לשון ריצה כי אם משיכה", שפ"ח). וי"ל שכוונת אדה"ז לרמז שהענין דבור ובית הסוהר היינו הך – "יוסף הצדיק בבית הסוהר היה", וכוונת קדשו שאע"פ שהוא עכשיו הי' בבית הסוהר אבל זה אותו הענין כבור, וזכה לעלות ולבוא וכו' מן הבור). ראה לקו"ש חכ"ה (ע' 193 ואילך) אריכות גדולה לגבי ההשוואה בין מאסר וגאולת אדה"ז למאסר וגאולת יוסף הצדיק (בקשר לזה שברוב השנים חל י"ט כסלו בשבת פ' וישב, וכן בשנת הגאולה תקנ"ט (וצע"ק למה אינו מצויין בשיחה למכתב זה)), וכן ראה מאמר רני ושמחי תש"ל עוד ביאור בענין זה (להלן נצטט ממנו, וגם שם אין רבינו מזכיר מכתב זה). וזה הי' מאת ה': ע"פ תהלים קי"ח, כ"ג: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו". שעל פיו ישק כל עם בית ישראל: ע"פ בראשית מ"א, מ': "ועל פיך ישק כל עמי". וכן גם כן אנכי שלחני ה' הטוב... לטובת עצמי ולטובת אחיי ורעי: ע"פ בראשית מ"ה: "כי למחי שלחני אלקים לפניכם... וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה. ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים... וצריכים להדגיש ענין זה, שכל

כ"א אלול, ה'תשפ"א

כולו הי' מן השמים (ובמילא שהכל לטובה וכו') במאסר זה די"ט כסלו במיוחד, שהרי כל המאסר נעשה ע"י יהודים אחרים שהם בעלי בחירה, וכמו שמצינו אצל יוסף ש"לא אתם שלחתם אותי הנה כי אלקים". וכמבואר באגה"ק בתניא סי' כ"ה: "כי אילו הי' מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא הי' בכעס כלל. ואף שבן אדם בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממנו, ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו, אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום..."

לכללות המכתב, ראה ביאורינו על מכתב רע"ט שלא מסתבר לומר שנכתב בישיבת כ"ק אדה"ז בתפיסה בבית הסוהר. ולכן נראה שמכתב זה נכתב ביום ד', כ' כסלו, למחרת יציאתו ממאסר. ואפשר לומר שהי' עדיין מחכה למסמכים וכו' בפטרבורג עד (וכדי שיוכל) שיחזור הביתה לחסידיו. ועפ"ז י"ל שכוונתו בכתבו: "...וזה הי' מאת ה' שעל פיו ישק כל עם בית ישראל. וכן גם כן אנכי שלחני ה' הטוב ובטח ובלי ספק לטובת עצמי ולטובת אחיי ורעיי" היא, שיבינו גודל ענין שחרורו בשביל כלל ישראל, ושזו לא רק הצלה פרטית שלו וכו'. (ולמעשה שפ"ז אולי י"ל בדוחק כי הלא אין זה דרכו וכו') שבכתבו: "כי יוסף הצדיק בבית הסוהר היה", כוונתו על עצמו שהוא הי' בסוהר לשון עבר אבל עכשיו כבר יצא. אבל ביאור זה צ"ע שהרי בהמשך המכתב כותב: "על כן תבטחו בה' הטוב כי עד מהרה אשוב אליכם כחפצכם וחפץ ידי"נ אוהבכם בלונ"ח ודוש"ת", משמע שהי' עדיין במאסר. אבל לזה י"ל שעד שלא חזר למדינתו וביתו לא הי' מרגיש בטוח לגמרי כביכול. ועוד י"ל בזה, שאין כוונתו לברך את עצמו שיצא וכו', אלא כוונתו שיחזור במהרה – "עד מהרה אשוב אליכם". וראה לקו"ש ח"כ (ע' 469): "די שלימות הגאולה, ווען דער אלטער רבי איז געקומען צוריק פון פעטערבורג (דער ארט וואס איז געווען פארבונדן מיטן מאסר) אין זיין פלך (וויטעבסק) – איז געווען חנוכה. [והערה 13 שם: "ראה ברכות הנהנין לאדה"ז (פי"ג ה"ה): לא יברך החולה (ברכת הגומל) עד שיחזור לבוריו לגמרי".] וכמבואר בסיפור הגאולה אז דער אלטער רבי איז אנגעקומען אין וויטעבסק ביום ג' ב' דחנוכה..." ואם כנים הדברים, אולי בגלל זה לא התפרסם מכתב הזה (אעפ"כ שהוא מכתב לאנ"ש), כי לא הי' נוגע בסוף, כי נתנו לו רשות לחזור מפטרבורג במהרה.

הערה נוספת לגבי כללות המכתב, י"ל שאין כוונת אדה"ז לומר על עצמו שהוא כמו יוסף הצדיק, שאין זה דרכו וכו', אלא כוונתו לומר שכמו שמצינו אצל יוסף הצדיק שהי' הכל לטובה, ואדרבה "לפליטה גדולה", כך הדבר כאן שהי' הכל לפליטה גדולה. וע"ד שמצינו באגרות אדה"ז, אגרת ס' (לגבי שיחתו עם ר' ברוך ממעזיבז): "שאל אותי למה אתם צריכים לכל זה הלא יכול להמתיק הדינין הבעברת היד על המצח ועל הפנים. ואמרת לי לו הלא יעקב אבינו בודאי הי' יודע להמתיק הדינים ועכ"ז אמר אכפרה פניו במנחה. והאמת הוא שצריך המתקת הדינין וגם מנחה שלוחה לעשו". ואין כוונתו לומר שהוא כמו יעקב אבינו אלא שלומד מיעקב אבינו, וכן י"ל בנדוד"ד. (אבל יש לחלק בין ב' המכתבים, ופשוט. ואולי י"ל (סתם סברה) שלבסוף לא רצה אדה"ז שיפרסמו מכתב זה בגלל יניקת חיצונים, שלא יבינו אותו כראוי, ולכן באמת לא התפרסם עד חשיפת הגניזה).

ראה מאמר (כעין שיחה) ד"ה רני ושמחי מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו בכ"ח כסלו תש"ל (ונצטט קצת מההקלטה): "...דורך יוסף'ן זאל דאס דערנאך אנקומען לכל ישראל, וואס ווי ער זאגט אין מדרש אז כל ישראל נקרא ע"ש יוסף. וואס אויף דערויף זאגט מען, ווי גערעדט פריער, מבלעדו לא ירים את ידו את רגלו וואס אפי' גויי הארץ האבן דאס אויכעט געזען, 'הגדיל והפליא הוי' לעשות בארץ אפי' או"ה האבן דאס אויכעט געזען אפי' בעיני בשר שלהם, וואס על דרך זה איז געווען ביוסף הצדיק כמבואר בתורה שבכתב. וואס עד"ז איז דאך אויך געווען אין דעם נס פון י"ט כסלו (ועד"ז אין ניסים וואס ווערן ע"י צדיקים נשיאי עולם) אז עס קומט אראפ אין אן אופן אז אפי' אומי הארץ אויכעט זאגן אז הגדיל והפליא הוי' לעשות בארץ, כמבואר אמאל בארוכה די דריי מאל וואס דער אלטער רבי בריינגט דאס באגה"ק שלו בקשר לשחרורו מפעטערבורג..."

מכתב רע"ט – ב"ה, יום ב' ח"י כסלו תקנ"ט פטירבורג, בתפיסה. לבניי, ולבנותיי, לאנ"ש, הנאהבים והנעימים, ולכל הדורשים בשלומי, ה"ע"י א"נס"ו. פן ח"ו בל יגזור ה' לחיים מרוב עונותיי ובל אזכה עוד להתראות אתכם ח"ו,

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

הנני מצוה כהיום כי כל אשר יצא מפי ידי"נ הרב הק' ה"ר חיים חייקל מאמדורה י"נ וידי"נ הרב הק' הר' שלמה מקארלין נ"י, כן יקום וכן יהי', הן בחלוקת הירושה והן בשאר הענינים. והשי"ת יעזור ויושיע בכל מלין דמטיבין, א"נס"ו. יותר אין לי רשות לכתוב מפני הרשות, וד"ל. אביכם ואוהבכם הדו"ש תמ.... שניאור זלמן בא"א מו"ר מו"ה ברוך... ישתדלו נא להדלקת נר חנוכה בהתפיסה.

מכתב זה נחשב בכל העולם כולו לאחת מהראיות הגדולות ביותר נגד הגניזה, שהרי מתחילתו ועד סופו אין בו מתום. כי הרי הרה"ק ר' חיים חייקא נפטר בשנת תקמ"ז (י"ב שנה לפני המאסר) ור' שלמה מקרלין נהרג על קידוש השם בשנת תקנ"ב (ז' שנה לפני המאסר). ראה אג"ק כ"ק אדה"ז אגרת ו' (מענות לטענות נגדו מהחוקרים בשנת תקנ"ט): "מ' אהרן הלך לעולמו זה יותר מכ"ה שנים, ומ' שלמה ג"כ נפטר זה זמן רב, ואיני יודע למה מזכירים אותם לי, כי לא הייתי אצלם מעולם". ואוסיף כמה קושיות מדילי: עצם תוכן המכתב קשה, ומופרך מעיקרו, שהרי כבר ייסד שיטת חב"ד, והיו לו כבר ריבוי תלמידים וחסידים, וגם בנו אדמו"ר האמצעי וכו' ולמה יתן כל הענינים (ואפי' הירושה!) לר' שלמה מקרלין ור' חיים חייקא. וגם קשה (וכמעט מופרך) לומר שמתוך התפיסה יכתוב כ"ק אדה"ז "יותר אין רשות לכתוב מפני הרשות וד"ל", והרי ממ"נ אם לא נתנו לו רשות לכתוב איך כתב זה ואם כתבו בלי רשות למה "יותר אין לי רשות לכתוב". ויש בזה גם ענין של סכנה, שהרי משמע בדבריו שיש לו דברים להסתיר שכותב במפורש שאינו יכול לכתוב "מפני הרשות וד"ל". וגם כשרואים כל הסיפור (בית רבי פרק ט"ו) איך קיבלו החסידים ידיעה על אדה"ז ושהוא בחיים וכו' הרי קשה מאד לומר שהי' ביכולתו לשלוח מכתב כזה מתוך התפיסה. ומהמסופר שם, גם קשה לומר שהי' ביכולתם להשתדל להדלקת נ"ח בהתפיסה.

והנה בנוגע להקושי' לגבי עצם תוכן המכתב לכאורה הי' אפשר לומר בדוחק גדול, שאין כוונתו שילכו אחריהם בשיטתם וכו' אלא כוונתו לומר שהם יהי' כמין ב"ד וכח התורה של החסידים שגרים בק"ק קרלין וסביבותי', ולכן כותב אדה"ז שבכל מחלוקת שיהי' וכו' לגבי חלוקת הירושה בתוך חב"ד וכן בשאר הענינים יקיימו כפי "אשר יצא מפני..." וכן בנוגע לקושי' השני מדילי, י"ל בדוחק גדול שנתן מכתב זה לאחד מן השרים ליתן לחסידיו (אולי להחסיד ר' מרדכי זלה"ה מליעפלי, ראה שם בבית רבי) ולכן לא הי' מפחד לכתוב זה, ורצונו בדבריו "יותר אין לי רשות" היינו שהשר שהסכים להביא מכתב זה, הסכים רק לצעטיל קטן אבל לא למכתב ארוך.

אבל הדבר שעדיין מוקשה, ששני גדולי הדור הללו פשוט לא היו בחיים. ולמעשה הרוצה לטעות ולפסול כל הגניזה בגלל קושי' זו – יהי' לו אשר לו, ושלוש על ישראל. אבל אלו שנוטים יותר לומר שיש כאן גניזה אמיתית (מכח כו"כ ראיות), וכן אלו שמאמינים באמונה פשוטה שזו גניזה אמיתית, חייבים לומר בזה א' מכמה אופנים: א) שהכל כמו שאמרנו, רק שבמשך השנים וברוב ההעתקות נשתבשו השמות ובמקום ב' שמות אלו הי' שמות אחרים, ואולי בתחילה הי' השמות בר"ת ופיענחו אותם באופן לא נכון. ולדוגמא אולי הי' כתוב ר"א מקארלין והכוונה הי' לר' אשר מקארלין ופיענחו ר' שלמה וכיו"ב, וכן אולי הזכיר רבני העיר אמדורא ונשתבש בהעתקות שחשבו שכוונתו להרה"ק ר' חיים חייקא מאמדורא וכיו"ב. ב) י"ל שכל המכתב הוא זיוף משנים קדמוניות, דהיינו לפני יותר ממאתיים שנה, ונכתב ע"י איזה חסיד שוטה (מקרלין) שאחז נגד חב"ד, וכוונת זיופו בשעתו, הי' כאילו לומר שבעצם כ"ק אדמו"ר הזקן הי' מבטל דעתו לדעת הרה"ק ר' שלמה מקארלין לו הי' הרה"ק ר' שלמה בחיים ובתקפו וגבורתו וכו', ומכתב מזויף זה הי' נמצא באוצר של הרוזינער הקדוש, ולכן נעתק עם שאר מכתבי הגניזה. ג) כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו כותב שרק רוב רובם של המכתבים של הגניזה נכתבו באותו הכתב, ומזה משמע שיש כמה מכתבים שהם בכתב אחר. ועפ"ז י"ל שאע"פ שנראה מתוך מכתבי הגניזה בכללות שהמעתיק מרוזין הי' מעתיק מומחה ובעל כשרון וכו', אבל מי יודע אם המעתיק השני (או השלישי?) הי' מומחה כמוהו, ולפי הסברתינו (לפי עניות דעתנו) בנוגע לדרך העתקת ועשיית מכתבים מזויפים (עיי' בקונטרס שם), אפשר בקלות לומר שהי' לו כמה מילים וכמה חלקים מהמכתב שלא היו ברורים לו, ולכן בעצם לקח המילים שכן פענח, ובנה על זה, ובעצם כתב כל המכתב מדילי, וק"ל. אני בעצמי נוטה לאופן הב' או ג' שהרי כשמעיינים במכתב זה, הרי לא מוצאים בו שום ציטוטי פסוקים ובודאי לא שילובי פסוקים ומאמרי חז"ל שזו דרכו של אדה"ז במכתביו. היינו שנראה לי שמכתב זה אינו כסגנונו במכתבים האחרים (אפי' של הגניזה),

ולכן לא קשה לי כלל לומר שלא כתבו. (ולהעיר שיש חילוק גדול בין אופן הב' לאופן הג', שלפי אופן הג' הרי כמה דברים מתוך המכתב יכולים להיות אמיתיים ולפי אופן הב' כולו שקר וכזב, וק"ל.)

הערה צדדית מענין לענין: ידוע ליודעים הקושי על מה שהובא באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ב (מכ"ד טבת תרצ"ב, ע' שס"ט): "ר' שלמה נ"ע קארלינער ביקר את כ"ק רבינו הגדול בליאזנא, בשנת תקנ"א-ב' (כי פעמים הי' בליאזנא בשנת תקנ"א-ב', ובשנת תקנ"ה-ו', ואחרי כן כשלשה פעמים בליאדי) וכאשר נסע לדרכו ציוה רבינו הגדול לג' אברכים מתלמידיו ללותו... אחד האברכים הי' החסיד הנודע ר' בנימין נ"ע קלעצקער..." (החצע"ג במקור). והקושיא המפורסמת היא שהרי הרה"ק ר' שלמה נפטר בשנת תקנ"ב, וכמו שהבאנו לעיל מאג"ק כ"ק אדמו"ר הזקן. ונראה לי, שבמקום האות "נ" צ"ל האות "מ", דהיינו שצ"ל כזה: "ר' שלמה נ"ע קארלינער ביקר את כ"ק רבינו הגדול בליאזנא, בשנת תקמ"א-ב'. כי פעמים הי' בליאזנא בשנת תקמ"א-ב', ובשנת תקמ"ה-ו'..." (וזו טעות הדפוס או פליטת הקולמוס). והגהה זו היא ע"פ לקו"ד ח"א (מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ בעצמו, שיחת פסח תרצ"ד, ע' ק"מ): "אויף א אספה כללית ביי די תלמידים הקדושים צדיקי וואהלין אין יאהר תקמ"ב אדער תקמ"ג האט מען מחליט געווען א געוויסע החלטה... האט די אספה אויסגעקליבען צוויי פון דער חבריא זיי זאלען פארען צום אלטען רבי'ן מודיע זיין אים די הצעה פון דער אספה. די צוויי נבחרים זיינען געווען הרה"צ ר' שלמה מקארלין והרה"צ ר' וואלף מזיטאמיר. זיי ביידע זיינען געפארען אין ליאזני צום אלטען רבי'ן בעטען אים בשם האספה אז ער זאל זיך משתתף זיין מיט דער אספה בהחלטה זו... הרה"צ הר"ז מזיטאמיר איז יעמאלט געבליבען אין ליאזני קרוב צו דריי חדשים... און הרה"צ הר"ש איז באלד אפגעפארען. ווען הרה"צ הר"ש האט בעדארפט אפפארען האט דער אלטער רבי געשיקט עטלעכע יונגע לייט פון חדר ב' בעגלייטען אים, בתוכם איז געווען ר' בנימין קלעצקער... עיי"ש. הרי לפנינו על דבר ביקור הרה"ק ר' שלמה מקארלין את אדה"ז בליאזנא "אין יאהר תקמ"ב אדער תקמ"ג", וכן באותה נסיעה קרה המעשה עם ר' בנימין קלעצקער, ועפ"ז הגהתי כנ"ל. והנה ראה בלקו"ד ח"ב (מכ"ה שבט תרצ"ו, ע' רנ"ו) ששם מדובר באריכות נפלאה על דבר ביקור שני תלמידי המגיד על דבר חרם (בלי להזכיר שמם אפי' פעם אחת בכל האריכות הנפלאה. אבל ברור ממקורות אחרים של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (לדוגמא בלקו"ד ח"א הנ"ל, ורשימת היומן שאביא להלן, ועוד) שאחד מהם הי' הרה"ק ר' שלמה מקארלין): "זומער תקמ"ה אין איינעם פון די סיון טעג – דינסטאג פרשת שלח איז דאס געווען... איז אויפן הויף צו דעם רבי'ן ארויף געפארן א פראסט דארפישע וועגיל און אין וואגן זיינען געזעסן צוויי מענטשין, איינער א עלטערער מענטש ניט פון הויכע ווקס – אדרבא אביסל נידריקער ווי א געוויינליכער ווקס, דער צווייטער א העכערער אין ווקס און א אינגערער, ביידע האבן גערעדט די פוליש וואהלינער פאדאלער אויסשפראך, און האבן געפרעגט צי דא איז די הויז פון ר' זלמינא ליטוואק... א שיינער פאר שעה האבן די אורחים פארבראכט בא דעם רבי'ן אין חדר... האבן זיי געהערט ווי מען רעדט אין תורה, און נאכדעם האט מען אנגעהויבן ריידן איבער דעם ענין וואס די אורחים זיינען געקומען. די אורחים האבן דייטליך קלאר ארויסגעזאגט וואס זייער מבוקש איז, אז אזוי האבן מחליט געווען – א מנין פון די עלטערע דעם מגיד'ס תלמידים, די חבריא קידשא, דער רבי האט געזאגט אז עפ"י התורה טאר מען אזא ענין ניט טאן, ווען חלילה מען לייגט אריין איינעם – לא עלינו – בחרם, שנייד מען יענעם אפ – ר"ל – משרש נשמתו... דער רבי האט געענטפערט אז עפ"י תורה טאר מען ניט גורם זיין אזא חילול השם, און אז לבד זאת וואס ער וועט ניט נעמען קיין אנטייל אין דעם, נאר ער איז נגד דעם בכל תוקף עוז, אויף דעם האט דער עלטערער פון די אורחים געענטפערט מיט א קללה ווארט, אז דעם רבי'נס זוהן, דער רבי (כ"ק אדמו"ר האמצעי), האט דערהערט דעם קללה ווארט איז ער געפאלן אין חלשות... הרי לפנינו על דבר ביקור של ר' שלמה מקארלין בשנת תקמ"ה, ועפ"ז הגהתי כנ"ל.

והנה מסופר על דבר פרשה זו גם ברשימות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו משנת תרצ"א, ושם מופיע עם השמות ר' ישראל פאלאצקער ור' שלמה קארלינער. אבל בפרטים שונים קצת, ולדוגמא, כותב: "קרה זה לערך בשנת מ"ח-מ"ט" (אבל להעיר שמתוכו צ"ע, כי כתוב שם שאדמו"ר האמצעי הי' בן י"ב-י"ג שנה, והלא אדה"א נולד ט' כסלו תקל"ד, וא"כ הי' בן י"ב-י"ג בשנים תקמ"ו-ז', והסיפור קרה בחודש סיון. ולהעיר שלפי הגהתינו במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ הנ"ל יוצא שזה קרה בשנת תקמ"ה-ו', וזה יתאים עם זה שאדה"א הי' בן י"ב. ולתווך בין המקורות י"ל

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

שכוונתו ברשימות באמרו ש"אדה"א הי' בן י"ב-י"ג שנה", הי' לשנת הי"ב והי"ג, וא"כ מדובר ממש בשנים תקמ"ה-ו'. ראה מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חי"ד שנביא להלן, שמשמע שם שמשנת תקמ"ו-מ"ט נחשב לתקופה אחת, "ובעת ההיא" קרה הסיפור עם ר' שלמה, ודו"ק). ויש עוד שינוי, שכותב: "אדמו"ר הזקן לא יצא החוצה ור' ישראל פאלאצקער לא נכנס הביתה".

ונ"ל שיש כאן משנה ראשונה ומשנה אחרונה לגבי מהי המסורת האמיתית בענין ביקורי הרה"ק ר' שלמה מקארלין. כוונתי לומר, שאע"פ שמשמע ברור בלקו"ד ח"א הנ"ל שהביקור הראשון (מתקמ"ב-ג') הי' על דבר הנח"ש (עיי"ש), נ"ל שמסקנת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (דהיינו מהשיחה הראשונה של פסח תרצ"ד (משנה ראשונה) לשיחה השניה בחודש שבט תרצ"ו (משנה אחרונה)) היא, שהמסורת האמיתית היא, שהיו ב' ביקורים בב' ענינים שונים (או באותו הענין?). וכן יש לדייק לפי רשימת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הנ"ל, לפיה נסע ר' שלמה לאדה"ז לא עם ר' וואלף מזיטאמער אלא עם תלמיד אחר – ר' ישראל פאלאצקער. וכן כשמדייקים היטב בכל המקורות לגבי המשך הסיפור עם ר' בנימין קלעצקער וכו' יוצא שמסתבר יותר שמדובר בב' מאורעות שונים (שהרי בביקור על דבר החרם לא יצאו באופן דידידות וכו' ובמכתב הנ"ל משמע שהסיפור עם ר' בנימין הי' בביקור הראשון דשנת תקמ"ב). ולכן אחרי ככלות הכל, נ"ל שזוהי משנה אחרונה (בנוי מג' המקורות שהבאנו – מתרצ"א ומתצ"ד ומתצ"ו): בביקור הראשון נסע ר' שלמה מקארלין ביחד עם ר' ישראל פאלאצקער, שהרי נסתלק ר' ישראל מפאלאצק בשנת תקמ"ג-ד'. ועפ"י מובן הספק (בין המקורות) בין השנים תקמ"א-ג', כי י"ל שע"פ המסורת זה ודאי שהי' בשנות הממ"ם, וגם ודאי לפני הסתלקות ר"י מפאלאצק, וק"ל. ובחודש סיון תקמ"ה נסע ר' שלמה מקארלין ביחד עם ר' וואלף מזיטאמער על דבר הנח"ש עם כל אריכות הסיפור בלקו"ד (ועפ"י י"ל בדא"פ למה אין בכל אריכות הסיפור בלקו"ד הנ"ל השמות של ב' תלמידי המגיד בכלל, כי השמות הי' צריכים בירור כביכול). כמובן כל הנ"ל ממש בדרך אפשר, ואין לסמוך כלל וכו' ואם שגיתי ה' הטוב יכפר. ובנוגע להמשך דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ באמרו: "ואחרי כן כשלשה פעמים בליאדי", עדיין צע"ג. ואולי הכוונה לאיזה תלמיד של המגיד ממעזריטש שהלך בשיטת ר' שלמה מקארלין שהגיע לאדה"ז, וכיו"ב. וע"ד ביאור רבינו שבמקום שכותב כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ שנולד כ"ק אדמו"ר מהר"ש בשנת תקצ"ג (אע"פ שבמקומות אחרים כותב שנולד בשנת תקצ"ד) שכוונת קדשו הי' לבחי' עיבור הנשמה.

ולהעיר ממכתב נוסף של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ בנדו"ז בחלק י"ד (משנת תרפ"ב, ע' קס"ד ואילך): "והנודע לנו בשנות תקמ"ו-תקמ"ט, אשר כ"ק אדמו"ר הזקן צוקללה"ה נבג"מ זי"ע נהג הנשיאות במדינת בעליא רוסיא, ואותו בחרו תלמידי הרב המגיד והרה"ק הרמ"מ מהאראדאק זצ"ל בראשם, שהוא כ"ק אדה"ז יהי' האלוף לראשם בכל דבר כללי... בעת ההיא שמו המנגדים פניהם לאדמו"רי תלמידי הרב המגיד זצ"ל בואהלין, והיו דוקרים אותם על כל מדרך כף רגלם מאין הפוגות. ויתקבצו אדמו"רי ואהלין לאסיפה, קודם הפסח, בעת אשר רבינו הגדול, לא יכול להשתתף עמם, ויחליטו כי יטילו רמ"ח על הרב הגאון זצ"ל וסייעתו... ובחג השבועות (דשנה ההוא) עשו שאלה מן השמים, האם מסכימים על ההחלטה חלילה להחרים כו', ויענום, כי זה בכח ב"ד, ואשר אחד מהם יהי' גדול בתורה כמו הרב הגאון זצ"ל... ובאחד הימים, בקיץ אחר חגה"ש, באו שנים אנשים בעגלה פשוטה, האחד נשאר יושב על העגלה, והשני בא הביתה, וישאל האפשר לראות את הרבי, והאיש מראהו איום ונורא, ובתוך כך פתח רבינו הגדול דלת חדרו, וינשקו איש לרעהו בשמחה גדולה... והאורח יצא ויאמר, ומה אחרית דבר, האין אתם מסכימים, ויענהו רבינו הגדול, לא אוכל לעבור על דעת חברי, אבל אנכי לא אשתתף בזה... ויבוא מזה ח"ו חילול השם ואסור עפ"י התורה... (החצע"ג במקור). ומכתב זה מחזק השערתנו שוב פעם, שהסיפור עם החרם נעשה בשנת תקמ"ה-מ"ו, ולא בביקור הקודם. ויש להעיר שלגבי הסיפור, השנה לא מפורשת בפרטיות במכתב זה אע"פ שכותב "דשנה ההוא", ואולי י"ל שכוונתו באמרו "בעת ההיא" היינו באותה תקופה ולא לשנה מיוחדת, ואפי' אפשר לומר שזה הי' בקיץ תקמ"ה).

מכתב רפ"א – ב"ה, י"ט כסלו תק"ס, פק"ק..... לאהובי נפשי ר"נ רודפי צדקה וחסד ישרים ותמימים או"נ וכו' וכו' בכל מקומות מושבותיהם הי"ו אנס"ו. זה היום בשנה דאשתקד עשה ה' נגילה ונשמחה בו. לפי עניות דעתי צריכין

אתם לברך ולהודות לה' הטוב ומטיב את הכל שהחיינו וקימנו והגיענו ל'ז'מ'ן' הזה. ונפשי יודעת שאין זה בזכותי רק בזכות אדו"מ המגיד נ"ע, שהי' ביום הלולא דילי'. בעד הס"ת ששלחתם אלי הנני ברב תודה לכם. יהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן בגו"ר וגו"נ, כחפץ לבבכם הטוב וחפץ דוש"ת בלונ"ח, שניאור ז'ל'מ'ן' בא"א מו"ר מו"ה ברוך זלה"ה.

רודפי צדקה וחסד ישרים: ע"פ משלי כ"א, כ"א: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים וצדקה וכבוד", לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ט' (בחלק התארים): "צדקת ישרים תצילם, ורודפי צדקה וחסד ימצאו חיים ושלוה עד העולם", ולהעיר שמביא פסוק זה באגה"ק בתניא סי' כ"ז: "ובאהבה כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה". לשון זו אינה מופיעה בשאר מכתבי הגניזה. ראה לעיל מכתב ר"ב. **בכל מקומות מושבותיהם:** לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו בכמה מקומות, ונציין (דוקא) מחלק התארים באגרות, ראה אגרת י"ב: "העומדים על התורה ועל העבודה בכל מקומות מושבותיהם", וס"ז: "גבאי אה"ק בכל מקומות מושבותיהם". ואין הלשון מופיעה בשאר מכתבי הגניזה. זה היום בשנה דאשתקד עשה ה' נגילה ונשמחה בו... שהי' ביום הלולא דילי': ראה אגרת אדמו"ר הזקן לר' ברוך ממעזיבו כשיצא ממאסרו בתקנ"ט (אגרת ל"ח באגרותיו): "...וענו ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו... ברם דם צריך להודיע כי זה היום אשר עשה ה' עמנו הוא יום שנכפל בו כי טוב י"ט בכסליו יום הלולא רבא פטירת רבינו הקדוש ז"ל..." **בשנה דאשתקד:** בלשון "דאשתקד" משתמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ט"ז, י"ט, כ"א, מ"א ("בשנה דאשתקד") ונ"ז. (ומופיעה חוץ מכאן, פעמיים במכתבי הגניזה, בתוך מכתבי הבעש"ט, מכתב ל"ג: "מה שביקש אותי בשנה דאשתקד". ובמכתב קפ"ו (צוואת הבעש"ט): "מה שעשיתי בשנה דאשתקד"). **לברך ולהודות לה' הטוב ומטיב את הכל:** ראה אגה"ק שבתניא אגרת א': "פותחין בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב, שמועה טובה שמעה ותחי נפשי, אין טוב אלא תורה..." **הטוב ומטיב את הכל:** ע"פ ברכת המזון: "הטוב ומטיב לכל..." וכן ברכת הטוב ומהמטיב: "בא"י... הטוב והמטיב". וי"ל שהוא גם ע"פ הפיוט "וכל מאמינים" שכתוב: "הטוב ומטיב לרעים ולטובים". (ובמכתבינו אולי במקום "את הכל" צ"ל "לכל"). ולהעיר ממאמרי אדה"ז כתובים (ע' רכ"ה): "מתפשט החסד משם בלי התחלקות כלל הטוב ומטיב לרעים ולטובים..." וכן בסה"מ תקס"ה (ע' נ"ב): "החסד יורד משם בתמידות מצד עצמו שהוא מקור הטוב שהוא טוב ומטיב לכל לרעים ולטובים בשוה מצד עצמותו ית' כנ"ל ולכן בשם אין מקום לבעלי הדינין המקטרגים הנ"ל לקטרג וללמד חובה... כ"א אם טוב ומטיב לכל מצד עצמו ולא מצד העלאת מ"ן של התחתונים", ושם (ע' רי"ב ואילך): "כי ה' אוהב משפט שהמשפט לאלקים הוא שהוא מדת הדין לדון אותו בדין האמיתי... והנה הקב"ה הוא מקור הטוב והחיים הטוב ומטיב לכל לרעים ולטובים בשוה ממש לך א"א שיהי' בעצמו ית' כבי' בע"ד התובע משפט של העוברי עבירה בהיותו מקור הטובי והחסד ע"כ לא יגור במגורו רע ח"ו היינו מדה"ד והמשפט לאענשא לחייבא..." וראה לשון דומה באג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ו (ע' נ'): "וה' הטוב ומטיב ייטיב לו בעד מפעלו הטוב". ונפשי יודעת: ע"פ תהלים קל"ט, י"ד: "אודך על כי נוראות נפילתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד". שאין זה בזכותי: להעיר מה"כלבו" בחלק ההגדה: "בעבור זה עשה ה' לי כלומר בזכותי אך לא בזכותך כיון שאינך מתבונן בדרכי ה' ובתורתו ובמצותיו". רק בזכות אדו"מ המגיד נ"ע שהי' ביום הלולא דילי': ראה אגרת אדה"ז כשיצא ממאסרו לר' ברוך ממעזיבו (אגרת ל"ח): "והנה מי אנכי כי הביאני עד הלום להתגדל ולהתקדש שם שמים ע"י שפל אנשים כמוני כי עיקר המלחמה אשר שמו פניהם ללחום על תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו דווקא... בזכות ארץ הקדושה ויושבי' והיא שעמדה לנו... ברם כגון דא צריך להודיע... כי זה היום... יום שנכפל בו כי טוב, י"ט כסליו, יום הלולא רבא פטירת רבינו הקדוש ז"ל". ...שהי' ביום הלולא דילי', בעד הס"ת ששלחתם אלי הנני ברב תודה לכם: הלשון משובשת וכמובן יש לתלות המעתיקים. ולהעיר שמצינו לגבי מכתב אדה"ז לר' ברוך ממעזיבו שיש נוסחא שני, קיצור של המכתב הראשון שהחסידים כתבו וערכו, ואולי גם מכתב זה הוא העתקה מקיצור של מכתב מקורי. יהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן: ע"פ תהלים צ', י"ז: "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו". ראה אגה"ק שבתניא אגרת כ"ג: "...כמ"ש ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, כלומר כי נועם ה' אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצות דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה". ולהעיר (בעלמא) מישעי' ס"ב, ז': "ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ".

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

הובא בסה"ש קיץ ה'ת"ש (ע' 49): "נאך קידוש האט ר' אייזיק געזאגט אז ער וועט אונז שיינקען א מתנה ער וועט אונז דערציילן דאס וואס דער רבי [אדה"ז] האט געזאגט אויף דער ערשטער י"ט כסלו סעודת הודאה אין יאר תקס"ב. נאך אין חודש תשרי – דערציילט ר' אייזיק – האבן חסידים מקורבים געהאט דעם געפיל אז דעם י"ט כסלו וועט זיין ניס. וואס פאר א ניס האט מען ניט געוואוסט, נאר זיי האבן געפילט אז עפעס ניס וועט זיין. שמיני עצרת און שמח"ת איז דער רבי געווען אין א גרויסער חדוה, אין די פארשידענע קורצע שמועסן וואס דער רבי האט גערעט פאר די קינדער און יחידי סגולה פון די עלטערע חסידים, האט דער רבי געזאגט אז צוליב געוויסע רוחניות'דיקע טעמים האט ער ניט אנגענומען די הצעת החסידית אויף קובע זיין דעם יום הגאולה י"ט כסלו פאר א יום משתה ושמחה ברבים, און ער אליין האט נאך ניט געמאכט קיין סעודת הודאה וואס ע"פ דיני התורה דארפן מאכן א סעודת הודאה וואס די סעודה איז א סעודת מצוה... אין א אריכות'דיקן נגלה פלפול רעט דער רבי מיט זיין ברודער מהרי"ל שמח"ת בא דער סעודה די תקנה וואס דער בעל ההודאה – פון די ארבעה צריכים להודות – דארף מאכן אויב ער האט ניט געמאכט די סעודת הודאה בזמנה... אין דעם רבינ'ס יחידות בית מדרש איז געווען צוגעגרייט א סעודת הודאה טיש, בא וועלכן דער רבי מיט די ברידער און די קינדער זיינען געווען און נאר געציילטע יחידי סגולה פון זקני החסידים האבן זוכה געווען צו זיין... "ומקשין משיחה זו על המכתב שלנו שנראים כסותרים זא"ז.

ונ"ל בפשטות שכאשר נדייק בשיחת כ"ק אדמו"ר מהורי"ץ הכל מובן. והרי זהו לשון קדשו: "י"ט כסלו וועט זיין ניס... צוליב געוויסע רוחניות'דיקע טעמים האט ער ניט אנגענומען די הצעת החסידית אויף קובע זיין דעם יום הגאולה י"ט כסלו פאר א יום משתה ושמחה ברבים... "וע"פ דיוק לשונות אלו משמע שחגגו לפני זה, אבל רק כמו שאר ימים טובים חסידיים, ואולי (ומסתבר) אפי' עוד יותר, אבל לא באופן של "יום משתה ושמחה ברבים". וראי' ברורה לזה משיחת כ"ק אדמו"ר מהורי"ץ מי"ט כסלו תרצ"ג (לקוטי דיבורים ח"א ע' 38): "במשך ימי שבתו של כ"ק רבינו הגדול בתפיסה נעשה רעש גדול בכל המדינות שהגיעה אליהם השמועה המבהילה... הנה בכואו בליאזנא כבר חכו הרבה מאות אנשים מהעיריות הסמוכות... חסידים האבין גיוולט שרייבין א מגילת י"ט כסלו ולקובעה כחוק ודין מגילת אסתר, וכבר היו נבחרים מעדת החסידים אשר בינם לבין עצמם הכינו נוסחאות המגילה והתדברו ביניהם זמן אימתי להתאסף יחדיו בליאזנא, לשאול דעת קדה"ק, והיו עתידים לבוא בין פסח לעצרת, וכללות הדבר הי' אצלם בסוד, ובבואם לליאזנא ויציעו לכ"ק רבינו הגדול משאלות החסידים בכתיבת מגילת י"ט כסלו, ולא הרשה כ"ק רבינו הגדול, ויענה להם: נוסחא א' [אמרה החסיד ר' אבא פערסאן בשם זקנו החסיד ר' זאב נ"ע וילענקער]: "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבה ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב כי המעשה חקוקה בלב ישראל דלעילא וכתובה לכל ישראל דלתתא'. נוסחא ב' [אמרה החסיד הרד"ץ נ"ע כפי שקבל מאביו החסיד הר"פ זקני החסידים]: "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל אשר בו יתגדל ויתקדש שמי' רבא ויתעוררו אלפי לבבות בישראל בתשובה ועבודה שבלב, כי המעשה כשתהי' חקוקה בלב ישראל סבא תהי' כתובה בלב ישראל דלתתא". וקרוב הדבר לומר שכוונת כ"ק אדמו"ר הזקן באמרו: "צוליב געוויסע רוחניות'דיקע טעמים האט ער ניט אנגענומען די הצעת החסידית אויף קובע זיין דעם יום הגאולה י"ט כסלו פאר א יום משתה ושמחה ברבים", הי' להצעה הנ"ל בלקו"ד. הרי לפנינו שלפני תקס"ב הי' יום גדול – "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל" – רק שבשנת תקס"ב הי' חידוש באופן חגיגת החג.

ואולי י"ל שהי' ע"ד החילוק בין חנוכה לפורים, דהיינו שלפני תקס"ב הי' החגיגה יותר רוחנית כמו חנוכה, ראה שבת כ"א: "מאי חנוכה... לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה". ובשו"ע או"ח סי' תר"ע ס"ב: "ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום למשתה ושמחה". ואילו בפורים קבעו החכמים כ"יום משתה ושמחה" (וכן קוראים מגילה בפורים כמו שהציעו חסידי אדה"ז "כחוק ודין מגילת אסתר"). ונראה שבתחילה הי' היו"ט באופן של "הלל והודאה" ולא התקבל הצעת החסידים שתהי' כמו פורים "כחוק ודין מגילת אסתר", ובשנת תקס"ב נשתנה וכן קבעו היום כיום "משתה ושמחה ויום טוב". ואכמ"ל בכל מנהגי י"ט כסלו, אבל כדאי להזכיר שהענין דמגילת י"ט יצא בפועל לבסוף (כנראה אחר שקיבל ההצעה בשנת תקס"ב), ונעשה המנהג – וכבר מדור

הראשון של חב"ד – לספר כל הסיפור מתחילתו ועד סופו בזמן הסעודה. ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"ד (ע' ע"ה): "מגילת י"ט כסלו בטח ישנה אצלו. ובטח יבשר בשורות טובות מחגיגת י"ט חג הגאולה זה..."

ע"פ כל הנ"ל תומתק שיחת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, י"ט כסלו תש"ב (ע' 19): "מנהגי ישראל תורה הוא, ובפרט מנהגי חסידים זיינען תורה שלמה. ביי אונזערע חסידי חב"ד איז דא א מנהג פון מנהגי חסידי הוד כ"ק רבינו הזקן אז י"ט כסלו זאגן מיר גוט יום טוב פאר און נאך מעריב, און אזוי דעם גאנצן מעת לעת פון י"ט כסלו ווען חסידים טרעפן זיך אין שול אדער אין גאס". וע"פ הנ"ל – שהי' משך זמן שהי' נקבע למועד אבל לא באופן של משתה ושמחה – מסתבר מאד, ויומתק יותר, למה עשו ענין שלם שחסידי יאמרו לחבירו "גוט יום טוב".

ע"פ כל הנ"ל י"ל שמכתבינו מובן מאד, והוא בא בהמשך לדבריו שאמר בע"פ מיד כשיצא ממאסרו שאמר: "זה היום יוקבע למועד תמידי בישראל", וכותב כאן (בבחי' "לשנה אחרת קבעום ועשאו") ש"לפע"ד צריכין אתם לברך ולהודות לה' הטוב ומטיב את הכל שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה" ("ימים טובים בהלל והודאה").

לגבי קושיית דצ"ה בנוגע להדגשת שמו של אדה"ז שהיא: "מליצה מעוררת חשד למי שמכיר בסגנונו של רבנו". טעותו הראשונה היא שקורא לה "מליצה", ואינו מבין כמה ענינים עמוקים ("עמוק עמוק מי ימצאנו") טמונים בתוך הענין. כאשר לומדים את שיחות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שמתעמקים בענין הזה, שהשם זלמן קשור לענין הזמן מבינים את עומק הדברים (לקו"ש ח"ו (ע' 41) וחט"ז (38) וסה"ש תנשא"א (ע' 264) ועוד). ועוד לפני כ"ק רבינו נשיאנו, ראה אגרות הרה"ק ר' לוי יצחק אבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (ע' רנ"ד): "רבינו ז"ל ששמו הוא זלמן מספר קכ"ז ע"ד כמו שאסתר מלכה... שזה נמשך מקכ"ז שני חיי שרה, זה רומז על בחי' מל', שלכן הוא שם הכנוי, ששם הכנוי הוא במל', כי כנוי גימט' אלקים. ואל תתמה... מפני שהמל' היא מקור לבי"ע ששם הוא מציאות הזמן, זהו זלמן אותיות לזמן... ובענין זה ראה שם ע' רכ"ג. כלל דמילתא, רק מי שיש לו עסק בנסתרות ראוי לדון בדברים כאלו, ולומר האם זה "מליצה" בעלמא אם לאו, וק"ל. ובכל אופן – לו יהי כדבריו – אין בזה שום קושי, כי הלא בקלות אפשר לומר שההדגשה נעשתה ע"י איזה המעתיק במשך הדורות, ומי אמר שזה המכתב המקורי בכלל, הלא אפשר לומר שאיזה חסיד שהעתיק את המכתב במשך השנים ראה קשר בין השם "זלמן" ל"לזמן", ובפרט – כמו שנביא – שמימרא זו כבר נאמרה ע"י רלו"י מבארדיטשוב. דהנה הובא ברשימות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (חוברת א') לגבי שמו של אדה"ז: "וכ"ז צריך להמשיך לזמן, אותיות זלמן. וכמעשה דרלי"צ מב"ד שבירך עליו שהחיינו וגו' לזמה"ז אותיות זלמן [לברר אמיתתה]". וכנראה נתברר המעשה, כי הובא באג"ק חכ"ב (ע' ת"נ): "ידוע פירוש שמו של רבינו הזקן – שניאור זלמן... וע"ד פתגמו של הברדיטשבי – זלמן אותיות לזמן שממשיך כ"ז בזמן ומקום מסויים". והקשר למכתבינו ברור, שהרי כותב כאן: "לפע"ד צריכין אתם לברך [ולהודות לה' הטוב ומטיב את הכל] שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה".

לכללות המכתב, ראה לקו"ש ח"ו (ע' 41): "דער נאמען 'שניאור', אע"פ אז אויך ער ווייזט אויף 'חיבור עליונים ותחתונים', כנ"ל, וויבאלד אבער אז דער טייטש פון 'שניאור' איז צוויי אורות, הייסט עס דאך אז אויך דער 'תחתון' איז אן ענין פון אור וגילוי, דאגעגן דער נאמען 'זלמן' אותיות 'לזמן' איז פארבונדן מיט עולם לשון העלם. און דער אויפטו פון דעם בעל ההילולא איז אז ער האט מחבר געווען דעם 'שניאור' צום 'זמן' – לזמן אז אויך אין עולם לשון העלם זאל שטיין בגילוי 'אין עוד...'. ובהערה שם: "ראה מכתב אדה"ז מי"ט כסלו תק"ס (נדפס בהתמים (חוברת ח) ע' כד [776]) 'שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה', וחותרם שם: 'שניאור זלמן' כו". וע"פ מש"כ בפנים, י"ל שזהו ג"כ ההמשך למ"ש לאח"ז 'שאיין זה בזכותי רק בזכות אדו"מ המגיד כו' – כי אדה"ז גילה תורת (הבעש"ט ו)המגיד גם בעולם, בחי' זמן – וזהו גם ענין שהחיינו כו' שהחיות כו' נמשך לזמן הזה", ע"כ לשון רבינו.

מכתב רפ"ב – ב"ה, ה' מקץ ת"קס"א. לכ' הרב החסיד גאון מפורסם קדוש וטהור וכו' מוהר"ר פנחס שיק י"ג בק"ק שקלאב. אתה הראתה לדעת כי הצדק אתך, אבל אני איני רואה צדקתך, תבוא אלי ונתוכח. וה' הטוב המברך את עמו בשלום יעשה שלום אנס"ו. מנהלו בדרך הטוב והישר, שניאור זלמן בא"מו"ה ברוך זלה"ה.

ה' מקץ תקס"א: באותה שנה חל יום זה בב' טבת, יום ז' דחנוכה. ראה להלן רקע זמן זה (אם התאריך בכלל נכון, כמדובר כ"פ). **אתה הראתה לדעת: דברים ד', ל"ה. הצדק אתך: לכאורה ע"פ תפלת שחרית: "ותקם את דבריך כי צדיק אתה".** מאיזו סיבה שתהי' לשון זו אינה נפוצה בספרי ראשונים ואחרונים, לכן אביא ממה שמצאתי מרבתינו נשיאינו. מצאתי פעם אחת באג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, והוא באג"ק חכ"ח (ע' קצ"ו): "משל לאדם שיש לו איש קרוב ביותר שאינו בקו הבריאות... הרי אפשרות בזה שתי גישות א' בכדי לשמור על היחסים לומר לו **'הצדק אתך** וייתר כוחך ולך בדרכך זו' או עכ"פ להשתמט מכל תגובה..." וכן באג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"י (ע' חצר): "בודאי **הצדק אתכם** שאינכם רוצים אשר... ולהעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"י שכתב כגליון מיוחד בתור הסברת רקע לאגרת אדה"ז הידועה (אגרת ל"ב) שמסר בתור תשורה לחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: "...באותו מעמד שלח רבינו הגדול [אדה"ז] אליהם ציר מיוחד לאמר **הצדק אתכם** אבל המוח שליט על הלב..." **אבל אני איני רואה צדקתך תבוא אלי ונתוכח: להעיר מאיוב ל"ה, א'-ח': "ויען אליהו ויאמר. הזאת חשבת למשפט אמרת צדקי מאל... אני אשיבך מלין ואת רעידך עמך. הבט שמים וראה ושור שחקים גבהו ממך... אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח. לאיש כמוך רשעך ולבן אדם צדקתך". מנהלו בדרך הטוב והישר: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' קפ"ג): "היו ימים מקדם אשר האבות היו משגיחים על בניהם ובנותיהם, לידע את מעשיהם ואת דרכם והילוכם ולהדריכם בדרך הטוב והישר דרך התורה ומצוה ולשמור אתם מכל דבר רע, ומכל דבר שיכול להשחית נפשם ר"ל, ובשנים האחרונות כמו תרדמה נפלה על האבות..."**

"היום יום" כ"ז כסלו: "במאסר השני של רבינו הזקן – בשנת תקס"א... יום שיצא לחרות: נר ג' דחנוכה". ובפרטיות בימנו של כ"ק אדמו"ר הזקן (נדפס בקונטרס "דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן", ע' מ"ט ואילך): "ככלות ימי החקירה והדרישה א' כ"ז כסלו ג' דחנוכה, חופשה ניתנה להוד כ"ק אדמו"ר להעתיק דירתו למעון פרטי, ואשר יקבע דירתו – זמני לע"ע – בעיר המלוכה פטרבורג כי שרי הממשלה נוכחו לדעת אשר הוד כ"ק אדמו"ר הוא מצביא מצוין ואשר רוב היהודים נוהרים אחרי עדת החסידים ונשיאיהם בכל מרחבי המדינה והשפעתו של הוד כ"ק אדמו"ר גדולה גם על נשיאי שאר מפלגות החסידים". ראה תורת שלום (מכ"ק אדמו"ר רש"ב, ע' 84): "כ"ק אדמו"ר האמצעי והרב ר' אברהם (אחיו של כ"ק אדה"א) הי' ביניהם מחלוקת דברים בענין החג דנר חמישי דחנוכה – דכמה מן החסידים אומרים שבו ביום הי' חופשת כ"ק רבינו הגדול פעם השני, וי"א אשר זה הי' שייך לחסידי ווילנא אשר גם אותם החזיקו בתפיסה – על מה הוקבע". ראה באג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"ג (ע' ש"מ ואילך): "כאשר לוקח הוד כ"ק רבינו הזקן למאסר בשנת תקנ"ט והוליקוהו לפטרבורג צוה אשר אנ"ש לא יבואו לפטרבורג זולת השתדלנים ועוזריהם. לא כן בהלקחו בפעם השני לפטרבורג התיר לאנ"ש לבוא לפטרבורג, והיו באים מהרבה עיירות לחקור ולדרוש בשלום הוד כ"ק רבינו ומצב הענינים... באחד הימים בא שר פקידי ה'טאינעי סאויעט' והודיע להוד כ"ק רבינו, כי המשפט נגמר לזכות תורת החסידות, וגם הוא זכאי הוא וחופשה יותן לו להמשיך עבודתו ללמוד תורת החסידות לכל אשר יחפץ בזה, באין מפריע מצד חוקי הממשלה. ורק עד אשר יהי' הכל כתוב וחתום מאושר מטעם המלך והסענאט עליו לחכות במושבו ב'טאינעי סאויעט'. ומטעם החוק – חפשי הנהו מכל משמר מיוחד ויכול הוא להתראות עם אנשים, אשר ע"כ יותן לו – להוד כ"ק רבינו – מעון של ארבעה חדרים מרווחים בהבית שבחצר השני, ושם יכולים להיות קרוביו ותלמידיו לשרתו, והכל יכולים לבוא אליו באין מפריע... בו ביום יצא הוד כ"ק רבינו מחדרי ה'טאינעי סאויעט' אשר ישב שם בתור נדון ועבר להמעון הפרטי אשר ניתן לו בהבית שבחצר השני'. בשעות אחדות נודע הדבר להחסידים וצירים שולחו לבשר בליאנזא בכל ערי אנ"ש. אחד מחדרי הדירה הוקצת לבית תפלה והביאו ספר תורה והתפללו בצבור. וכל ימי שבתו של הוד כ"ק רבינו בדירתו זאת אשר בטאינעי סאויעט' התנהג כמו שהי' נוהג בביתו בליאנזא... במשך ימי שבת הוד כ"ק רבינו במעון הפרטי בדירת ה'טאינעי סאויעט' באו הרבה מאנ"ש לפטרבורג, וכאשר יצא הוד כ"ק רבינו מהמעון ד'טאינעי סאויעט' להמעון הפרטי אשר שכרו בעיר, הנה בנסעו בעגלה הלכו כמאה מנינים אשר ללותו, דבר שעשה רושם גדול בעיר..."

מכל הנ"ל הוסרה קושיית דצ"ה על מכתבינו שמקשה: "באותו זמן הי' רבנו אסור בפטרבורג ולא מסתבר שיזמין אליו את ר"פ שיק לפטרבורג כדי להתוכח שם".

מכתב רפ"ח – ב"ה, יום ד' לך תקס"ד, לאדי. ישפות ה' חיים וברכה וכט"ס אל כ"ק מחות' הרב הגאון הצדיק הק' מופת הדור נזר ישראל כ"ק ש"ת מו"ה לוי יצחק שי"נ, אבד"ק בארד'. אד"ש. שמעתי שכ"ק י"נ קבל מא"י תוב"ב ב' אתרוגים על החג העבר. מאוד נפלא בעיני על אשר לא שלח לי א' כדרכו בקודש. נא תכף להשיב. ואשאר ידידו מחות' דוש"ת באהבה רבא רחמתא עזיזא, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

באהבה רבא רחמתא עזיזא: ראה מכתב נ"ה.

הובא בשער הכולל (קבלה ידועה): "קבלה בידינו מאדמו"ר הזקן ז"ל להדר אחר אתרוגי יאניווע, היינו הגדלים באיי גענובא". וכן באג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' ס"ג): "ידוע אשר כ"ק א"ז אדמו"ר זצוקללה"ה החמיר לברך על אתרוג גענאווער דוקא... וכן החמירו אחריו רבותינו אבותינו אדמו"ר זצוקללה"ה, עד מה שראיתי מכ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה שהחמיר בזה עד מאד... ואתרוגי קארפע לא באו לביתו כלל בשום פעם מהזמן שאני זוכר. ואתרוג א"י הי' אצלו פעם אחת ולא בירך עליו כי אם בעת הלל נטלו...". וכן באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ג (ע' תע"ו): "במענה על כתבו אודות לעורר את אנ"ש יחיו לקנות אתרוגי אה"ק ת"ו, אם הוא מטעם חיבת אה"ק ת"ו הנה מי לנו גדול מהוד כ"ק רבינו הזקן זצוקללה"ה נבג"ם ז"ע אשר מסר נפשו הק' ממש בשביל החזקת אה"ק ת"ו ובכל זאת למצות אתרוג בחר באתרוגי קאלאברי, באמרו כשאמר הקב"ה למשה 'ולקחתם וגו'' שלחו ליערי קאלאברי והביאו אתרוגים לברך עליהם, ומה נשתנה שנה זו מכל השנים". וכן באג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (חכ"ו ע' תצ"ה): "הטעם – בקיצור עכ"פ. ממש אותו הטעם שממשלת ישראל משלמת במטבע זר (המוכרח על אתר) ובסכומים מבהילים ומשתדלת בכל האמצעים שיקבלו הכסף ממנה – לקניית נשק בארצה"ב ובאשכנז וכו', ואינה מסתפקת בהרובים וכיו"ב שהיא מייצרת בא"י עצמה. ואין פוצה פה ומצפצף. ואדרבא. והטעם כי כשרוצים להגן על עם ישראל – צ"ל נשק ומצוות כדבעי. וא"א להחליף פענטאם – ולהבדיל, אתרוג שיש בו מסורת אבות – ב"עווי" ולהבדיל אתרוג בלי מסורה וכו'. והרוצה להחליף כו' וד"ל". (ההדגשות במקור)

לאידך גיסא הובא ברשימות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (מסוכות תרצ"א): "בלילה הראשונה נתן לי (כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ) שני אתרוגים, מקאלאברי' וא"י, באמרו: **כן נתנו גם לי וציוני לברך בתחלה על הקאלי' ואח"כ לנענע עוד הפעם גם בשל ארץ ישראל, ולא לפרסם עד"ז**". וכן ראה סה"ש תש"י (מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, ע' 1-380): "עס איז ידוע אז דער אלטער רבי האט מחבב געווען א"י, אויך א פרי פון א"י, אפי' ביי די אתרוג זיינען די ארץ ישראל'דיקע חשוב, נאר ער האט געזאגט אז מטעם הידוע לו בענטשט מען אויף א קאלאברער. ווען דער אויבערשטער האט געזאגט ולקחתם לכם, האט מען גענומען שלוחים זיי ארויפגעזאעצט אויף א ענן, און זיי האבן געבריינגט אתרוגים פון קאלאברע. אפי' אין די ימי מהפכה רח"ל וואס עס איז געווען שווער צו באקומען א אתרוג, האט מען געלייגט גרויס השתדלות אויף א קאלאברער, און מען האט זיך אויך משתדל געווען אויף א ארץ ישראל אתרוג".

בקשר למכתבינו יש להעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ב (ע' תתקכ"ה) שמדובר על דבר אתרוגו של הרה"ק מבארדיטשוב: "ראיתי על כבודו טלית מאנשין, ואני שמעתי מכ"ק אדמו"ר [מוהר"ש] זצוקללה"ה נ"ע בפעם אחת בתגה"ס שנכנסו אליו הרבה אנשים אחר התפילה לברכו בברכת יו"ט, ובתוך הדברים אמר שהי' מכריך את אתרוגי קורפו בהמאשינע טליתים והי' משליכם באש. ולזאת מהראוי ונכון להפשיטו, ואמר עוד (כמדומה בשם רבינו [אדה"ז] נ"ע) ומה שהרב מבארדיטשוב זצ"ל בירך דוקא על אתרוג קורפו, הנה בשבילו נפל גרעין מאתרוג וצמח אילן ואתרוג, והוא שבא לידו. והביא רא' לזה שהרב המגיד ממעזריטש ז"ל הי' ירא מרעם ולא שמע רעם מעולם".

מכתב רפ"ט – ב"ה, יום ד' מקץ תקס"ד, לאדי. ישע רב אל כבוד מחות' הרב הצדיק הק' המפורסם הגאון, גדול מרבן שמו, איש אלקים מוהר"ר לוי יצחק אב"ד ק"ק בארדיטשיב י"נ. מכתב קדשו קבלתי והי' לי לעונג רב. אבל אחת

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

דברתי ולא אשנה, כי נודעתי על הבירור כי השו"ב מ' יונה הידוע הי' עליו רנון, וד"ל. ע"כ אני איני מסכים בשום אופן שיחזור לאומנתו, וכ"ד עפ"י דתה"ק, ומן השמים ירחמו עליו. וה' ישפות שלום וחיים טובים, בנפש תדרשנו לטובה, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

גדול מרבן שמו: ע"פ תוספתא סוף עדיות: "מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי נשתכחו תלמידיו קורין אותו רבן, נשתכחו אלו ואלו קורין אותו בשמו", והובא בראשונים בשם רז"ל כזה: "גדול מרב רבי, גדול מרבי רבן, גדול מרבן שמו". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר הצ"צ אגרת ח': "מפה קדוש עליון רבנו הגדול... כקש"ת גדול מרבן שמו מ"ו שניאור זלמן נ"ע זי"ע". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"ב (על כ"ק אדמו"ר מהר"ש, ע' קע"א): "מכתב הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק איש האלקים גדול מרבן שמו, רבי שמואל (אביו של אבא קדישא) צוקללה"ה נבג"מ זי"ע", ושם (על ה"חפץ חיים", ע' תקנ"ג): "האסון הנורא אשר קרה בהסתלקות הצדיק הגאון החסיד אוהב ישראל ומרביץ תורה סבא קדישא מרנא ורבנא גדול מרבן שמו ישראל מאיר תנצב"ה ודברים אין לי כמה להתנחם וגם לנחם". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"א (המקום היחידי באג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו עם תואר זה, על הגאון הרוגוצ'ובי, ע' י"ד): "...בקי בחדרי תורה מרי דחטי סדרן ופלפולן גדול מרבן שמו מוהרר"י שליט"א". והי' לי לעונג רב: כ"ק אדמו"ר מהור"י ודמו"ר נשיא דורנו משתמשים בלשון זו, ולדוגמא אג"ק אדמו"ר מהור"י ח"י (ע' שכ"ח): "לעונג רב היתה לי הבשורה אודות סיום המסכת... ובאג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חכ"ו (ע' שי"ט): "וגם מסר לי מכתבו שהי' לי לעונג רב". ואחת דברתי ולא אשנה: ע"פ איוב מ', ה': "אחת דיברתי ולא אענה (כלומר מעט אמרתי ולא אוסיף עוד", רש"י) ושתים ולא אוסיף". וע"פ תהלים פ"ט, ל"ה-ר': "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה. אחת נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב". על הבירור: לשון הנמצאת בריבוי ספרים בראשונים ובאחרונים, ולדוגמאות ראה טור יו"ד סי' ק"צ: "ואם אפשר לעמוד על הבירור כגון שמכרת במראיתו אם מקדיר... וב"ח אה"ע סי' ז': "משפחה שהוחזקה בקול... וגם א"א לבדוק ולעמוד על הבירור כמה שיצא הקול לפני ק' שנה ויותר כשרין הן... וחידושי הרשב"א על ברכות: "ואקדים לך הקדמה כדי שיתבאר ממנה הענין כולו על הבירור, והוא... ומושב זקנים (לבעלי התוס'): "משא בזה הי' מסופק מרע"ה לכך לא התפלל עליהם מספק שלא ידע דעתם על הבירור אבל דעת יהושע ידע בבירור בעבור שנתגדל אצלו". ואדה"ז בעצמו מעתיק הט"ז ביו"ד סי' ל"א: "מאחר שאפשר לעמוד על הבירור לא נעמיד על הספק", ועוד ועוד. השו"ב מ' יונה הידוע הי' עליו רנון: אין לנו מידע איזה מין קול יצא נגד שו"ב זה, ועוד כמה פרטים שנוגעים לפסק, אבל בכ"ז נביא כמה מ"מ לענין רינון בכלל בהלכה. נתחיל מהגמ', יבמות כ"ה ע"ב: "הנטען משפחה ונשתחררה מעו"כ ונתגיירה הר"ז לא יכנוס ואם כנס אין מוציא, אלמא ברננה לא מפקינן (מפני רינון ולעז בנ"א לא אמרינן לי' הוצא, ולא דמי לנטען על א"א דהתם הואיל והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה מכוער הדבר", רש"י) ה"נ ברננה לא מפקינן". ובפרטיות ברינון לגבי שו"ב ראה שו"ת הרוגוצ'ובי סי' ל"ה: "ע"ד שו"ב שמרננים עליו אם יש להעבירו בשביל קול של ע"א... אך להעבירו בשביל קול של ע"א אי אפשר... והמדקדק בודאי לא יאכל". וראה אגרות משה יו"ד סי' א': "רינונו עליו בחילול שבת בסתר... אך על הרינון שהי' עליו במקומו הראשון שגם היו מרבנים דשם שחששו לזה צריך לחקור דאם לא הי' ע"י שונאים והי' קלא הנמשך דהוא כדן קלא דלא פסיק אף שלא נפסל לעדות כדאיתא בסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ס"א מ"מ נראה לע"ד לאוסרו לשחיטה ובדיקה, דהא צריך לחלק ממה שאסרינן להאשה על בעלה בקלא דלא פסיק שכן מסיק הרא"ש ביבמות דף כ"ה ומ"ט מכשיר לעדות, וכדהוכיח מזה הרשב"א לפוסלו גם לעדות והובא בב"י חו"מ ר"ס ל"ד עיי"ש. וצ"ל דשאני דין עדות... ומגלן מהקרא לפסול ומסברא הרי חזינן שלא הי' נפסל אף רשע הברור, אבל אשה לבעלה שאם אך אמת שזינתה אסורה לבעלה וממילא גם מספק הי' לנו לאסור ורק משום שיש לה חזקת כשרות לא נאסרה מספק ולכן בקלא דלא פסיק שאיתרע בזה החזקת כשרות שלה אסורה... שמצד דין חזקת כשרות וחזקת צדקות חידשה תורה להאמין לאדם באיסורין על שלו שלא יעבור אלפ"ע ולהכשיל באיסורין לכן כשאיכא קלא דלא פסיק שעבר עבירה כזו שאם האמת כן אין להאמינו כבר איתרע בהקלא חזקת כשרות וחזקת צדקות ויש לפוסלו... ולכן אף שבדברי חיים שם סובר שאין לאוסרו לשחיטה אף בקלא דלא פסיק רק שראוי לכל אחד שלא לתת לשחוט לשו"ב כזה שיצא עליו קלא דלא פסיק ורשאים מטעם זה להעבירו אבל לא מחוייבים לא מסתבר לע"ד אלא שמדינא נפסל מלהאמינו על שחיטתו ובדיקתו וממילא מחוייבים להעבירו אפי' בתוך הזמן אם הי' קלא דלא פסיק ולא ידוע שהיו לו שונאים כדלעיל". וראה בשמלה חדשה סי' א': "הבא ליטול

רשות על השחיטה: ראשית חכמה יחקור עליו אם דרכיו מתוקנים ויראת שמים על פניו וגם צריך שיהי' יודע ספר... ואח"כ יבדוק אותו אם יודע חמש הל' שחיטה... ודיני בדיקת הסכין... ואח"כ יבחננו החכם בבדיקת הסכין אם יש לו הרגשה טובה ודיעה מיושבת... וראה "שמלת אליעזר" (מפרש על הספר שם, סברה מעניינת בענין זה): "... שאם יצא רינון על שו"ב אחד שאבד חזקת כשרותי' וצריך לבדוקו אחר הרינון כי לשו"ב צריך חזקת כשרות ביותר, כי חמש הל' שחיטה הם במשהו וביותר בבדיקת הסכין, וכיון שיצא מרוב המצויין אצל שחיטה ביראה ושמירה צריך לבדוק אחריו". **ומן השמים ירחמו עליו**: להעיר מאגרות אדה"ז, אגרת ע"ו: "הזהרו בנפשותיכם... חסידות של שטות והבל להלוות מעות אה"ק... למטרק חיוויא דרבנן דלית אסותא לי', כי אם יבקש על נפשו מחילה וסליחה וכפרה מן השמים ומן הבריות, שיתרפאו מחרמו, ושב ורפא לו, כמשפט שאר עוברי על ד"ת וחרמי ז"ל, וה' הטוב יכפר בעדם, כן יהי' רצון אמן סלה".

מכתב רצ"א – ב"ה, ערב ר"ה תקס"ה, לאדי. להנגיד המפורסם יו"ש איש אמת כמר יחזקאל נ"י מכפר סאסנאווקא. אד"ש, הנני לכ"ה ברב תודה מעומקא דלבא בעד אשר הגדיל לעשות עמדי ועם ב"ב י"נ, ובעד זה הנני שולח לו את ברכתי לכו"ח טובה ולאריכות יו"ש טובים בכב"י אנס"ו. דברי המברכו בלב שלם, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

יחזקאל נ"י מכפר סאסנאווקא: עיירה קטנה מאד במחוז חערסאן, ואולי בגלל זה הוסיף "מכפר". והרי זו הפעם היחידה במכתבי אדה"ז שמוסיף המילה "כפר" (ובכלל בהגניזה מצאתי רק עוד ג' פעמים, במכתב כ' (אשתו של הבעש"ט), ונ"ו וצ"ג של הבעש"ט (ושני האחרונים קאי על "כפר טארנאפקא")). אבל להעיר שאולי רצה להזכיר, באופן דמליצה וכו', הגמ' בחגיגה י"ג ע"ב: "למה יחזקאל דומה לכן כפר שראה את המלך... **מעומקא דלבא**: לשון שמרבה אדה"ז להשתמש באגרותיו (ואינה מופיע בשאר מִחְפְּרֵי הגניזה), ובביאור הביטוי ראה אגה"ק שבתניא סי' ד': "ופנימיות הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב **ועומקא דלבא** שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה' וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' **מעומקא דלבא** ועד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל... שאין כל אדם זוכה למדרגה זו לעבודה שבלב **מעומקא דלבא** בבחי' פנימיות... הוא כל חייך ממש שלכן אהבה זו היא **מעומקא דלבא**... שנותן מחייו ממש ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות בבחי' נקודת פנימית הלב **מעומקא דלבא** כמנהג העולם בעסקיהם במו"מ וכה"ג... **אשר הגדיל לעשות עמדי**: ע"פ תהלים קכ"ו, ב' ג': "**הגדיל ה' לעשות עם אלה. הגדיל ה' לעשות עמנו** היינו שמחים". ולהעיר מתהלים כ"ג, ד': "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי". (וראה אגרות רמח"ל, אגרת קמ"ו: "תום לבבו הטהור אשר כרוב גודלו **הגדיל לעשות עמדי** מנעורי ועד עתה").

מכתב רצ"ב – ב"ה, יום ג' י"א אדר שני תקס"ה, לאדי. חיים ארוכים אל כבוד ידיד ה' וידי"נ, הרב הגאון הק' מופת הדור, רב פועלים וכו' מוהר"ר ישראל מ"מ מק"ק קאזניץ יצ"ו. אדשה"ט, נעתרתי לבקשתו ושולח לו רצוף פה הפ"נ מכ"ק אדמ"ו מאור הגולה המגיד הק' זלה"ה נבג"ם, אשר נתן מידו הקדושה ליד קדשו של רבנו הגדול והנורא הבעש"ט נ"ע. דכירנא עוד בהיותי בבית נאווה קדשו של רבנו המגיד נ"ע בימי חורפי, בעת שקבלתי הפ"נ במתנה מכ"ק איש אלקים וכו' מו"ה פנחס מקאריץ, הראיתיה לפני עיני טוהר רבנו נ"ע, ואמר לי בזה"ל: וואש חסידים קאנין דאס איז נאך דאש ערשטע וואס האב דער לאנגט דעם הייליגין רביין הבעש"ט זלה"ה, עכ"ל הק'. אבל אני איני נותן לכ"ק במתנה, כי יקר ושוה עלי מכל הון דעלמא, רק באופן אם ישלח לי כ"ק את הכתבים כאשר דברנו אז, בידו הברירה. ועתה שלום מאדוה"ש, וימיו ושנותיו יאריך ה' הטוב כנפשו ונפש או"נ דו"ש מלונ"ח בכל עת, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה. לכל המסתופפים בצל קדשו, שלום וביחוד לידי"נ התורני מ' זעליג נ"י מדובנא.

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

ב"ה, דובער בן חוה לישועה בגו"נ ולרפואה שלמה לחולי רגליו ולטהר נר'נ' שלו בהמאור של התו"ה"ק ולאמונת חכמים באמת וחוו"ש אותו ואת ביתו בכלל כל ישראל, אכ"י"ר, פ"נ ב' זהובים.

נעתרתי לבקשתו: לשון רגילה בהסכמות, ולדוגמא בעלמא ראה הסכמת ר' יצחק אלחנן ספקטור על "סדר הדורות" (דפוס תרל"ח): "**אחדשה"ט**... ואף שדרכי למנוע מלידת הסכמות עכ"ז **נעתרתי לבקשתו**... **רצוף פה:** לשון שמשמש בתשובות, ראה לדוגמא שו"ת נודע ביהודה (יו"ד כ"ט): "**לא אוכל להתאפק להשיב לכבוד מעלתו ויקבל רצוף פה** העתק מתשובת אמ"ו הגאון ז"ל... ושו"ת חתם סופר (חו"ס ל"ז): "**והסכימו עליהם בדרך פשרה ובדעת שלמה וזה הדבר אשר יצא מלפניהם כאשר רצוף פה**... וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ג (ע' ר"ה): "**הנני שולח רצוף פה ב' פדיונות ותתן אותם לר"י שעל האהל**... ואג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"ד (ע' תס"ב): "**רצוף פה** העתקת מכתבי לועד צעירי אגודת חסידי חב"ד... **רבנו הגדול והנורא הבעש"ט נ"ע:** להעיר מדברים י', י"ז: "**הא-ל הגדול הגבור ונורא**", ואיתא בגמ': "**את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים**". **דכירנא עוד בהיותי בבית נאווה קדשו של רבנו המגיד נ"ע בימי חורפי:** להעיר מתענית כ' ע"ב: "**אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא אמר ליה בינקותיה לא דכירנא בסיבותיה דכירנא**... וחולין קל"ז ע"ב: "**דכירנא** כד הוה יתיבנא... קמ"י דרבי... וכן ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ב (ע' שס"ח): "**דכירנא** כד הוינא זוטרי שמעתי כי בשנת תרכ"ז... ושם (ע' תצ"ט): "**דכירנא** כד הוינא זוטרי אמרי אינשי א"א לאדם להיות משכיל עד אשר יכתוב פלסתר על ת"ח ויאכל צליל משוח בחלב". וח"ח (ע' תר"ז): "**דכירנא** כד הוינא בן שלש או ארבע... וחט"ז (ע' שפ"ז): "**דכירנא** אשר בהגיע אלי הידיעה מהיותו בברלין נסעתי ביחוד למוסקבה... **בהיותי בבית נאווה קדשו:** ע"פ תהלים צ"ג, ה': "**לבייתך נאווה קדש**... ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חט"ז (ע' י"ז): "**כאשר יבא מרן כ"ק עט"ר שליט"א על שה"ג הבע"ל אי"ה לביתו נאווה קודש** אדע מה להשיבו". ולביאור פנימי בביטוי ראה מאמרי אדה"ז תקס"ט (ע' י"ב ואל"ך): "**וזהו לבייתך נאווה קודש** פי' קדש הוא בחי' חכ' הגנוז באותיות התורה שנק' ביתך נק' נאווה קדש בחי' היופי וההידור של הקדש והוא בחי' עצם התענוג הפשוט שמאיר בחכ' שבתורה דוקא וז"ש נאדר בקדש... ובספר "פירוש המילות" לאדמו"ר האמצעי (ע' 180): "**ממושם דלבייתך נאווה קודש** דנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים והוא בהיכל ק"ק שנקרא ביתך נאווה קודש שמאיר שם מבחי' כתר וחכ' העצמי שבלוחות ארון כו' המורים על בחי' עצמותו ממש כנ"ל וכמ"ש שבתי בבית ה' כו' והיינו ד"א של הלכה שבמקום היכל ק"ק ממש... **וואש חסידים קאנין דאס איז נאך דאש ערשטע וואס האב דער לאנגט דעם הייליגין רבין הבעש"ט:** תרגומו: "**מה שהחסידים יודעים, זאת היא הראשונה שמסרתי לרבי הקדוש הבעש"ט**". **אני איני נותן:** ראה בבא בתרא ב' ע"א: "**הכל כמנהג המדינה**" ופרש"י: "**אם מנהג לבנות בגויל אין חבירו יכול לומר אני איני נותן אלא גזית**". (ולהעיר ממשניות כלים פ"ב מ"ב: "**ר"ע אומר אני איני נותן בהם מדה**"). **יקר ושוה עלי מכל הון דעלמא:** ראה אגרת מר' אברהם מקאליסק (ב"אגרות בעל התניא", אגב, גם הוא משנת תקס"ה): "**מיום עמדי על דעתי נקודת אמת דבר ה' יקר בעיני מכל הון דעלמא**". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ג (ע' שע"ו): "**הנני נהנה מהנאתם מאתו ומדיבוריו אשר זה יקר מכל הון**". וח"ד (ע' ס"ז): "**כמה נפשות טובות נאבדים ר"ל רק מפני ריחוקם מאור דא"ח ומפני העדר השגחה עליהם וכמה נפשות שאפשר להציל בזה"ז הוא יקר מכל הון**". וח"ו (ע' צ"ט): "**ספר נוה שלום נמצא אצלי... לזאת ייטיב כבודו לשלוח שניהם ויהי יקר אצלי הדבר**. אמנם העולה על כולנה כ"ק אדמו"ר צוקללה"ה נ"ע יקר אצלי מכל הון... וכן ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ד (ע' רע"ז): "**...יקר לו הקורת רוח שעה אחת קודם שיהי' לו לרבינו ע"י הרץ המיוחד מכל הון דעלמא**". ולהעיר ממאמרי אדה"ז נביאים (ע' קל"ט): "**כמשל גשמי' תינוק שאינו מבין ממון אזי אפי' אם יתנו לו כל הון דעלמא כ"ז אינו שוה לו וכשהוא מתגדל בשכלו אזי מתאוה אחר ממון ועוזב שאר תאוות לבו כן אוה"ע יש להם כל תאוות... רק באופן אם ישלח לי כ"ק את הכתבים כאשר דברנו אז בידו הברירה: הלשון משובשת קצת, וכנראה צ"ל: "**רק אם ישלח לי (או "באופן שישלח לי") הכתבים כאשר דברנו אז, ובידו הברירה**", וכמובן אם יש איזו טעות או הוספה יש לתלות במעתיקים.**

דובער בן חוה לישועה בגו"נ ולרפואה שלמה לחולי רגליו ולטהר נר'נ' שלו בהמאור של התו"ה"ק ולאמונת חכמים באמת וחוו"ש אותו ואת ביתו בכלל כל ישראל, אכ"י"ר: הפ"נ כאן מתאים למנהג רבותינו נשיאינו לקצר בלשון הפ"נ

ולכתוב על בריאות ועל עבודת ה', ראה פני"ם של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (נדפסו בסוף אוצר מנהגי חב"ד): "אנא לעורר ר"ר ממקור הרחמים והסליחות עלי מנחם מענדל בן חנה שאכתב ואחתם לשנה טובה ומתוקה, שאמצא פרנסתי ופרנסת ב"ב יחיו בכבוד במנוחה ובהרחבה, שיהי' לי פתיחת הלב והמוח בתורה, ואך טוב וחסד ימצאוני, בטוב הנראה והנגלה. ועל אשתי חי' מושקא בת נחמה דינה שתהי' בריאת אולם..." ועוד פ"נ שם בעד אמו הרבנית הצדקנית חנה נ"ע: "שתכתב ותחתם לשנה טובה ומתוקה בכל הפרטים, ולאריכות ימים ושנים טובות, תהי' בריאת אולם בשלימות, לא תדע מכל דאגה ועגמת נפש ח"ו, ואך טוב וחסד ימצאוה בטוב הנראה והנגלה". וכן להעיר מכמה מהפני"ם הכלליים שם שנכתבו ע"י כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו שבסופם כתוב: "ויכתבם ויחתמם השי"ת לשנה טובה ומתוקה בגו"ר". ו"לשנה טובה ומוצלחת בכ"פ בגו"ר". ופ"נ מכלל אנ"ש בעד כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ: "וכל מנגדיו איזה שהם יכירו האמת ויהפך השי"ת לבכם להיות אוהביו וסרים למשמעתו, ויעזור לו השי"ת בכל עניניו ועבודותיו בקודש לטובת הכלל והפרט להצליח בהצלחה מרובה בגו"ר..."

מכתב רצ"ו – ב"ה, יום ה' לך ת"קס"ז, לאדי. לתלמידי הרב החסיד הק' גאון ותורני מו"ה פנחס י"נ משקלאב שיק. אד"ש אודיע לכת"ר כי בזה הלילה, לא כחלום רק במראה כמדבר איש אל רעהו, חזיתי אדמו"ו הה"מ נ"ע ומימינו ישב בנו אדמו"ו הק' נ"ע, ואני עמדתי למולם, והוא אדמו"ו הה"מ נ"ע אמר לי בזה"ל"ק שלמעה"ש בל אשנה את מקומי לשקלאב. ואמר לי הטעם, שכת"ר שהוא תלמידי יתקן את כל בשקלאב וידו כידי. עכ"ל הק'. וב"ה אשר קמתי תלמיד הגון כמהו. ז"ז (זולת זה) אין. מנאי רבו המובהק, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ז"לה"ה.

בזה הלילה לא כחלום רק במראה: להעיר שהביטוי "בהאי ליליא" נמצא בריבוי מקומות בזוהר הק'. **לא כחלום רק במראה כמדבר איש אל רעהו חזיתי:** ע"פ כמדבר י"ב, ו'-ח': "...אם יהי' נביאכם ה' במראה אליו אתודע כחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט...". (ותרגום אונקלוס: "בחזין אנא מתגלי להון... בחזו ולא בחדון") וע"פ שמות ל"ג, י"א: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו..." וע"פ איוב ט"ו, י"ז-יח: "אחוך שמע לי וזה חזיתי ואספרה. אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם". חזיתי אדמו"ו הה"מ נ"ע ומימינו ישב בנו אדמו"ו הק' נ"ע: לכאורה ע"פ מלכים א' כ"ב, י"ט: "שמע דבר ה' ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו" (וראה לעיל מכתב רי"ז, ורנ"א ובעיקר מכתב ער"ה). ואני עמדתי למולם: להעיר מדברים י', י': "ואנכי עמדתי בהר". **בל אשנה את מקומי לשקלאב:** יש להעיר בנוגע לעיר שקלאב, שכנראה בתחילה היתה אחת ממקומות מעוזם של המתנגדים, ובימי נשיאות אדה"ז נהפכו אנשי העיר ליותר ויותר חסידים, עד שבערך מחצית אנשי העיר הפכו לחסידים. בכלל, בדברי ימי חב"ד יש מקום מיוחד לעיר זו, כי שם נדפסו ה' ת"ת של אדה"ז ושם בפעם הראשונה נדפס הסיפור נוסח אדה"ז, וכן נדפס שם אגה"ת בפעם הראשונה (היום יום כ' כסלו "אגרת התשובה... מהדורא בתרא נדפסה לראשונה שקלאו תקס"ו"). ולהעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ז (ע' ט"ז): "...אביו הי' אחד משקלאו מחסידי רבינו הגדול, ועל אביו אמר כ"ק אדמו"ר הצ"צ צוקללה"ה שרבינו הגדול עשה ממתנגדי שקלאו מנין בינונים, והי' אביו של זה אחד מהם..." וכן להעיר שהגאון החסיד ר' אברהם שיינעס חתן אדה"ז בזו"ש הי' מגאוני שקלאב, והוא נתקרב לחסידות חב"ד ולאדה"ז שלקחו לחתן לבתו. ולהעיר שבדרושי אדה"ז מלבד אלו שנאמרו במקום מושבו ליאדי, מוצאים אנו דרושים שנאמרו בעיירות כגון שקלאב, דובראוונע, וויטעבסק, זלאבין, ליעפלי, מינסק, פאלאצק ועוד, אבל חלק הכי נכבד ואפי' רוב הדרושים שאמר אדה"ז בעת נסיעותיו הם מעיר שקלאב. ייתכן שזה קשור עם היות שקלאב עיר גדולה באותו מחוז, מאוכלסת באלפי בני", ומכל העיירות הגדולות שקלאב היתה הסמוכה ביותר לעיר ליאדי (כל זה לקחתי מקובץ הערות וביאורים גליון תתמ"ו). **יתקן את כל (לכאורה צ"ל: הכל) בשקלאב:** להעיר מרמב"ם הל' מלכים פרק י"א, ד': "ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד". **וידו כידי:** להעיר משטר הרשאה לקדושין מאת רבינו גרשום מאור הגולה (הובא ברבינו ירוחם): "הרשתיו והשלטתיו ומניתיו שליח שלי... ותהא ידו כידי ופיו כפי ודבורו כדבורי..." וכן יש נוסח דומה בכל מיני הרשאות ושטרות, וראה לדוגמא מספר השטרות: "ויהי' ידו כידי ועשייתו כעשייתי ופטור כפטורי..." **קמתי (אולי צ"ל: הקמתי, וכיו"ב) תלמיד הגון כמהו:** ע"פ תענית ז' ע"א: "רבי חנינא בר חמא רמי כתיב יפוצו מעינותיך

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

חוצה וכתוב יהיו לך לבדך אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך ("אם הגון הוא אמור לו סתרי תורה ואם לאו יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", רש"י).

ר' פנחס שיק משקלאב הי' מגדולי חסידי אדה"ו ומגדולי הדורות בתולדות חסידות חב"ד. כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ מספר (סה"ש תרצ"ו, ע' 127): "ר' פנחס הי' בור סוד שאינו מאבד טיפה, הוא הי' מן המניחים הנחות על דרושי רבינו. מניחים הראשונים היו דודינו הרי"ל מיאנאוויטש, אדמו"ר האמצעי, ר' משה ור' פנחס. ר' פנחס הי' מדייק ביותר, עד כי רבינו הצ"צ במקום שיש הנחה מר' פנחס סומך עליו ביותר, כי התיבות ספורים אצלו. היו זמנים אשר רבינו באמצע החסידות הי' מתגלגל על הרצפה, והי' אז אותיות שלא היו מובנים – הי' ר' פנחס רושם עד מקום שהי' מוכן ונשאר מקום חלק, להורות שבכאן הי' ההפסק". (וראה רשימת היומן ע' רצ"ט עוד יותר ש"לפעמים הי' אדה"ו קייקלען זיך בשעת דא"ח והי' ר' פנחס מרכין (שוכב על הארץ) לשמוע היוצא מפיו"). בכלל משפחתו הי' אחת מהמיוחסות בישראל, אביו הי' הגה"ק ר' חנוך העניך שיק אבדק"ק שקלאב, שהי' בנו של הגה"ק ר' שמואל שיק (ר"ת שם ישראל קודש) ואמו (של ר' שמואל ז"ל) הי' מרת ניסל ע"ה בת הגה"ק ר' משה אהרן הלוי העליר אבדק"ק סניאטין נכד בעל התוס' יו"ט. לפני שר' חנוך העניך כיהן בשקלאב, הי' אב"ד בק"ק פוזנא. ר' חנוך העניך הי' תלמיד אצל הגאון מווילנא וגם הי' מקורב לאדמו"ר הזקן, ונתן הסכמתו להל' תלמוד תורה של אדה"ו שהודפסו בשקלאב בשנת תקנ"ד. נפטר (לפי הספר "קבץ על יד" ע"פ פנקס הח"ק) ח' אייר בשנת תקס"ט. בנו ר' פנחס רייזעס כנ"ל התקרב לאדה"ו. ראה שיחת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (לקו"ד ח"ב, ע' רל"ו ואילך) אריכות נפלאה איך שהתחיל להתקרב ואיך לבסוף נסע לאדה"ו: "אז ער – ר' פנחס – איז אויך אוועק – בשנת תק"מ – אין ליאזנא צו דעם רבי'ן, און איז אנגעקומען אין חדר ב". וראה שם (ע' רנ"ח) שכבר בשנת תקמ"ה אמר על עצמו: "זייענדיק איינער פון די עלטסטע פון חדר ב' און א שטארקער מקורב בא דעם רבי'ן האב איך אים מביטיח געווען איבער דערציילען צוויי דריי ענינים אין חסידות וואס איך האב געהערט פון דעם רבי'ן ביחידות..." וראה בסה"ש תרצ"ו (ע' 126) למה נקרא פנחס רייזעס: "איז דאס געווען ע"ש חותנתו ולא ע"ש אביו, וואס לכאורה איז דאס א גרעסערער יחוס, זיין טאטע איז געווען ר' העניך שיק מגאוני שקלאוו. ומה שנקרא ע"ש חותנתו, הוא, כי חותנתו רייזע, היתה לה ג' חתנים – דריי איידעמס – והיא היתה עשירה מפורסמת בשקלאוו. ובבוא רבינו הזקן בפעם הראשון לשקלאוו, ראתה דבר מפליא: בא אחד בשם מגיד מעירה – מסביבות וויטעבסק – נוסע על סוס בלי פרסום, דיבר בתורה עם גאוני שקלאוו, כל מה ששאלו ממנו השיב על הכל. וכל מה ששאל הוא, הנה על אחת השיבו, ועל שלשה לא השיבו. וע"כ אמרה לחתני' שכל מי שיסע אליו – לרבינו – ללמוד, תתן לו כל רכושה. הרב פנחס הסכים ונסע לליאזנא, והי' אצל רבינו שלשה חדשים, והביא מכתב כי הי' שם ג' חדשים ונתנה לו כל כספה וזהבה. ר' פנחס לקח הכל והביא לרבינו, ונתן לו לצדקה על ענינים כללים. וברכו רבינו בעושר שיהי' לו תורה וגדולה. וביקש עוד ענין, ושחק רבינו".

מכתב רצ"ז – (א) ב"ה, יום ה' דחנוכה ת"קס"ז, פה לאדי. חיים ארוכים ושלוש רב אל כ"ק ידי"נ ידיד ה', הרב הגאון הק' המפורסם איש אלקים שר התורה וכו' וכו' מוהר"ר אברהם יהושיע העשיל יח"נ, אב"דק"ק קאלבסאב ואפטא ועוד יצ"ו. אד"ש. מכתב קדשו קבלתי ע"י השטאפעט, ותסמר שערות ראשי באמת וחיל ורעדה אחזתני, בהביטי כי יש אנשים סוררים אנשי בליעל, הרוצים לעשות רק פירוד לבבות חו"ש בין איש לרעהו, (ב) בפרט בין אנשים אוהבים נאמנים כמונו, אשר אוהב אנכי את רום מעלת קדושתו ותורתו הרמה עד אין חקר וקץ. וע"ז יעיד עלי מחות' הרב הגאון הק' וכו' מבארדיטשוב יחי' נצח. אבל טוב ויפה עשה בזה כ"ק י"נ שגילה בזה אזוניי תכף כאשר שמע כ"ק י"נ ולא טמן חו"ש בלב קדשו, כי מי יודע מה שהי' נצמח מזה חו"ש אם הי' ביננו טינא כחוט השערה חס ושלוש, כאשר עשו ביני ובין הרב הצדיק המפורסם איש אלקים וכו' הר"ב ממעזבוז שי"נ. אבל גם שם לא הועיל למו, כאשר ידוע לרומ"ק על הברור. ועתה אני רואה בחוש כי ידי"נ, נצמד לי כאח מבטן ממש, ה"ה (ג) הצדיק הק' ברו"ק וכו' מו"הר זושע יח"נ מאניפאלי, הוא מלאך ה' ונביא אמת בלי שום ספק. כי בעת התבערה הראשונה אמר לי בזה"ל: גידיינק זלמינא סערצע, פאלג מיך, שוואג נישט, פאר ענפער זעך, ווייז אויש אז בישט נישט שולדיג, וועט עס דיר אמאהל ציא נוציין קימין, ווארים איך זעה אז דיא וועשט נאך אליין (נ"א: נאך אמאל) מאהל ליידין. עכ"ל הק' (זכור

זלמעני ותקשיב לדברי אל תשתוק, תוכיח שאינך אשם, וזה יעזור לך לעתיד, יען שאנכי רואה שעוד תסכול). ועתה אשים מחסום לפי, ואעיד לי עדים נאמנים וצדיקים, א' מחותני הנ"ל, והב' ה"ה הרב הצדיק הגאון הק' המגיד מקאזניץ יח"נ. ואני מסיים ואמר בהן ש"ל"י כי הכל שוא ושקר. ואחכה לקבל עד מהרה מכתב בשורתו הק', שמחה מלב ק' את כל (נ"א: בשורת שמחה מלב ק' ואת כל). ועתה שלום מאדוה"ש. ד' ידידו"ש נס"ו, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה. שלום לכד"צ יח"נ.

מכתב קדשו קבלתי ע"י השטאפעט: תרגומו "דואר", וראה מכתב מהמגיד מקאזניץ (בלי קשר לגניזה): "גי"ה הגיעני ע"י השטאפעט בלילה בזמן שינה", ועוד דוגמא מהרה"ק ר' אהרן מקארלין: "הגיעני מכתב מיום ד' העבר ע"י טעלעגראף לבראד ומשם ע"י השטאפעט..." ותסמר **שערות ראשי באמת:** ע"פ איוב ד', ט"ו: "**תסמר שערות** בשרי". **וחיל ורעדה אחזתני:** ראה לעיל מכתב רע"א. ראה מכתב (מבית הרב) של מוהר"ר לוי יצחק בהרה"ק ר' ברוך שלום בן כ"ק אדמו"ר הצ"צ: "לא נחתי ולא שקטתי **חיל ורעדה אחזתני**..." **בהביטי:** לשון בתהלים קי"ט, ו': "אז לא אבוש **בהביטי** אל..." **אנשים סוררים:** ע"פ ירמ' ו', כ"ח: "כלם סרי סוררים הולכי רכיל" (לכאורה זהו מקורו, שהרי מדובר שם – כבמכתבינו – בלשון הרע. אבל כמוכן יש עוד מקורות, כמו ישעי' ל', א': "הוי בנים סוררים נאם ה' לעשות עצה ולא מני". וגם להעיר מ"בן סורר ומורה" שאינו שומע לקול אביו). **אנשי בליעל:** ע"פ מלכים א' כ"א, י"ג: "ויבאו שני האנשים בני **בליעל** וישבו נגדו ויעדהו **אנשי בליעל** את נבות נגד העם לאמר ברך נבות אלקים ומלך ויצאהו מחוץ לעיר..." וע"פ דברים י"ג, י"ד: "יצאו **אנשים בני בליעל** מקרבך וידיחו את אנשי עירם". **בפרט בין אנשים אוהבים נאמנים כמונו:** להעיר מאגרות אדה"ז (הרגילות) לגבי מחלוקתו עם ר"ב ממעזיבז, אגרת ס': "אמרתי לו ניכרין הדברים שקבלתם לשון הרע עלי מהנהו בני מערבא, כי עד שנת תקס"ב היינו **אוהבים נאמנים**... כמו שקבל שאול על דוד". **אוהב אנכי את רום מעלת קדושתו...** עד אין חקר וקץ: כ"ק הרבי רי"ץ משתמש בלשון זו של אהבה גלוי, ולדוגמא ראה אג"ק ח"א (ע' קפ"ז): "**אוהב אנכי את אנשי אהבה בלתי מוגבלה**, הם ביתם וילדיהם כולם יעמדו על הברכה ברוחניות ובגשמיות, נוגעים לי בנפש ממש..." (ולהעיר מאג"ק שם (ע' י"ט) לגבי אהבת ה' אל בני": "הא-ל גדול הגבור והנורא חשק בנו, עם בני". איננה אהבה רגילה ותלוי בדבר, **אהבה עצמית בלתי מוגבלה** ויבחר לנו, זאת נחלתו עדי עד, השתות יהרסון ושמים חדשים יבראון והאלקים עם קדשו לא יעזוב לעד..." (וה"ג (ע' תכ"ח): "**אוהב אנכי את הצעירים** לומדי ובני תורה **אהבה בלתי מוגבלת**..." **אוהב אנכי... עד אין חקר וקץ:** להעיר מלשון אדה"ז בלקוטי תורה (ד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו): "ולהיות בחינת הליכה **באהבה** זו ממדריגה למדריגה דכמה דרגין על דרגין **עד אין חקר**, ואהבה זו היא גדולה ונפלאה **לאין קץ ותכלית**". וראה "מאור ושמש" (פרשת תצוה): "לעתיד בביאת משיחנו ב"ב יהיו ישראל אוהבים זא"ז ויהיו באחדות גמור זע"ז... ועי"כ הקב"ה יאהוב את ישראל ג"כ **אהבה גדולה** עד אין שיעור ואין חקר..." **שגילה בזה אזני:** ע"פ שמואל א' כ"ב, ח': "כי קשרתם כלכם עלי ואין גולה את אזני". **תכף כאשר שמע:** לשון אדמו"ר הצ"צ במכתב: "**תכף כאשר שמע** מהערל יזיפאט שהוא הרגו..." **ולא טמן חו"ש בלב קדשו:** ע"פ פיוט בקשר לפורים (נמצא ב"מחזור ויטרי" וכתוב עליו: "וזה פיוט מיסוד אנכה"ג"): "**טמן בלבו** מחשבות ערומיו". **מה שהי' נצמח מזה:** הלשון "נצמח" נמצאת אין ספור פעמים במאמרי ומכתבי רבותנו נשיאנו, ואצל אדה"ז מצאתי בשו"ת שלו (הנדפס בסוף השו"ע שלו): "ועתה **נצמח** לנו הדין, לא מבעי' לדעת..." **אם הי' ביננו טינא כחוט השערה:** מקור הלשון סנהדרין ע"ה ע"א: "מעשה באדם אחד... והעלה לבו **טינא**". וראה תניא פרק י"ב: "מיד שעולה לו מהלב למוח איזו **טינא** ושנאה ח"ו... אינו מקבלן כלל". וראה דברים נוראים של אדמו"ר האמצעי (מאמרי אדה"א במדבר ה', ד"ה החלצו, ע' א'תשד"מ): "רבים שאוהבים לעובדי ה' ובעלי תורה ויראה ויחזיקו אותם בכבוד ואהבה רבה ולא יפול שום קנאה ושנאה עליהם, אך השטן מרקד ביניהם לעשות פירוד הלבבות שנקרא שנאת חנם באמת כידוע... ומתחתנים זע"ז ומדברים שלום איש את רעהו בכל הענינים ולא נמצא דופי מכל א' על זולתו, ועכ"ז יש **טינא** ושנאה **כבושה בהעלם בלב** בלתי יודע בעצמו מה זה כו' רק שלא יוכל לסבול עבודתו ודרכו רק מאשר מחזיק בעצמו באיזה דבר פרישות או טהרה או שינוי נוסח כו' וכידוע. ולא יפלא מזה על עון שנאת חנם שהי' בבית שני אף בין גדולי ישראל בתלמידי חכמים ויראים ושלמים שאין כל אלה רק פירוד הלבבות למעלה מן הטעם ע"י מעשה שטן בלבד כדי שאל תהי' אחדות ה' שורה בישראל שזהו קשה יותר מכל הפגמים שנעשו ע"י עבירות חמורות כע"ז וג"ע וש"ד..." **עתה אני רואה:** ראה לעיל מכתב רנ"ג. **אני רואה בחוש:** ראה אג"ק כ"ק אדה"ז, אגרת כ"ד: "ולבי רואה חושיית שאני

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

רואה בחוש ממש הבלבול הגדול במוחי ולבי רבות העתים וכ"פ אני מואס בחיי ממש במדרגה זו... " ידי'נ נצמד לי כאח מבטן ממש ה"ה הצדיק הק' בו"ק וכו' מו"הר זושע יח"נ מאניפאלי: נ"ל שכל השורה (או רובה) נופלת בגדר של "שבחים, תארים ומליצות וכו'", שכבר דברנו כמ"פ וקבענו השערתינו שדברים כגון דא הם בעיקרם (דהיינו שנתרבו ונתגדלו, ולפעמים נכתבו לגמרי) מיד המעתיקים. ועפ"ז יובן בפשטות מה שבסוף השבחים כותב "זושע יחי' נצח" אע"פ שנפטר כבר בשנת תק"ס, וק"ל. הוא מלאך ה': בספר "מנרת זהב" פ' פנחס מסופר: "שמעתי בשם מנורה הטהורה הרה"ק הר"ר זוסיא מאניפאלי שכשהי' מושיט ידו לאש ונכוה אמר על עצמו כמה נתגשם גופו של זוסיא שירא מאש". ובספר "עירין קדישין" (לק' מרוזין) מסופר: "רבי זוסיא כסה עצמו בגלגל בחורף ובא עליו יראת המלאכים ולא הי' יכול לסבול אותה ובקש מהקב"ה שיסור מעליו היראה". (וראה ב"קהל חסידים החדש" ע' 37, באריכות יותר, ושם כתוב: "וסיים הרה"ק מריזין על זאת ההסבר כי הרה"ק ר' זוסיא ז"ל התלבש עצמו ביראה גדולה מהשי"ת כמו מלאך ובעבור זה לא הרגיש קור כמו מלאך...") ולהעיר מתורה הידועה של הרה"ק ר' זוסיא: "אם הרב דומה למלאך ה' צבאו' תורה יבקשו מפיהו וכו' ומקשה וכי ראה אדם מלאך מימיו שיהא יודע מהמלאך אם הרב בדומה לו אתמהא אלא ה"פ כמו שלא ראית מלאך מימך וממילא לא תנסהו בניסיונות ולא תשאל ממנו אות או מופת אלא אתה מאמין שיש מלאך, כן אם הרב דומה בעיניך בזה האופן כמלאך שלא תנסהו בניסיונות ולא תשאל ממנו אות או מופת אלא שצריך אתה להאמין שהוא בוודאי צדיק אז תורה יבקשו מפיהו". ונביא אמת בלי שום ספק: להעיר מ"רשימת היומן" (לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ע' שנ"ט): "פעם קרא הרב המגיד את רמ"מ מהארדאק, ר' פנחס (הפלאה) ואדמו"ר הזקן והציע לפניהם קושיא בנגלה. יצאו ושקלו וטרו ביניהם. ניגש אליהם ר' זושע מהאניפאלי וישאל במה הם מדיינים. הרמ"מ ענהו שאין זה שייך לו. בינתיים נכנס ר' לוי יצחק מברדיטשוב ויספרו לו כל הענין, ור' זושע שומע. ויפרוש מהם ר' זושע ויחל לבכות רבש"ע זושע אין חלק בתורה, אין זה שייך לו וכו'. לאחר זמן נגש אל אדה"ז ואמר לו שהוא מתבייש לומר בפני כולם אבער בא אים לייגט זיך אזוי, ויציע לפניו כל הענין. ואמר אדה"ז שזוהי תורה שלמעלה. אח"כ הציע אדה"ז סברה זו לפני הרב המגיד בשם ר' זושע והרב המגיד קיבלה". וראה שם (ע' ת"ה): "אדה"ז אמר: ז' פעמים הי' אצלי התגברות הלב על המוח, וזהו – כשפלפלו בחידושי תורה ונגש ר' זושע מאניפולי כו' – אחד מהם". התבערה הראשונה: כנראה הכוונה לאיזו מחלוקת גדולה, ראה לעיל מכתב רע"ו: "בסביבותינו התבערה". זלמינא סערצע: תרגומו "לבי שלי". להעיר שאצל רבותינו נשיאינו קשור ביטוי זה עם גזירה מלמעלה, ראה תורת שלום (ע' 79): "הי' תפלת הערבית של כ"ק אדמו"ר (הצ"צ) זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע ועכ"י בדביקות נפלאה והי' בוכה הרבה מאד בתפלה ההיא עד אשר הי' זה לפלא גדול בעיני חסידים כי עוד לא הי' כן מיום היות רבינו... קודם התקיעות בכה הרבה מאד... און האט אגישריי געטאן איי גוואלד סערצע, שזה אין מלשונו ואופן דבורו כלל... הבינו כי יש דברים נסתרים בזה. אחר ר"ה נודע, כי ביום א' דר"ה הלך השר סוואראו עם הצעה אל המלך כי ישלחו את רבינו על פאסיליעניע לקיוב... וכן מסופר שבר"ה שנת תרפ"ז (שנת מאסרו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ) השתמש בלשון סערצע. ווארים איך זעה אז דיא וועשט נאך אליין מאהל ליידין: להעיר מסה"ש תרפ"ז (לכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, ע' 127) "מאסרו של רבנו זצוקללה"ה שהי' בשנת תקנ"ט הי' צריך להיות הרבה שנים מקודם, אך כאשר נתודע זאת להרה"צ ר' זוסיא מאניפאליע אמר 'זוסיע וויל ניט', ועכב הדבר עד שנת תקנ"ט". ואני מסיים ואמר בהן ש"ל"י: לכאורה כוונתו, שאחרי אמרו שיש לו ב' עדים שיעידו עליו, רצונו לומר העדות על עצמו, שהוא יאמר את שלו: "כי הכל שוא ושקר". ואולי יש כאן איזו שגגת המעתיק. הכל שוא ושקר: ע"פ תהלים קמ"ד: "אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר... פצני והצילני מיד בני נכר אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר". שמחה מלב ק' את כל: הלשון משובשת (לכאורה), ויש לתלות במעתיקים.

ראה תורת מנחם ח"ח (ע' 4-193) ששאל אחד המסובים מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו על איזה פשט שכתב הרה"צ מאפטא ה"אוהב ישראל" וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו תירץ והסביר את הדברים, ואח"כ הוסיף (בבת שחוק): "בכלל אינני מחוייב לתרץ את דברי הרה"צ מאפטא. ספריו לא הובאו בתורת חסידות חב"ד. – הרה"צ מטשערנאביל ועוד, ועאכו"כ הרה"צ מבארדיטשוב, נזכרו בתורת חסידות חב"ד, משא"כ הרה"צ מאפטא. – אינני יודע סיבת הדבר, אך יתכן שזהו מצד גודל המחלוקת שהיתה לו עם אדמו"ר הזקן. אבל בכל אופן, הענין המובא לעיל מובן בפשטות כנ"ל". ולהעיר שבשנת תקנ"ז הרה"ק ר' אשר מסטאלין ייסד כולל מיוחד לעולי פולין בארה"ק (והי' בזה ענין של התנגדות

לכ"ק אדה"ז) ביחד עם הצדיקים: הרה"ק ר' מרדכי מנסכיז, הרה"ק המגיד מקאזניץ, הרה"ק החוזה מלובלין, והרה"ק האוהב ישראל. ולהעיר שבשנת תק"ס נתמנה הרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז כנשיא כולל ווהלין ולאחר הסתלקותו בשנת תקע"ב התמנה במקומו הרה"ק האוהב ישראל. ובכלל הובא בכ"מ שהי' ממשיך דרכו ותורתו של הרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז.

בספר "אגרות אוהב ישראל" (ע' קע"ד) כותב: "הרקע ששימש לזייפן לנסח אגרת זו, הוא כנראה הקרע הידוע שהי' בין חסידי חב"ד ביאס לרבינו מאפטא בעת כהונתו ברבנות שם, ראה 'עירין קדישין' לרבי ישראל מרוזין, פר' מקץ, דף י'. רבינו הגיע ליאס רק בשנת תקס"ט, וקודם לכן לא ידוע על שום קרע או מחלוקת בין חסידי חב"ד לרבינו". לשון ספר "עירין קדישין": "פעם אחת סיפר, בפ' מקץ בא הרה"ק מאפטא לק"ק יאס ואמר בשבת תורה גדולה והיו שם אנשים המכונים בשם חב"ד ושחקו על התורה. וביום א' בבוקר כתבו את התורה של הרב ז"ל על החלונות בדרך בזיון ואח"כ הי' הרב זלה"ה אצל הרה"ק מבארדיטשוב וסיפר לו את אשר עשו לו האנשים הללו מחמת שהרב מבארדיטשוב הי' מחותנו של הרה"ק מוהר"ר זלמן זלה"ה מלאדי אף שהרב מוהר"ז הי' עומד לפני הרב מבארדיטשוב כעבדא קמא מארי אעפ"כ הי' קירוב לבבות ביניהם. ולכך הי' הרב מאפטא שואל להרב מבא"ד מה אמרת בתורה הלז שיהי' כ"כ בושח בשחקם וכו' כך סיפר המעשה. ואח"ז פתח (הקדוש מרוזין) ואמר בזה"ל בכל דור ודור יש אנשים המהרהרים אחר הצדיק והביטו אחרי משה... ופשוט דלית דין צריך עיון כלל, וכנראה שאין לבעהמ"ס "האגרות אוהב ישראל" שום ידיעה על המחלוקת וההתנגדות של הרה"ק "האוהב ישראל" לשיטת חב"ד וכו' וחשב שכל ההתנגדות הי' סתם סיפור פרטי וכו', וכ"ז פשוט. וכנראה ממכתב זה – אם התאריך נכון – המחלוקת התחילה (לערך) בשנת תקס"ז.

מכתב רצ"ח – ב"ה, א' וירא תקס"ט. לתלמידי הרב החריף ובקי גאון וקדוש מ' אהרן יח"נ מסטראשעלע. לפלא עיינתי בכל המקומות שציינ לי ולא מצאתי. רק בקובץ תשובת הרמב"ם ח"ב תשובה נ"ח מצאתי. ומיקל ג"כ כדעתי והצדק אתו. ואם חכם בני ישמח לבי גם אני. מנאי רבו אוהבו אהבה שלמה, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

עיינתי... ולא מצאתי: לשון שמופיעה אין ספור פעמים בספרי ראשונים ואחרונים ואין צורך לדוגמאות. ונראה שבמקורו מיוסד על לשון חז"ל מגילה ו' ע"ב: **"ויגעתי ולא מצאתי"**. ולהעיר משו"ת אדה"ז סי' ל"ד: "אודות האשה העגונה יגעתי ולא מצאתי צד להיתר..." וסי' ל"ו: **"ויגעתי אתמול כל היום ולא מצאתי היתר ברור..." מצאתי:** אולי צ"ל **מצאתי**, וק"ל. **ומיקל ג"כ כדעתי:** נ"ל שצ"ל "כדעתו", ויש לתלותו בטעות הדפוס או המעתיק. ראה קיצור תוכן המכתב ב"התמים": "מתפלא שעיין בכל המקומות שציינ ולא מצא, רק בתשובת הרמב"ם מצא שמקיל ג"כ כדעתו והצדק אתו". **והצדק אתו:** ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' ק"ל): "ואינם באים לידי פועל כו' והצדק אתו". **ואם חכם בני ישמח לבי גם אני:** ע"פ משלי כ"ג, ט"ו: **"בני אם חכם לך ישמח לבי גם אני"**, ושם כ"ז, י"א: **"חכם בני ישמח לבי ואשיבה חורפי דברי"**. וראה אגרות ר' לוי יצחק אבי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (ע' רנ"ה, מכתב לרבינו): "וע"ד הערותיך על מכתבי נהנתי מהם מאד, ואם חכם בני ישמח לבי גם אני כו', ומי יתן והי' שמעשו הערות גם על שארי הענינים האמורים בו..." ושם (ע' ש', ג"כ לרבינו): "טוב הדבר שאמרת... ויתן לך השי"ת כח ועצמה והצלחה שתחדש לאמתתה של תורה, ואם חכם בני ישמח לבי גם אני..."

מקשה דצ"ה "כל תשובות הרמב"ם שנדפסו קודם תאריך מכתב זה היו נקראות בשם 'אגרות ושו"ת הרמב"ם' או 'פאר הדר' וכדומה ולא היו מחולקות לחלקים. ההוצאה הראשונה והיחידה הקרוי 'קובץ תשובות הרמב"ם' ויש בה ג' חלקים נדפסה בליפסיה בשנת תרי"ט ואפי' בהוצאה זו אין בחלק ב' תשובה נ"ח ואין שם כלל חלוקה לסימנים".

וי"ל בפשטות, שבמקורו מה שהי' ברור מתוך כתבי יד הגניזה, הי' רק הענין דקובץ של תשובות, דהיינו שהי' כתוב "לא מצאתי רק בקובץ תשובות..." ולא הי' ברור למעתיק המילה (מילים?) לאחר זה. ואולי הי' כתוב תשובות הרמ"ע מפאנו או של רבי מאיר בן ברוך מרוטנבורג או אפי' תשובות הרשב"א – שהרי המילה "הרמב"ם" דומה מאד

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

למילה "הרשב"א" וכן ל"הרמב"ב" וכן ל"הרמ"ע", ועוד כיו"ב. וכיון שלא הי' ברור מה הי' כתוב, ניחש המעתיק שצ"ל "קובץ תשובת הרמב"ם". (ולהעיר מגודל חביבות תשובות הרשב"א אצל רבותינו נשיאינו, ראה סה"ש תרצ"ז (ע' 167): "דער זיידע האט גיזאגט דעם טאטן אז יעדער תשובה אין תשובות הרשב"א איז א בעזונדער אויסדרוק פון די לחכימא ברמיזא". דער טאטע, וואס פילט די נשמה פון דברי הרב האט מיר גיגעבין צו פארשטיין אין א אריכות'דיקן שמועס ווי אין דער גרויסער צאהל תשובות וואס דער רשב"א האט גיענטפערט, איז אויך אפי' אין די תשובות וואס די סברות האבין א שייכות איינע צו די אנדערע, איז דאך אין יעדער תשובה פראן א בעזונדער השכלה רמז"). וזה שכתוב "קובץ תשובות..." ולכאורה לפי דברנו הי' צ"ל כתוב סתם "תשובות...", יש להעיר שמצאתי בכ"מ בספרים אחרים הלשון "קובץ תשובות הרשב"א". ונ"ל שיש לומר בזה עוד סברה, הרי הובא בריבוי מקומות באחרונים ענינים בשם כתבי יד של ראשונים, והלשון שמשתמשים באחרונים וכו' באלפי מקומות כשרוצים לדבר אודות כתבי יד היא: "קובץ כת"י" או "קובץ תשובות... כת"י", ולפי"ז י"ל שבנדוד"ד במקום המילה "ח"ב" הי' כתוב "כת"י", דהיינו שבמקורו במכתבינו הי' כתוב: "מצאתי רק בקובץ תשובות... כת"י תשובה נ"ח", והמעתיק לא הבין הדברים. ועוד י"ל בזה.

(הערה: כפי שציין דצ"ה, פשוט אין תשובה כזו, שהרי בחלק ב' של קובץ תשובות הרמב"ם אין תשובה נ"ח. ובכלל אין בספר כלל תשובות רגילות, אלא אגרות כלליות. היינו שמתחיל חלק שני עם אגרת תימן ואח"כ אגרת תחיית המתים ועוד כמה כיוצא בזה (ויש שם לערך כ"ה מכתבים כלליים כאלה, ואין מספרים כלל בחלק זה). והנה, אלו ש"יודעים" בכירור שהכל מזויף בלי שום ספק, לדעתי יצטרכו להודות שהמזויף הי' ידען נפלא בעולם הקבלה והחסידות ובקיאות בתנ"ך וכו', ומה פתאום שכאן יטעה טעות גדולה להביא מספר שלא הי' בנמצא בזמנו של אדה"ז. יתירה מזו, הרי כל בי רב דחד יומא יודע שאין יותר מספר אחד של תשובות הרמב"ם, דהיינו שאין חלק ב' של תשובות הרמב"ם בין בדפוס ראשון (פאר הדור), ובין בקובץ תשובות ואגרות הרמב"ם, שהרי זה ספר אחד ורק שכתוב בפנים שמחלקו לג' חלקים, ח"א לתשובותיו הרגילות וח"ב "כולל אסיפת מאמריו ואגרותיו היקרים". ולפי דברי המזייפים צ"ל שפשוט לא הי' ידען בכלל, וחשב שיש ריבוי עצום של אגרות, כמו הרשב"א, עבור ב' חלקים ויותר. וכיון שאפשר לברורי ולהוכיח בין לצד ה"מזייפים" ובין לצד ה"מאמינים" לכל הפחות, שמי שכתב מכתבים אלו הי' ידען ובאופן בלתי רגיל כלל, הרי לומר שפתאום פשוט לא ידע שאין כזה דבר חלק ב' של תשובות הרמב"ם, נראה לי כדוחק גדול במציאות).

מכתב רצ"ט – ב"ה, ה' וירא תק"ס"ט, לאדי. לתלמידי הרב המובהק אור החזור החסיד המופלג וכו' מ' שלמה נ"י בק"ק שקלאב. עיינתי ובקרתי היטב הגליונות ששלח אלי, והנה כלם כיון לדע"תי. אבל המאמר המתחיל שית אלפא שנין וכו' לא כיון יפה, וד"ל. מנאי אוהבו באמת ודו"ש, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

החסיד המופלג וכו': בלשון "המופלג" מרבה כ"ק אדה"ז להשתמש, ראה אגרת י"ב: "ידיד ה' וידיד נפשי המופלג בתו' ויראת ה' היא אוצרו", וי"ז: "לאהובי מחותני הרבני המופלג מו"ה יצחק", ול"ג: "הרבני המופלג הותיק כבוד מ"ו שלמה", ועוד. **מ' שלמה נ"י בק"ק שקלאב:** לכאורה הכוונה להרה"ח ר' שלמה פריידעס משקלאב שנעשה מחותנו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ בשנת תקפ"ה כשבתו נישאה עם הרה"ק מהרי"ל מקאפוסט. והרה"ק ר' שלמה זלמן (בן מהרי"ל מקאפוסט), שנולד בשנת תק"ץ, נקרא על שמו. ב"בית רבי" כתוב עליו (פרק כ"ו): "הרה"ח המפורסם ר' שלמה פריידעס זלה"ה משקלאוו, מחסידי רבינו הגדולים, ואח"כ לבנו אדמו"ר האמצעי נ"ע הי' כפוף ג"כ והי' מאוהביו, רק לא הי' מקושר כ"כ. ועם אדמו"ר בעל צ"צ נ"ע הי' ג"כ אוהב נאמן וכפוף לו, וגם הי' מחותנו. הוא הי' רושם דברי רבינו בטוב מאד, ורשימותיו נמצאים למאות ולאלפים ערך ארבעים ביכלעך. ובעת שעשה השידוך עם אדמו"ר הצ"צ מסר כל הכתבים לאדמו"ר, וזה הי' הנדוניא שלו. ואדמו"ר הגיה אותם והוסיף עליהם הגהות והוספות רבות... ובאג"ק יש אגרות אליו מכ"ק אדמו"ר האמצעי, ראה אגרת ד' (מלפני הסתלקות אדה"ז בתקע"ג): "לידידי ר' שלמה פריידעש, גודל בקשתי כפולה ומכופלת לקרב את בני המוכ"ז שיחי' כי חפץ באמת... האגרת הידועה של הצ"צ (אגרת ט"ו) –

כ"א אלול, ה'תשפ"א

"המדות קיומן מהדעת... וגדולה מזו אמרו לענין ביאות אסורות, שארז"ל אין אונס באיש, שאפי' כשמדבקין אותו לערוה אמרו דלא שייך בזה אונס, שאלמלא לא הי' נותן דעתו עליה לא הי' מתעורר כו' אע"פ שהוא דבר מיחוש וחייב סקילה ע"ז..." – נכתבה לו. **כיון לדע"תי**: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"ט (ע' רמ"ה): "אמנם **כיון לדעתי** אשר אין על המלמדים לחשוב כלל וכלל אודות נסיעתם הם". **המאמר המתחיל שית אלפא שנין וכו' לא כיון יפה וד"ל**: לא מצאתי מאמר ד"ה שית אלפי שנין (רק מצאתי במאמרי אדה"ז הקצרים ד"ה שית ספירן מקננין ביצירה). ואולי הא גופא היא כוונת רבינו, שלא כיוון יפה בזה שעשה מאמר בד"ה שית אלפי שנין. **לא כיון יפה**: לשון בה משתמש אדה"ז, ראה שו"ת אדה"ז סי' כ"ב: "והן אמת דהב"ש **לא כיון יפה** בכוונת הרשב"א... וגם **לא כיון יפה** בכוונת המ"מ..."

מכתב ש' – ב"ה, יום ד' וארא ת"קס"ט, לאדי. לבני יקירי וחביבי, משוש כל, איש חמודות, התורני החסיד כמ"ר דובער י"נ. רבות נפלאתי על אשר לא קבלתי מאתך שום ת"א אודות הענין הנחוץ לנו, אבל מורא עולה על ראשי פן ואולי לא קימת את אשר צויתיך. אני כעת מוטל על ערש דוי ואין בכחי לפעול מאומה בלעדך, ע"כ תמהר לבוא לביתי. דברי אביך דו"ש אוהבך בלו"נ, שניאור זלמן בא"א מוהר"ר ברוך זלה"ה.

רבות נפלאתי: ראה מכתב נ"ו מהבעש"ט. ולהעיר שלשון רגילה יותר היא "נוראות נפלאתי", ע"פ תהלים קל"ט, י"ד: "אודך על כי **נוראות נפלאתי** נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד". וכן הוא באגרות אדה"ז אגרת י': "**נוראות נפלאתי** מה ראו על ככה לפסוח על שתי הסעיפים..." **מורא עולה על ראשי**: ע"פ פשוטו הכוונה שיש לו מורה, והלשון ע"פ שמואל א' א', י"א: "ותדר נדר ותאמר... ומורה לא **יעלה על ראשו**" (ופרש"י: תרגם יונתן ומרות אנש לא תהא עלויה). ולהעיר מנזיר ס"ו ע"א: "נזיר הי' שמואל כדברי ר' נהוראי שנאמר ומורה לא **יעלה** על ראשו נאמר בשמשון ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר. א"ר יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם א"ל רבי נהוראי והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאלו והרגני שכבר הי' עליו מורא של בשר ודם". **פן ואולי**: להעיר מ"שארית יהודה" (אח אדה"ז) סי' מ"ג: "כי **פן ואולי** מצאו איזה צד אחר", וסי' מ"ז: "מי שלבו נוקפו בתגבורת המרא שחורה חושש **פן ואולי** יש איזה נידוד ספק..." וכן ראה שו"ת הצ"צ אה"ע סי' מ': "מ"מ חושב **פן ואולי** כו'..." וסי' ער"ד: "משא"כ הכא **פן ואולי** יזמן איזה נוסע..." וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רשב"ב ח"א (ע' ז'): "**מורא לא יעלה על ראשו פן ואולי** ח"ו לא ירצה להחזיקו על שלחנו", וח"ו (ע' מ"ז): "אמנם **פן ואולי** ירצה מי מאתכם להחזיק בטענות לבלי להתירו". דוגמאות מאג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"ט, ראה ח"א (ע' ע'): "**פן ואולי** אין אתם יודעים גודל הענין שבו נכנסתם וגודל האחריות אשר לקחת", ושם (ע' תרל"ו): "**פן ואולי** יחזור הוא משיטתו בענין זה". דוגמאות מאג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ראה ח"ט (ע' רי"ח): "סגור בחדרו חדר לפנים מחדר ומחכה **פן ואולי** יבוא מי להציע ענין של עסק..." וחכ"א: "נרשמו ברשימת החקלאים **פן ואולי** יזכו ע"ז דבר מה..." **קימת את אשר צויתיך**: אולי ע"פ שמות ל"א, ו': "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתיך". ולהעיר על השייכות לחב"ד בהמשך הפסוקים שם ל"א, ג' ואילך: "ואמלא אתו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה. לחשב מחשבת לעשות... ובלב כל חכם לב..." **אני כעת מוטל על ערש דוי**: ראה אג"ק אדמו"ר האמצעי אגרת ה': "וגם אחי ידידי ר' חיים אברהם לא הי' בשעת הסתלקותו כי הי' **מוטל על ערש דוי** באותו יום". **ואין בכחי לפעול מאומה בלעדך ע"כ תמהר לבוא לביתי**: ראה רשימת היומן מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו (ע' קצ"ח): "**משנת תקס"ט** לא הי' אדמו"ר הזקן מקבל אנשים השואלים (כי אם השואלים יחידות גשמיית, פרנסה, עצה וכיו"ב, או עניני העיר וכו'), והי' **שולחם אל אדמו"ר האמצעי** באמרו: 'גייט צו מיין רבי'ן'. והי' נכנס אדמו"ר האמצעי אל אדמו"ר הזקן מקודם, ובא אח"כ 'מוסמך' ועונה על היחידות של עניני עבודה, השכלה. כשהיו מבקשים ברכה – הי' נכנס אל אדמו"ר הזקן על איש פרטי זה בפרט, ובא ועונה. פעם כשבא אליו איש אחד, והתחיל להכין ליחידות, ענהו: 'צו ועמען דו ביזט געקומען, איז ניטא אין דער היים'. ורק חזר איתו דא"ח ששמעו, אבל לא קיבל היחידות. וברצון אדמו"ר הזקן, הי' אדמו"ר האמצעי אומר דא"ח ברבים – מאמריו של אדמו"ר הזקן בהוספת אותיות, או גם ענינים, אלא שהי' אומר לא בזמן אמירת אדה"ז. היו גם שבתות-קודש כאלו ששניהם אמרו לא בבת אחת, וכנ"ל. לפעמים חזר המאמר שאמר אדה"ז, ולפעמים – מאמר אחר. אירע ג"כ, שאדה"ז שמע אמירת אדה"א, ופשיטא שהרבה מהחסידים סיפרו לאדה"ז

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

המאמר שאמר אדה"א. ונפלא הוא מסירת ונתינת כחות מאדה"ז לאדה"א, עוד בחייו". ובשבת פ' ויצא, י' כסלו (יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי) תשכ"ב, סיפר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו כל זה. ולהעיר מסה"מ תקס"ט שכתוב ב"פתח דבר" ש"רוב המאמרים הם הנחות כ"ק אדמו"ר האמצעי". וברשימת המאמרים בסוף הספר עם המאמרים שידועים זמן אמירתם כתוב: שבת פ' נח, וירא, ח"ש, תולדות, וישב, שבת חנוכה, חתונה (יתרו-תצוה), פורים, ויקהל וכו'.

מכתב ש"א – ב"ה, יום א' ויקרא תקס"ט, לאדי. לאהובי הנגיד התורני וכו' מ' ברוך הורוויטץ י"נ. קבלתי השקלים סכום ארבעים ומסרתים ע"י השליח לארה"ק ת"ו, שיתנם לידי"נ הרב שי"נ. מנאי הדו"ש באהבה, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

מ' ברוך הורוויטץ: בשנים האחרונות לאחר נפילת הקומוניזם, נפתחו אוצרות מלאים מההיסטוריה של חב"ד. ומזה הוציא (בשנת תשנ"ח) הגאון הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוי"ן ספר "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי", שברובו הוא "תיק המסמכים, החקירות וההתכתבות שבין המושל חאוונאנסקי לבית המפשט, החוקרים והסיניט תרגום מרוסית". ושם (בע' ס') יש מסמך לגבי ר' אהרן הורביץ **מסטרשלה** איך שבין 28-21 באוקטובר 1825 הובא הרה"ק ר' אהרן לחקירות בוויטעבסק וכעבור יומיים התחילו החקירות. ובתוך המסמך כתוב "את המעות האלו הוא אוסף בעצמו בנסיעותיו בין היהודים או ע"י אחיו ברוך. הרב המנוח זלמן ברוכאוויטש, שהוא, אהרן, למד אצלו, הי' מקבל על עצמו לדון בסכסוכים בין יהודים לבין בעלי אחוזות ובחשבונות וענינים כספיים ואחרים". ומסתבר מאד שהרב ברוך הורביץ של מכתבינו הוא ר' ברוך אחיו של הרה"ק ר' אהרן מסטרשלה. ואם זה נכון, הרי רואים מכאן שהרב ר' ברוך הורוויטץ זה הי' אוסף כסף בעבור א"י כבר בזמן אדמו"ר הזקן, וכנראה שהי' לו חוש ושייכות לזה. **קבלתי השקלים סכום ארבעים ומסרתים...** הלשון משובשת ויש לתלות במעתיק. ואולי במקור הי' כתוב: "קבלתי הסך ארבעים שקלים ומסרתים", וכיו"ב. ע"ד הלשון באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ח (ע' י"ד): "**הסך שתי מאות שקלים קבלתי** במועדו וקיימתי כאמור במכתבו, וחמשים השקלים אשר העמיד ברשותי **מסרתי** חמשה ועשרים לקרן 'מרכז לעניני חינוך' וחמשה ועשרים לקרן 'מחנה ישראל'".

מכתב ש"ב – ב"ה, יום ב' לך תקעיי"ן, פק"ק לאדי. להנגיד הרבני המו"פ החסיד השלם מוהר"ר ליב פינסקער י"נ. כאשר נודעתי שנמצא ת"י חומש עם כ"י הגהותיו של כ"ק השר ר' שאול וואהל נבג"ם, ישלח אותו אלי על ב' שבועות, ושכרו כפול יהי'. ד' ידידו"ש המברכו, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

החסיד השלם מוהר"ר ליב פינסקער: אולי הכוונה לבעהמ"ס "זכר יהודה", שהי' מחסידי כ"ק אדמו"ר הזקן. ראה שער ספרו: "כבוד הרב הגאון הגדול האמיתי המפורסם בכל קצוי ארץ... מרנא ורבנא מוהר"ר יהודה ליב זלקינד זצ"ל. הנודע בשערים בשם ר' ליב בטלן אשר ישב על כסא הרבנות בק"ק ווילקמיר ודענעבורג ושם מנוחתו כבוד". ואם זה נכון צ"ל "דווינסקער" (שהרי דענענבורג היינו דווינסק) במקום "פינסקער". **כאשר נודעתי**: להעיר (בעלמא) מאגרות אדה"ז (דפוס תשע"ב), אגרת י"א: "דרבנן דארעא קדישא צדיקים ויסודי עולם ממש, אשר בצילם נחון בגויים **כאשר נודע** בידיעה אמיתית אמת ה' מעולם מעתה ועד עולם, ומעלתם הרמה והנשאה על מעלת צדיקים שבחו"ל..." **כ"ק השר ר' שאול וואהל נבג"ם**: השר רבי שאול וואהל זצ"ל נולד בשנת ש' לערך, והי' תלמיד של גאוני בריסק, נשא בת גדולים וזכה לתורה ולגדולה, וחכמתו ועשרו עמדו לו שהי' מהלך בין שרי ורוזני המדינה, ועלה בגדולתו עד שנבחר למלוך יום אחד על מדינת פולין, וביטל אז את כל הגזרות נגד היהודים, והי' נודע ביהודה וגדול שמו בין הגוים, ועשה צדקות בישראל. נפטר בשנת שע"ט לפ"ק, וזכה להעמיד דורות ישרים של רבנים גאונים, ושתדלנים מופלגים אנשי שם. בניו וחתניו היו גדולי הדור, ה"ה בניו: רבי יצחק קאצינעלנבוגען זצ"ל אבדק"ק לודמיר, רבי יעקב קאצינעלנבוגען זצ"ל אבדק"ק ליטא, רבי יצחק קאצינעלנבוגען זצ"ל. חתניו היו: רבי אפרים זלמן שור זצ"ל אבדק"ק לובלין בעל תבואות שור, רבי בנימין ליפשיץ זצ"ל אבדק"ק פוזנא, רבי משה הכהן זצ"ל אבדק"ק לוצק, ורבי יוסף

קאזי זצ"ל מפוזנא יצ"ו (ספר שארית מנחם). לפרטי תולדות ימי חייו וכו' ראה "גדולת שאול". **ושכרו כפול יהי**: לשון רגיל בשו"תים: "ושכרו כפול מן השמים". וראה גם באג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, אג"ק ח"ג (שמ"ה): "הצלת הילדים באה"ק ת"ו ובלי ספק חלק גדול בזה הוא עבודת כבודו ש' **ושכרו כפול מן השמים**", וחי"ד (ע' י"ד): "ויצליחו להעמיד תלמידים חסידים יראי שמים ולומדים **ושכרו כפול מן השמים**... וחי"ח (ע' רל"ז): "בברכת הצלחה בעבודתו בקודש קירוב לבן של בני ובנות ישראל ע"י חינוך על טהרת הקודש **ושכרו כפול מן השמים** ובמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה".

מכתב ש"ד – ב"ה, א' ראה ת"ק ע"א, קאוונא. לפני יקירי הרב המופלג חכם עדיף, ירא ה' באמת מ' דובער יחי נצח. כאשר יבוא איש זקן וימסור לך תכריך כתבים בשבילי תקבלם מידו הקדושה ותסגרם, ובל תביט בהם עד אשר אבוא אי"ה. ובל תשאל אותו על שמו, רק תקבל שלום ממנו. יהא רעוא שתקוים ברכתו, אנס"ו. אביך אוהבך בלונ"ח, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

חכם עדיף: בבא בתרא י"א ע"א: "**חכם עדיף מנביא**". בכמה מאמרי חסידות כ"ק אדה"ז מסביר מימרא זו, וגם בספר תניא קדישא באגה"ק סי' י"ט מסבירו: "ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג הארי"ז יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפי' בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר דאצילות. אף הענין הוא פשוט ומובן לכל שיש הפרש גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והארי"ז ל שהיא השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים בנבואה... ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיכול להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו לירד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם... **ירא ה' באמת**: ראה שיחתו הידועה של כ"ק אדמו"ר רש"ב "כל היוצא למלחמת בית דוד" (לקו"ד ח"ד, ע' תשצ"א): "די פאלשע פארשטעהער וואס כוונתם אין לימוד החסידות איז מעהר ניט ווי צוליב דעם פארשטאנד פון עניני השגה אלקית, ניט צוליב עבודה... איך האב זיי פיינט און האב אויף זיי רחמנות... און די וואס טוהען בשאט נפש און זיינען מחזיק בשטותם לא יאבה ה' סלוח להם ווייל זיי זיינען מחלל קדושת החסידות. חסידות באדארף מען לערנען צוליב זיך, אז די חסידות זאל אויסלערנען ווי צו זיין א ירא שמים באמת און ווי צו זיין א עובד ה' באהבה וביראה און פיהרען זיך בכל הענינים במדות טובות ווי ע"פ תורה". **כאשר יבוא איש זקן**: ע"פ לשון הפסוק שופטים י"ט, ט"ז: "והנה איש זקן בא מן מעשהו מן השדה בערב". **תקבלם**: להעיר (בעלמא) מרשב"ם בערבי פסחים קי"ט ע"א: "מפני מדת הדין שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר". **ותסגרם**: אולי י"ל שמרמז לב' ענינים, א' שיצרור אותם שיהא צרור וחתום וכו' לזה אומר לו "ותסגרם", וב' צוה אותו שהוא בעצמו יעצים עיניו מהביט מה כתוב שם: "ובל תביט בהם" (לשון זו מופיעה כמה פעמים בהל' נדה, מדברי הרא"ש: "ולא תעצים עיניה ביותר, וגם לא תפתחם ביותר פן יחוצו העפעפים... אלא תסגרם ברפיון"). **יהא רעוא שתקוים ברכתו**: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"כ (ע' שד"מ): "**יהא רעוא מקדם שמיא שיקויים בהם הכתוב אתם נצבים היום**..."

מכתב ש"ה – ב"ה, ב' דסליחות תקע"א, לאדי. כוח"ט לבני יקירי וחביבי, אור החוזר, מופלג בתוי"ר הרב החסיד וכו' כמר דובער י"ג. קבלתי ע"י השליח את כל, ותשובתי בהחלט שאיני מסכים בשום אופן שתשאר שם על י"ג (ימים נוראים) הבע"ל, רק תכף תבוא לביתי, ונתפלל ונשובה יח"דיו, וד"ל. וטובים השנים מן האח"ד. מנאי אביך אוהבך אהבה בלי גבול, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה. קבלתי ב' אתרוגים

אור החוזר: ראה סה"מ תש"ו לכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ (ע' 102): "אור חוזר מעורר כח היולי העצמי שהוא העלם שאינו במציאות, שהגילויים ממנו שלא בהדרגה כמו בקפיצה וכן בהשכלה ויסביר זה דבאור ישר משיג מעלת החכמה על הבינה ובאור חוזר משכיל ומבין מעלת הבינה על החכמה... וראה אג"ק חי"ד (ע' קס"ה): "וכידוע מכ"ק נשיאנו רבותינו, אשר אדה"ז, אדה"א, ואדמו"ר הצ"צ, הן בבחי' ספירת החכמה, ספירת הבינה, וספירת הדעת". **קבלתי... את**

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

כל: לכאורה צ"ל "הכל" או "קבלתי את כל המצורפים" (כלשון הנמצא באגרות אדמו"ר מהוריי"ץ) או "מכתביך", וכיו"ב, ופשוט. **ותשובתי בהחלט:** ראה אגרות אדמו"ר האמצעי אגרת ג': "אבל להוי ידוע להם שמאד לא טוב הדבר בעיני אדמו"ר הרב שי, וכמעט שיצא עונשם **בהחלט** שלא ישמעו ד"ח בהרחבה... שאיני מסכים בשום אופן: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' שט"ז): "ובדבר המאשין לאפיית מצה... אני איני מסכים ע"ז בשום אופן ואין לנו לחדש דברים כי אם לילך בדרך הישרה שהניחו לנו רבותינו הק' זצוקלה"ה". **אביך אוהבך אהבה בלי גבול:** להעיר מכ"מ בחסידות שהאהבה ד"בכל מאדך" הוי אהבה בלי גבול, ראה לדוגמא "אור התורה" בראשית ג' (ע' תק"צ): "ולהגיע למדרגת **כלל מאדך שהוא אהבה בלי גבול**... ועי"ז יוכלו להגיע לבחי' **כלל מאדך אהבה בלי גבול**". ראה רשימת היומן (ע' ק"ה): "לערך רל"ח-רל"ט אירעה בבית שאלה השייכה להל' תערובות. וציוה מהרשנ"ע לאדנ"ע שיעיין ויפסוק הדין, במכתב מתחיל ב"ה בלא דאטום 'לבני הרב רש"ב שליט"א', ומסיים 'יורה וידין, **אביך האוהבך בלי גבול** ומברכך בכל חותמי ברכות שמואל באדמו"ר הגאון הרמ"מ זצוקלה"ה נ"ע זי"ע". ובשנת תרס"ז ביום הולדת של כ"ק אדמו"ר רש"ב שלח לו כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ טעלעגראם של מז"ט וכו' ושלח לו אביו טעלעגראם בחזרה: "מחשבה **מאחד**, חזור הדברים ונהי' יחדיו. הנני מברך אותך, אשתך ובנותיכם ברוב טוב בגשמיות וברוחניות. **אוהבך בלי גבול, אביך**". ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ חט"ו (ע' פ"ח) לבתו הרבנית הצדקנית חי' מושקא: "זיי גיזונד און שטארק **אביך אוהבך בלי גבול** בכל עת", ושם (ע' רט"ו): "והנני **אביך אוהבך בלי גבול** ומברכך", ושם (ע' ר"י, לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו): "והנני חותנך **אוהבך בלי גבול** ומברכך בכ"ט בגו"ר", ושם (ע' רי"ד): "והנני חותנך **אוהבך בלי גבול** ומברכך", ושם (ע' רמ"ח): "והנני חותנך **אוהבך בלי גבול** ומברכך ברוב טוב בגו"ר". ולדידי זו ראייה גדולה למאמינים בגניזה, כי הלא זה פלא, הרי לפנינו ביטוי פנימי ועצמי המוצנע ומוסתר בבית הרב (ולהעיר שלא מצאתיו במקומות אחרים) שלא הי' ידוע **עד לשנים הכי אחרונות**, והרי מתוך כל השלש מאות ועשרים מכתבי הגניזה (לערך) ב"התמים" נמצאת לשון זו רק במכתב כ"ק אדה"ז לבנו כ"ק אדמו"ר האמצעי, ומי פתי יאמין שכסומא בארובה ה"מזייף" הי' יכול ליפול על ביטוי כזה. וראה שיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו פ' חיי שרה תשי"ב (תורת מנחם ח"ד, ע' 135) שלוקח ענין הזה ועושה אותו נחלת הכלל שצ"ל אהבה בלי גבול לכל יהודי: "כ"ק אדמו"ר הצ"צ אמר פעם א-ב, ג-ד. אהבה – ברכה, גאוה – דלות, כשיש גאוה אזי יש דלות, וכשיש אהבה אזי יש ברכה. ובמילא, כשרוצים שתהי' 'ברכה עד בלי די' יש להשתדל שגם האהבה, שבה תלוי' הברכה, תהי' עד בלי די, היינו אהבה בלי גבול, ואז – א-ב – תהי' גם הברכה עד בלי די. זאת ועוד: כשתהי' אהבה עד בלי די, אזי תבוא הגאולה השלימה כי סיבת החורבן והגלות היא בגלל שנאת חנם, ולכן, כשתתבטל השנאת חנם, ולא עוד אלא שבמקומה תהי' אהבת חנם... אזי תתבטל בדרך ממילא הגלות (המסובב דשנאת חנם) ותבוא הגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו". וי"ל שענין זה – להעביר האהבה הזאת לנחלת הכלל – כבר החל אצל כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, ראה אג"ק חי"א (ע' קפ"ז): "**אוהב אנכי את אנ"ש אהבה בלתי מוגבלה**, הם ביתם וילדיהם כולם יעמדו על הברכה ברוחניות ובגשמיות, נוגעים לי בנפש ממש..." וראה חט"ו (ע' ע"ו, לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו) שמשתמש באותה לשון ממש: "הנני פר"ש בתי היקרה רעייתך תי' באהבה בלתי מוגבלה... ומבקשה להגיד ברכה בשמי באהבה בלתי מוגבלת לבנותי היקרות אחיותי חנה תי' שיינא תחי' וב"א נכדי היקר יחי'".

מכתב ש"ו – ב"ה, יום ג' שלח תקע"ב, לאדי. לאנ"ש ידידי המופלגים בתורת החסידים מטיבי לכת יחי' נצח, תושבי ק"ק מוהילוב הי"ו. אד"ש שמעתי הדברי ריכות ותרגזו בטני לקול הקורא. הלא אחת ושתיים דברתי עמהם פא"פ, וגם ע"י מכתבים, שלא בזה חפץ הי'. עצתי אומן למו שמעתה ידורו וע"ז בנחת ושלוחה והשקט ובטח, ואז בטח ימלא ה' כל משאלותיהם לטובה ולברכה בל"ס אי"ה. המה מטרידים אותי בדרכיהם וגורמים יסורים. נא אחיי, מעתה יהי שלום במעונכם, ואז ה' יהי בעוזריכם בגו"נ, אנס"ו. ד' אוהבכם בגו"נ דו"ש בכל עת, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.

ידידי המופלגים בתורת החסידות: ראה אגרות אדה"ז אגרת י"ד: "הרבנים המופלגים בתורה ויראה", וראה אגרות אדמו"ר הצ"צ אגרת כ"ט: "רוב שלו' וברכה לאהובי ידידי המופלגים הוותיקים ונגידי אנ"ש דק"... וראה אגרת

האדמו"ר רחש"ז מלאדי (בנו של הצ"צ): "לכבוד אה' ידידי המופלגים וותיקים", וראה בספר "מאה שערים": "סגולות מרבינו הגדול נ"ע ששלח אדמו"ר הרי"ל נ"ע לאנ"ש דליעפלי בעת זעם ר"ל", וז"ל האגרת: "ה' ישפות שלום וכט"ס לכ' ידידי המופלגים הוותיקים שי' דק"ק ליעלפי... ומוס"פ צעטיל סגולות מכאזמו"ר נ"ע בג"מ".

המופלגים בתורת החסידים: לכאורה צ"ל החסידות. ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ה (ע' ר"ו): "הי' סוחר גדול אבל עם זה גם למדן מופלג ומשכיל בתורת החסידות". **שמעתי הדברי ריבות ותרגז בטני לקול הקורא**: ע"פ חבקוק ג', ט"ז: "שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתי", וע"פ דברים י"ז, ח': "דברי ריבות בשעריך", וע"פ ישעי' מ', ג': "קול קורא במדבר". זו לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ו': "ועתה לא טובה השמועה אשר שמעתי ותרגז בטני", וט"ז: "לא טובה השמועה ששמעתי ותרגז בטני", וי"ח: "שמעו שמוע ותרגז בטני ורעדה אחזתני", וס': "המכתב שגיון לדוד קבלתי ותרגז בטני", וס"ח: "אך עתה שמעתי ותרגז בטני לקול הקורא גלל כן עצתי אמונה ופעולתו תהי' אמת לאמתתה של תורה..." ופ"ה: "שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתותיהם..." ולהעיר שאין הלשון מופיעה בשאר מקבלי הגניזה, אבל כן מופיעה בכי"ק הבעש"ט הנדפס ב"התמים": "אומר כאלו מוכרח להתענו' ותרגז בטני מקול הקורא..." הלא אחת ושתיים דברתי: ע"פ תהלים ס"ב, י"ב: "אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתי", וכפי' הרד"ק: "פעם ושתיים כלומר פעמים רבות דבר..." וכן פירש האב"ע. ולהעיר מיומא נ"ג ע"ב: "וכך הי' מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים". **שלא בזה חפץ ה'**: ע"פ תהלים קל"ה, ו': "כל אשר חפץ ה' עשה..." לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ל"ד: "לא לכם לריב את ריב הבעש"ט... ולא זו הדרך אשר חפץ בה ה'". **עצתי אומן למו**: ע"פ איוב כ"ט, כ"א: "לי שמעו ויחלו וידמו למו עצתי" ("השומעים דברי היו מיחלים שיתקיימו והיו מתקיימות כי מסורת חכמה היה בידי", רש"י), וע"פ הפיוט "בשמים ובארץ" מימים נוראים: "עצתו אמונה פעולתו אמת", לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ס"ח: "אך עתה שמעתי ותרגז בטני לקול הקורא גלל כן עצתי אמונה ופעולתו תהי' אמת לאמתתה של תורה..." ולהעיר מביאורי הזהר להצ"צ (ע' תקל"ח): "אמונה אומן, כי האמונה מכח אומן שהוא האמת עכ"ל... נמצא פי' אמונה מה שהביא הבטחתו והעצות שאמר מקדם וכענין מ"ש ומקדם אשר לא נעשו אומר **עצתי תקום**... ופי' אומן היינו ענין הקיום שקיים הבטחתו, ולכאורה הכל אחד וצ"ל שהוא ענין קיום חזק..." **בנחת ושלוח והשקט ובטח**: בכמה מאגרות אדה"ז משתמש בלשון "העובדים עבודת הקודש עבודת הצדקה **השקט ובטח** על עולם", וכיו"ב, ראה אגרות ו', י"א וכ"א. **ימלא ה' כל משאלותיהם לטובה ולברכה בל"ס אי"ה**: לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת נ"ב: "וה' הטוב ימלא משאלותם לטובה בכל מילי דמיטב", וע"ה: "וכל המוסיף... ימלא ה' כל משאלותיו והסיר ה' ממנו..." ופ"ג: "וה' ימלא כל משאלותיהם לטובה". **מטרידים אותי בדרכיהם וגורמים יסורים**: ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"ג (ע' צ"ו): "וגם שבוע זו מטרידים אותי הרבה". וראה הנו"ב (יו"ד סי' כ"ז): "רוב הטרדות אשר עלי מכל פנה אשר מטרידים אותי בשאלות ובאמת לא ככחי בימי ילדותי כחי עתה בימי זקנותי ולכן הדבר עלי למשא". ראה "היום יום" כ"ד טבת: "אזמו"ר (כ"ק מהר"ש) שאל את הצ"צ וואס האט דער זיידע געוואלט מיט דרכי החסידות, און וואס האט ער געוואלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ דרכי החסידות איז אל אלה חסידים זאלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה..." **נא אחיי**: ע"פ בראשית י"ט, ז': "אל נא אחי תרעו", וע"פ תהלים קכ"ב, ח': "למען אחי ורעי **אדברה נא** שלום בך". והר"ז לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ב': "אדברה נא שלום למען אחיי ורעיי..." ג': "אהוביי אחיי ורעיי אל נא תרעו... נא ונא שלא לשנות... ע"כ אהוביי אחיי אל ירפו..." וז': "ע"כ אהוביי אחיי שימו נא לבבכם..." וכ"ד: "אהוביי אחיי ורעיי... לכו נא ונוכחה..." **ידורו זע"ז בנחת ושלוח והשקט ובטח ואז ימלא ה' כל משאלותיהם לטובה**... נא אחיי מעתה יהי שלום במעונכם: להעיר מתהלים קכ"ב: "יהי שלום (יהי שלום במעונכם)" בחילך שלוח בארמנותיך ("ידורו זע"ז בנחת ושלוח"). למען אחי ורעי **אדברה נא שלום** בך ("נא אחיי מעתה יהי שלום") למען בית ("במעונכם") ה' אלקינו אבקשה טוב לך ("ואז בטח ימלא ה' כל משאלותיהם לטובה"). ולהעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א (ע' קס"ד): "העושר ואושר יקדמו פניכם החיים והמנוחה יהי במעונכם". ואז ה' יהי בעוזריכם: ראה הסכמת הסבא קדישא (נדפס בספר "אגרות הרה"ק מרוזין ובניו", סי' מ"ח): "להניח ברכה אל ביתכם וה' יהי בעוזריכם". וראה אגרת ר' אהרן מקארלין (נמצא בספר הנ"ל, אגרת י' וי"א): "והשי"ת יהי בעוזריכם..."

נספח:

כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ כתב קונטרס הנקרא "רשימת ויכוח הגדול במינסק – תקמ"ג", ובו מצטט מכתב כ"ק אדמו"ר הזקן, וקרוב לודאי שהוא מהגניזה החרסונית, ולכן נביאנו כאן – "ואיש לא נעדר".

מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ: "...לפי הסדר שהוחלט באסיפת החבריא קדישא בשנת תקל"ז בשעת קבלת ברכת פרידה מאת חבירים הרה"ק הרמ"מ הנה: א) כולם מקבלים עליהם לכלכל את רבותינו הנוסעים לאה"ק ומשפחותיהם... ובנסוע הצירים בפעם הראשונה – בשנת תקל"ח – עם כסף התרומה סרו לעיר טשערנאביל אל הרה"ק ר' נחום, כי אליו הובאו כספי התרומות מגליל וואלין עם רשימות המתנבדים ומשם נסעו לדרכם לאה"ק. ולכן הידיעה מנסיעת צירים מיוחדים מוואהלין לאה"ק עשתה רושם עז, אבל מ"מ הסדר לא הופרע והכל נעשה במועדו... ויסעו הנוסעים דרך וואלין כדאשתקד ויבאו עד טשערנאביל, והי' מחסור בכסף התרומה. מצב הדברים בתוככי החבריא קדישא ציער את רבינו מאד ויבא בכתובים את חבריו הצדיקים הרלו"ו וכו' ויגלה להם את צערו הפנימי. באחד מאגרות הק' הוא כותב: **לבי יעצבני על [הדיעה] הקלה כי רק הצדיק הוא מעלה הכל לגבוה, ושכנתי בתוכך, ועמך כולם צדיקים כתיב, דעתי חזקה כי החובה להורות דרך לרבים בצורנו אבטח וממנה לא אזוז, חי נפשי אשר [כך] היא דעת עלין [מורנו] ג"ע.** ומורנו הרה"ק הרמ"ג מטשערנאביל כותב במרירות על הפירוד אשר נראה בין החבריא..."

הדיעה הקלה: ראה "היום יום" כ"ד תמוז: "א פנימי איז אז בעטען א ברכה אויף עבודה איז דאס אל ישעו בדברי הבל, און עס דארף זיין תכבד העבודה על האנשים". **ושכנתי בתוכך:** מזכר' ג', י"ד-ט"ו: "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושמכתי בתוכך נאם ה'. ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם ושמכתי בתוכך וידעת כי ה' צבאו' שלחני אליך". וי"ל שפסוק זה הוא סיוע לתורה הידועה מהשל"ה בשם חז"ל: "ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוך כאו"א מישראל", והרי פסוק זה בזכר' (בפשטות) הוא קיום הפסוק ד"ושכנתי בתוכם" באחרית הימים בימות המשיח, ורואים שהכוונה בעיקר לבנ"י (ולא למשכן), ובלשון יחיד ("כאו"א מישראל"), ואולי נתכוון לזה. בעומק יותר י"ל שכיוון לתורת הה"מ ב"אור תורה" סי' רפ"ח: "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושמכתי בתוכך. ב"ת נקרא הגוף. כי ב"ת נקרא עי"ר, ועי"ר נקרא גוף. וזהו הבנים ירשו והבנות יזונו כי ב"ן נקרא הנשמה, שהיא מבקשת מהש"י להאכיל להגוף. וזהו הבן ירש עלמא דכסופא, והבנות, פי' הגופים, יזונו, שיש להם לאכול. וזהו שמחי ב"ת, פי' הגוף של הצדיק, הנני בא ושמכתי בתוכך, בתוך הגוף". ואולי י"ל שמרמז אדה"ז לתורה זו, ורצונו לומר שיעוד זה של הגאולה הלא קאי על כל בנ"י, ובתורת המגיד התכוון לכל ישראל – "ועמך כולם צדיקים" (הובא במכתבינו), דהיינו שנשמתם בבחי' צדיקים (כמבואר בפרק ט' תניא), ולכולם צ"ל הענין ד"זיונו" – "ושכנתי בתוכך", דהיינו לימוד החסידות באופן ד"יתפרנסון מיניה". **ועמך כולם צדיקים כתיב:** ישעי' ס', כ"א. **דעתי חזקה:** ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א (ע' ת"ק): "**דעתי חזקה** וברורה נגד אסיפה כללית באיזה אופן שתהי'..." וח"ו (ע' רע"ז): "**דעתי חזקה** אשר בהתעמולה על אדות השבת קדש צריכים הכל להשתתף כי אינו ענין של מפלגה..." וח"ג (ע' שפ"א): "**דעתי חזקה** כי עלינו לענין מוסד יהודי בלתי מפלגותי, אשר לו הכח והעוז להשפיע על האגענטור כי תמלא דרישת הרב הראשי הרה"ג הערצאג בלי שום פשרות, כי גם בעד ילד אחד ובעד ילדה אחת עלינו לעשות כל מה שבכחינו, ברשות התורה, להצילם מרדת שחת בבתי עוברי עבירה ולהעמידם בקרן אורה של שמירת הדת והמצוה". **בצורנו אבטח:** להעיר מישעי' כ"ו, ד': "**בטחו** בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים". ולהעיר מתהלים נ"ה י"ט: "פדה בשלום נפשי מקרב לי... ואני אבטח בכך". ושם צ"א, ב': "אמר לה' מחסי ומצודתי אלקי אבטח בו". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר רש"ב ח"א (ע' קט"ו): "**אבטח** אשר כבודו לא יתשל בדבר... וח"ג (ע' כ"א): "**אבטח** אשר כבודו יעשה הכל לטובת ידידנו", וכהנה רבות. וללשון קרובה יותר ראה שם ח"ד (ע' קצ"ד): "ואני בה' אבטח אשר בזכות זה אזכה אי"ה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א", וח"ה (ע' ס'): "**ובה' אבטח** שיהי' בעזרי..." ושם (ע' קפ"ח): "מאחי יחי' אין לי שום ידיעה, הוא נסע דרך יאפאני ואמעריקא... מביטיחים שבעוד איזה שבועות יקבלו, ובה' אבטח אשר בא לביתו שלום... **דעתי חזקה כי החובה להורות דרך לרבים, בצורנו אבטח וממנה לא אזוז:** ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ז (ע' מ"ז): "עמידתי בעסקנות הכללית ידוע לכל, ואת הדרכים והנתיבות להגיע למחוז חפצינו בעזה"י ידועים וברורים לי, באיזה כפתור לנגוע, ובמדה ידועה אין אני מתחשב עם חו"ד אלו שאין להם אותה הידיעה והנסיגון בענינים האלו. אמרתי והגדתי ואכפול את דברי, כי בעזה"י

דרכי סלולה, מסודרה ובטוחה, ותקותי חזקה להשי"ת כי ממנה לא אזוז, לא אגור מנהמת ארי, ולא אירא משאגת כפירים, וגם אימתו של מפגיע לא יפחידני... "חי נפשי: ראה "אגרות בעל התניא" מכתב מאדמו"ר כהן צדק לאדה"ז משנת תקס"א (ע' קנ"ח): "שיש לו דמיונות כוזבות איך שגזרתי בחרם שלא ילכו ב"א אצלו. ואשר נדמה לו והבין ומדברי הפקיד שדברתי לפניו איזה דברים על כת"ר. יאמין לי אהובי אחי, חי נפשי שלא היו דברים מעולם, לא זה ולא זה, הכל שקר גמור... וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"י ח"ג (ע' ה'): "ידיד ה' מלאכתי מרובה ממלאכתו. ובמקום כזה חי נפשי אשר כבוד מעל' הרמה הי' צריך לעורר אותי בזה ולא שאני אעורר את כבודו הרמה... ושם (ע' ט): "מעבירים שקר נתעב במחנה... התלמידים תמס יהלכו חולים ודווים ואין שם להם לב. חי נפשי כי רק חוצפא נתעבה דרכה נפשם עוז לשקר גם במילתא, לא רק דעבידא לאיגלווי, כ"א הגלוי לעין השמש... כה היא דעת עליון: הלשון נדירה (ומשובשת?) ואולי צ"ל "זו" או "כך" במקום "כה", וק"ל. דעת עליון מורנו נ"ע: ע"פ במדבר כ"ד, ט"ז: "נאם שומע אמרי א-ל ויודע דעת עליון... ואולי מרמז גם לענין המובא בריבוי מקומות בחסידות, שיש ב' דעות בה' כביכול – דעת עליון ודעת תחתון, ורצונו לומר כאן, שאולי מצד דעת תחתון יש מעלה בשיטה ד"צדיק באמונתו יחי", שצדיק מחי' חסידיו וכו', אבל מצד הכוונה העליונה צ"ל דוקא דירה בתחתונים, בתוך כאו"א מישראל. ראה אג"ק אדה"ז אגרת נ"א (להרה"ק ר' אברהם מקאליסק): "מעולם לא בקשתי ממנו שום הסכמה על מילי דחסידות, להיותם אמרי פה קדוש רבנו הגדול זללה"ה ובנו נ"ע ממעזריטש... גם מה שכתב למחור' הנ"ל שכמה יגיעות יגע במכתבים שונים להעמידני על אחת וצדיק באמונתו יחי'... כדי להיות יראת ה' צריך להעמיק דעתו ולהתבונן כו', וכמ"ש בלקוטי אמרים, וכידוע לכל בכל מדינות וואלין ואוקריינא לכל מי שהריח ריח תורה מדרך הבעש"ט ז"ל ותלמידיו..."

נעבור למכתב נוסף מאדה"ז שהופיע בקבצים שונים, אבל מאיזו סיבה שתהי' אינו מופיע ב"התמים". והנה בדרך כלל לא ביארנו מכתבים שלא הופיעו ב"התמים", כי לפי דעתנו היו כמה זיופים וכו' ולכן אין לסמוך באופן ודאי על איזה מכתב שהוא באמת בא מהגניזה החרסונית אא"כ רבותינו נשיאינו העניקו גושפקנא דמלכא עליו שהוא מהגניזה וכו'. אבל – כ"יוצא מן הכלל" – החלטנו לפענח המכתב הבא עקב שיחת קודש מכ"ק אדמו"ר מהור"י מיום ב' ניסן תש"ח, שמשמע שהוא מיוסד (או שהוא אישור) על הנכתב במכתב זה.

מכתב הנדפס באג"ק כ"ק אדה"ז, אגרת קל"ב – ב"ה, א"ח של סוכות תקס"ג לפ"ק פה לאדי. אדברה נא שלו' אל כ"ק הרב הגאון קדוש ונורא ע"ה פ"ה דיתבי בתוונא דלבאי וכו' וכו' מו"ה לוי יצחק שיחי' אב"ד דק' ברדיטשוב יצ"ו. גי"ה הגיעני ושמחתי. והנה סוד ה' ליראיו, על של עתה באתי, לגלות אוזן קשבת אוזן שומעת הן כל יקר ראתה עיני, חלום טוב חזיתי. דכירנא כד הוינא ביה רבי נ"ע שלח אתי אדמו"ר נ"ע על סעודת פורים להיות מן הנמנים מסביב לשולחן הה"ק המנורה הטהורה הר"ר יחיאל נ"ע חתן רבינו הגדול הבעש"ט נ"ע וקבלתי ממנו דרך כבושה לעבודת השי"ת. והנה בלילה הזה חזיתי מראות ה' את כ"ק מוריניו נ"ע והוא הקדוש ה' יחיאל נ"ע עומדים עלי מסביב למטתי, והוא חוזר את כל מאמריו הקדושים ואדמו"ר הקדוש נ"ע הוסיף מדיליה אשר מליבא לפומא לא גליא. ואח"כ חזיתי את כ"ק שהוא... בק"ק בארדיטשוב וממש קשר א"ע אתי פומא לפומא בהתקשרות שלימתא. וכולנו יחדיו הלכנו להיכלא קדישא דביה יתיב רבינו הקדוש הבעש"ט נ"ע והוא גילה לנו סודות נעלמות. וע"כ בקשתי את כ"ק יחי' להשיב אותי תיכף דבר אם הוא ג"כ ראה זאת כי בלי ספק גם הוא ראה. להמוכ"ז מסרתי התשובות הר"ן כאשר ביקש ממני ואני שולח לכ"ק במתנה שיעלה לרצון לפני רצונו הק' כככורים ובוזה אשאר ירדו דו"ש או"נ נפש תדרשנו לטובה כל הימים. שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה שלום לכל ב"ב היקרים שי'.

אדברה נא שלום אל כ"ק הרב הגאון קדוש ונורא: לשון שמשמש אדה"ז באגרותיו, ראה אגרת ב': "אדברה נא שלום למען אחיי ורעיי יושבי בשבת דק' אושאן ה' ע"י חיים עד העולם", ופ"ג: אדברה נא שלום למען אחיי ורעיי אנ"ש המנין דק' בוחאב ישן... דיתבי בתוונא דלבאי: ראה שו"ת רבי עקיבא איגר: "ולבנו יקירי ורב חביבי דיתבי בתוונא דלבאי הרב... ואג"ק מבית רוז"ן ("אגרות הרה"ק מרוזין ובניו", ג', אגרת קס"ז): "אהובי וידידות נפשאי רב רחימאי דיתבי בתוונא דלבאי... וב"אגרות שפירין" ("מנחת אלעזר") אגרת רמ"ה: "לכבוד אהובי ידידי יקירי דיתבי

בתוונא דליבאי... והלשון מיוסדת על נדה כ' ע"ב: "אמרה יהודאי בתוונא דלבא יתביתו", ופרש"י: "בחדרי הלב אתם יושבים, מחדרים מתרגמי' מתוונא... וראה "רשימת היומן" (לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מפי כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, ע' שנ"ח): "ר' חיים חייקא אמדורער, ר' לוי יצחק מברדיטשוב ור' זושע מהאניפאלי היו מאוהבי אדמו"ר הזקן עד למסירת נפש". וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חי"ד (ע' תל"ט): "...וכידוע הרדיפות והזלזולים שסבל הרה"ג הרה"ח הרה"צ כו' רבי לוי יצחק מברדיטשוב בעד מסירתו לתורת הרב המגיד ממעזריטש והבעש"ט, וגודל הידידות שהיתה לו לרבנו הזקן בעל התניא, ואשר כל רדיפות אלו לא רק שלא החלישו ח"ו התקשרותו לחסידות ועניני' אלא שנעשה לעמוד אש ועמוד אור בכל מקום שהגיע... והנה סוד ה' ליראיו: "ל שאין כוונתו על עצמו אלא להרה"ק ר' לוי שמותר ומצוה לגלות לו כי "סוד ה' ליראיו", ובפרט כמו שממשיך במכתבו שגם ר' לוי יצחק הי' נוכח שם ו"בלי ספק גם הוא ראה". על של עתה באתי: לשון זו מצאתי רק פעם אחת באג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, והיא בח"ב (ע' שפ"ז): "על של עתה באתי, כאשר ימי חה"פ ממשמים ובאים, וצרכיהם מרובים מאד... לאידך אגרות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו מלאים ממש בביטוי זה, לדוגמא ראה אג"ק ח"כ (ע' רל"ט): "ועל של עתה באתי בענין שכתבתי לד"ר יצחק שי' לויין לפני איזה זמן על דבר הנחיצות לכתוב דברי ימי השואה האחרונה והתקופה שלפני, כתובים לאמתתם של דברים על ידי חרדים וי"ש... לגלות אוזן קשבת אוזן שומעת: להעיר מנחמי' א', ר': "תהי נא אוזן קשבת ועיניך פתוחות..." ושם א', י"א: "...תהי נא אוזן קשבת... וראה אבות ב', א': "דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים", וראה קטע הבא מאיוב. הן כל יקר ראתה עיני: לשון רגיל (בפרט בהסכמות): "הן כל יקר ראתה עיני אשר פעל ועשה..." ודברים אלו הם ע"פ משלי א', י"ג: "כל הון יקר נמצא", ואיוב י"ג, א': "הן כל ראתה עיני שמעה אזני ותבן לה". דכירנא כד הוינא ביה רבי נ"ע: ראה חולין קל"ז ע"ב: "דכירנא כד הוה יתיבנא... קמיה דרבי..." חזיתי מראות ה': ראה תרגום אונקלוס על הפסוק (בראשית ל"ב, ל"א) "כי ראיתי אלקים פנים אל פנים", שמתרגם: "ארי חזיתי מלאכא דה' אפיין באפיין..." וראה יחזקאל א', א': "...נפתחו השמים ואראה מראות אלקים". עומדים עלי מסביב למטתי: להעיר משיר השירים ג', ז': "הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל". וראה בראשית כ"ח, י"ג: "והנה ה' נצב עליו ויאמר..." (וראה מ"מ בקטע הקודם). אשר מליבא לפומא לא גליא: ע"פ מדרש תהלים: "אמר הקב"ה שוטים הם המחשבים קצי משיחא, דבר שלא גליתי לעולם, שנאמר כי יום נקם בלבי, לבא לפומא לא גליא, ואינון משתדלי למחשב קצי". וראה "מאמרי אדה"ז כתובים" (ע' ח'): "כי הנה פנימיות התורה שנק' סוד הנ"ל שלא נתגלה רק ליריאיו כנ"ל זהו עד"מ הסוד האמיתי למטה באדם שהוא בדבר סתר הגנוז וצפון בעולם נקודת לבו ודעתו באופן שא"א לגלות בפה לזולתו כלל וכלל כנ"ל וכמו לבא לפומא לא גליא, ויש בזה ב' מדריגות הא' סוד גמור שא"א לעולם לגלותו והיינו גם בבחי' העולם ודקות למביני מדע ולא יוכל לבא לגילוי... אך לפרקים כמו בשבת ויו"ט נמשך ממקיפים דחו"ב... ובא גם מבחי' סוד והעולם זה דהוי' לגילוי גמור וכמו סוד ה' ליריאיו ומה שנמשך ע"ס דאצי' מן העולם לגילוי זהו ג"כ גילוי הסוד עכ"פ כמו ע"ד דוגמא חכם הרזים שמגלה הסוד והרוז למקבלים בגילוי גמור כרשב"י לתלמידיו וכמו גילוי הנבואה ורוה"ק למטה וכה"ג... וממש קשר א"ע אתי פומא לפומא בהתקשרות שלימתא: ראה תניא פמ"ו: "לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו..." ולהעיר מ"מאמרי אדה"ז תקע"א" (ע' ל"א): "שמקבלת וקולטת כללית השפע דהמשפיע לתוכה בבחי' התקשרות... ברזא דיחודא שלימתא... והקליטה הוא התקשרות השפע זו והתפשטותה בכלי המקבל..." וע"כ בקשתי את כ"ק יחי' להשיב אותי תיכף דבר אם הוא ג"כ ראה זאת כי בלי ספק גם הוא ראה: ראה רשימת היומן (לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ע' קמ"ט): "נכנסתי - ע"פ הקריאה - לחדר כ"ק אדמו"ר שליט"א. אמר שחפץ הוא למסור לי פ"ש מאחי ליב נ"י (הדר בלנינגרד). על שאלתי, אם קבל מכתב ממנו, ענני: שמעתי מאמר דא"ח ביחד עמו מאדמו"ר נ"ע. וזה הדבר: כלילה הזה, ראיתי את אדמו"ר נ"ע... זיי קאנען ארינגיין. פתחתי הדלת ונכנסו כמה אנשים, וביניהם אחיך. מעט מעט קרב - או קרבותי אליו - וחבקתיו בידו אחת. אבי נ"ע שאלני: ווער איז דער יונגערמאן? אבל כעבור רגעים אחדים, אמר: א! איך קען דאך דיר. אמר דא"ח שחורה אני ונאווה... וצריך לשאול אצל אחיך עד"ו... פניך אחיך לא ראיתי. כובעו הי' מוטה מעט הצדה, ולעס בשפתיו. איני יודע אם פפירוסה, צפרניו או איזה דבר אחר". ואני שולח לכ"ק במתנה שיעלה לרצון לפני רצונו הק' כבכורים: ע"פ כתובות ק"ה ע"ב: "רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי א"ל מאי עבידתךך...

אמר ליה דינא דמר לא בעינא קבולי לקביל מר דלא למנען מר מאקרובי בכורים דתניא ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלוננו וכי אלישע אוכל בכורים הוה אלא לומר לך כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים אמר ליה קבולי לא בעינן דאי קביל השתא דאמרת לי טעמא מקבילנא. וראה לעיל מכתב רס"ב.

שלח אתי אדמו"ר נ"ע על סעודת פורים להיות מן הנמנים מסביב לשולחן הה"ק המנורה הטהורה הר"ר יחיאל נ"ע חתן רבינו הגדול הבעש"ט נ"ע וקבלתי ממנו דרך כבושה לעבודת השי"ת: ראה סה"ש לכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ תש"ח (ע' 198): "בהיות הוד כ"ק רבינו הגדול במעזריטש קיבל מזקני התלמידים הקדושים הרמ"מ מהאראדאק, הר"פ מקארעץ, הר"י מיכל מזלאטשוב, והעולה על כולם הרה"ק ר' יחיאל חתן מורינו הבעש"ט". והנה המקור הרשמי בדרך כלל לכך שאדה"ז קיבל מהרה"ק ר' יחיאל הוא מ"בית רבי" פרק ב': "וחבה יתירה נודעת לו ממנו, שהושיבו ללמוד עם הבן יקר לו הר"ר אברהם נ"ע... וגם את כל התלמידים הי' משמש וכל מדה טובה שראה בהם הי' מקבלה מהם. ובפרט מהרה"ק ר' מ"מ נ"ע מהאראדאק ומהרה"ק ר' פינחס בעל ההפלאה נ"ע... הי' אצל הרה"ק ר' פינחס מקארעץ נ"ע... קבל אז מהר"ר פינחס הרבה דברים... גם פעם אחת הי' אצל הרב המגיד נ"ע הרב יחיאל חתן הבעש"ט נ"ע, וזה הי' בפורים וסדר סעודתו בפני עצמו על האכסניא, ושלח הרב המגיד את רבינו אליו לכבודו להיות עמו בסעודה, ושמע ממנו מאמר קצר מחותנו הבעש"ט נ"ע והוא יסוד גדול בד"ח. גם פעם אחת שבת הרה"ק ר' מיכל מזלאטשוב נ"ע אצל הרב המגיד נ"ע וסדר ג"כ שולחנו בפני עצמו. ולכבודו שלח רב המגיד את רבינו שיהי' עמו... ובבואו אל מוהר"ר מיכל הי' שבע רצון מכמה דברים שקבל ממנו אז". אבל נראה לי לכאורה שממקור זה אין ללמוד ש"העולה על כולם" הוא ר' יחיאל. ובפרט שבין אלו שקיבל מהם הוא הרה"ק ר' מ"מ מהאראדאק שכידוע הי' ממש רבו של אדה"ז. ולכן נראה שהוא מיוסד על מכתב זה ש"קבלתי ממנו דרך כבושה לעבודת השי"ת", או שהוא במסורת בבית הרב, וזה אישור על הכתוב במכתבינו. ראה סה"ש שם (ע' 230): "דער סדר הקבלה פון די סיפורי קדש פון הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע איז וואס זיי האבן מקבל געווען פון הוד כ"ק רבנו הזקן וואס האט מקבל געווען מרבו הוד כ"ק המגיד ממעזריטש און כ"ק חברי' הצדיקים ר' אברהם הקדוש, ר' פנחס מקארעץ, ר' מיכל מזלאטשוב, רמ"מ האראדאק, ר' יששכר בער מליובאוויטש ור' יחיאל חתנו של מורנו הבעש"ט נ"ע". ולהעיר שלכאורה צע"ק משיחת י"ב תמוז תש"ח (שם ע' 244): "און בא מיר – דערציילט רבינו הזקן – זיינען געווען דריי תלמידי מורי הרב המגיד ממעזריטש וואס האבן נאך זוכה געווען צו קענען מורנו הבעש"ט: הצדיק הר"פ מקארעץ, מורי הרה"ק ר' יששכר בער מליובאוויטש, הרה"ק ר' מיכל מזלאטשוב, וואס האבן מיר איבערגעגעבען געוויסע זכרונות פון די נסתרים" (זה שלא הוזכרו ר' אברהם ור' מ"מ מהאראדאק יובן, כי כאן הכוונה לאלו שהכירו אישית את הבעש"ט, אבל צ"ע למה לא הוזכר ר' יחיאל), וי"ל.

מכתב ר"פ – ב"ה יום ק"ה כסלו שנת תקנ"ט פה המדורה, ישא ברכה מאת ה' ידידי וידיד ה' וידיד אחב"י הרב הצדיק הקדוש המפורסם הנשר הק' מפליא לעשות ופועל ישועות בקש"ת מוהר"ר אשר יחי' מ"מ בק"ק סטאלין יצ"ו, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, בזו הרגע ק' הבשורה שכבוד קודש ידי"נ הרב הגאון הק' מאור הגולה מו"ה שניאור זלמן י"נ יצא חפשי ממאסרו ביום ט'וב' י"ט כסלו השי"ת יגמור לטוב בעדנו מעתה ועד עולם, הבשורה ק' ע"י בני הרב וכו' מ' שמואל יחי', מנחיצת השלום קצת, ממני חיים חייקא דפה המדורה.

א"א לומר שהרה"ק ר' חיים חייקא מאמדורא כתב מכתב זה, שהרי נסתלק בשנת תקמ"ז (ראה בהקדמת ספר 'חיים וחסד', שנכדו כותב שנפטר באמדורא ביום ג' כ"ג אדר שנת תקמ"ז). אבל מתוך הגילויים שנתגלו בשנים האחרונות מאז נפילת הקומוניזם אפשר להאיר קצת אור על המכתב המקורי שהי' כאן, ונראה שנשתבש במשך הדורות ע"י העתקות, ואצל מעתיקי רוזין השתבש לגמרי.

הנה בשנים האחרונות התפרסמו תעודות חשובות הקשורות בשני מאסריו של אדה"ז מארכיון הגנרל פרוקורור שבפטרבורג ע"י ר' יהושע מונדשיין ע"ה. ומוצאים כי הרה"ק רבי שמואל מאמדור זצוק"ל נאסר אף הוא יחד עם כו"כ

חסידים והי' מן הנשלחים לפטרבורג. ברשימת "היהודים הקרלינים" של החוקרים הוא מופיע במסמך 28 ועליו נרשם "שמואל בן חיים – רב של הקרלינים, עבר לגור מוואלפא, מתפרנס מכספם". וכן יש עוד פרטים שעולים מתוך תיק החקירה מס' 22 שאמרו עליו "קרליני הראשי, בתחילה לא רצה להודות במאומה, אך צריך לדעת את העניינים טוב יותר מכולם". ויוצא משם, שר' שמואל נולד בשנת תקכ"ז, וביקר אצל אדמו"ר הזקן שלש פעמים ולמד אצלו, ושממנו קיבל מכתב המלצה לחסידים. וכן נמצאו בתיק החקירה של החסיד ר' רפאל מוויזד שלושה מכתבים מהרה"ק ר' שמואל שנשלחו אליו, מהם עולה כי בוויזד היו מחסידי אביו הרה"ק ר' חיים חייקא מאדמדורא "שהיו מקורבים באהבה רבה עם אבי ז"ל". וכן להעיר (מובא בספר הנ"ל) מאגרת שכתב ר' שמואל: "לאחיו הרה"ק ר' דוב בער זיע"א שתוכו רצוף בדברי חסידות ועבודת ה'". (העתקתי כל אלו הפרטים מספר 'בית אהרן וישראל', חלק נ"א, ע' קס"ד ואילך).

לפי ההיסטוריה הנ"ל נוכל לנחש ולהבין מה הי' במכתב המקורי. הרי הרה"ק ר' שמואל יצא לחירות לפני אדה"ז, וי"ל שתחילת המכתב אמת היא, דהיינו שכן נכתב על ידי צדיק באמדורא, ואינו אלא ר' שמואל בעצמו שהי' תלמיד אדה"ז, וגם הי' כרוך ומעורב במיוחד בכל המעשה, עד כ"כ שהוא עצמו נאסר ו"צריך לדעת העניינים טוב יותר מכולם". וכן מסתבר ואין בזה חידוש כלל לומר שישלח מכתב להרה"ק ר' אשר מסטאלין (שהרי הם היו קרובים זה לזה, וגם ר' אשר הי' מעורב שהרי גם הוא נאסר וכו').

ונ"ל שהחלק במכתב שנשתבש הוא רק השורה האחרונה, שבמכתב המקורי הי' כתוב: "הבשורה קבלתי ע"י הרב... (ואח"כ חתם שמו) שמואל בן הרה"ק ר' חיים חייקא זצ"ל דפה המדורא", וכיו"ב. ואחר כל המכתב הי' כתוב "מנחיצות השלום קצרתי". ועכשיו יובן איך נפלה למעתיקים טעות, שהי' כתוב שם של איזה רב במקום המילה "וכו", והכוונה שממנו קיבל הבשורה, ואח"כ חתם את שמו. ואולי הי' שם לא ידוע בכלל או מטושטש ולכן המעתיק לא הבחין ולא רצה לנחש וכתב סתם במקומו וכו', ואפשר אפי' לומר שבמכתב המקורי לא טרח לכתוב שם הרב בכלל, כי הי' ידוע לשניהם או שלא הי' נוגע, אלא כתב: "הבשורה ק' ע"י הרב וכו'". ואחר זה חתם בשמו (כשמו כן הוא) ממני שמואל וכנראה גם שם אביו "בן הרה"ק ר' חיים חייקא", וכיו"ב. ונשתבש בהעתקה השונה ומשונה של רוזין (או במשך הדורות בהעתקות שונות ומשונות), והרי כבר ביארנו כמה פעמים שנראה ברור שדרכם הי' להוסיף כמה תארים וכו' כשרק יכלו (שהרי תוכן כזה ממלא הנייר באופן הכי קל). ולכן נראה לי שכשלא הבינו שורה זו וחשבו לומר שהבשורה נתקבלה מר' שמואל (כי שם הרב כבר לא הי' בנמצא, ובמקומו הי' המילה "וכו") הוסיפו "התואר" – "בני", ופשוט. וע"פ טעותם "תיקנו" המילים "מנחיצות השלום קצרתי", שנראה להם להניח זה לפני החתימה, ויצא שהניחוהו במקום לא נכון כי באמת גם השם שמואל הי' חלק מהחתימה. וסימוכין לכל זה, הרי כתוב "הרב וכו' מ' שמואל יחיה", ולא מצאתי לו חבר (ולו אחד!) בכל מכתבי הגניזה שיכתוב "הרב וכו'", בלי עכ"פ תואר אחד (וברובם ככולם כו"כ תארים), כמו במכתב מספר א': "הרב הגאון וכו'", וקפ"ה: "לתלמידי הוותיק הרב הק' וכו'", או בסתם בלי המילה "וכו" כלל, כמו שהוא במכתב ז': "להנעלם מן שמיא נחית הרב מ' ישראל כמו"ה אליעזר". ואע"פ שזה לשון שהאחרונים משתמשים בה (כשלא רוצים להאריך בשבחים, ולכן כותבים סתם הרב וכו', ראה לדוגמא שו"ת צ"צ יו"ד סי' קפ"א: "נכון כ' הרב וכו' מהרי"א מהאמיל שיחיה") אבל מעניין שממש אין לו שום אח ורע בשאר הש"כ (לערך) מכתבי הגניזה, וזה אומר דרשני. כמובן עדיין צ"ע בכל זה, אבל כן נ"ל.

הערה בקשר לכל הנ"ל: הי' ידוע כבר (ראה בית רבי פרק ט"ו) שהלשינו גם על הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ועל הרה"ק ר' אשר מסטאלין והרה"ק ר' מרדכי מלעכוביץ שהיו תלמידי הרה"ק ר' שלמה מקארלין, אבל כמדומה לי שלא הי' ידוע בנוגע להרה"ק ר' שמואל ושייכותו לכל פרשת הדברים עד השנים הכי אחרונות.

מנחיצת השלום קצרתי: אולי כוונתו בזה, שזה שר' שמואל נעשה תלמיד ומקורב (וקצת חסיד) לשיטת אדמו"ר הזקן הי' ענין שלא הי' מתקבל בקלות כ"כ אצל ר' אשר, ולכן אומר שאינו מאריך יותר בגודל ענין י"ט כסלו ונצחון שיטת אדמו"ר הזקן וחסידות חב"ד וכו' מפני השלום. או י"ל שכוונתו לשלום המלכות, שכיון שזה עתה הי' בתפיסה, אינו רוצה להאריך בדיבור בענין, אבל אינו רוצה לומר זה בפירוש ולכן כותב "מנחיצת השלום" סתם.

מכתב רפ"ג – ב"ה, פה"ק שקלאב, תקס"א ח"י טבת. פ"נ פנחס בן רחל, שיזכה לעלות על סולם בית קל בלי הפוגות ויטעום טעם תורת ה' תמימה. זו"ג נחמה בת פייגא עכיו"ר. יקבל נא כ"ק אדמו"ר י"נ מק"ק לאדי בתשובה ע"י השליח, ויעלה זכרוני לטובה על רעיון קדשו בכל עת מצוא. דברי תלמידו מנשק עפר רגליו הקדושים תמיד, פנחס בהרב הק' חנוך העניך שיק זצ"ל, מו"צ דק"ק שקלאב".

מקשין על זה כמה קושיות. לגבי התאריך מקשים שח"י טבת באותה שנה חל בשבת, ואיננו צריכים לכפול הדברים שאין להקשות (היינו שאין זו קושי' חזקה) מדברים כגון אלו, שאין בהם כל ענין ותוכן, ואין סברה בכלל שיקפיד המעתיק עליו, וי"ל בפשטות שצ"ל תקס"ב או ג' וכו' במקום א'. ולהעיר שכן משמע גם מתוכן המכתב, שהרי כותב "כ"ק אדמו"ר י"נ מק"ק לאדי..." והרי אדה"ז העתיק מקומו לליאדי רק בקיץ תקס"א, ומזה נראה שאין התאריך בדיוק. כן יש להוכיח מזה שבמכתב רפ"ב מהגניזה, כותב אדה"ז לר' פנחס רייזעס בב' טבת תקס"א שיבוא אליו לפעטערבורג, ואין זה מתאים עם מכתב זה, שא': כנראה לא הגיע. וב': אפי' לא הזכיר זה. וג': כותב לאדה"ז כאילו אדה"ז נמצא בליאדי, ולכן נראה מכל הנ"ל שהתאריך אינו מדוייק, וק"ל.

בספר "קבץ על יד" כתוב ע"פ פנקס הח"ק: "תקנ"א ה' י"א אדר ב', מינדל אשת הרב מו"ה העניך שיק". ולפי הפ"נ של ר' פנחס רייזעס כאן שם אמו ה' רחל. ובספר "עלי זכרון" (גליון ז' ע' כ"ה) כותב "ואולי הרבנית מרת מינדל היא זיוו"ש של רבי חנוך העניך, וצריך עיון". ולהעיר שאין בזה פלא כלל לומר כן, שהרי כבר בשנת תק"ן ה' נחשב ר' פנחס כאחד מהמבוגרים באנ"ש, וא"כ אביו ה' צ"ל זקן מאד ואין בזה פלא לומר שאשתו שנפטרה בשנת תקנ"א ה' זוו"ש. אבל נראה יותר לתרץ באו"א ע"פ המובא לעיל לגבי התאריך, שנתחלף השם רחל בשם מנדל, ולא רחוק הדבר לומר שנתחלף ה"נ" ב"ר" וה"ד" ב"ח", וממנדל נעשה רחל, ובפרט אם המעתיק חשב שהי' כתוב מ' רחל במקום "מנדל", וק"ל.

ולפי קו זה י"ל גם בנוגע לחותנתו של ר' פנחס שכתוב שהי' "נחמה בת פייגא". וקשה שהרי שם חותנתו הי' רייזא – ועל שמה הי' מכונה ר' פנחס רייזעס – ולא פייגא. אבל ראו דבר מעניין, הלא מכל השמות בלשון הקודש ברור לכולם שהשם הכי קל להתחלף עם רייזא הוא פייגא (פ' דומה לר' וג' דומה לז' ושאר האותיות שוין). ולהעיר מזה שכבר הוכחנו (לכל הפחות (אפי' אם לא מסכימים שהגניזה היא אמיתית)) שהי' משהו עם ידיעות עצומות וכו', ואיך זה לא ידע מסיפור ידוע ופשוט כזה שנקרא שמו ר' פנחס רייזעס. ואם נגיד שלא ידע, הרי זה הפלא ופלא והשגחה פרטית נפלאה, שמתוך כל השמות שבעולם בחר בשם הכי דומה לרייזא כנ"ל, ולכן נ"ל שבמקורו הי' כתוב רייזא ונתחלף עם פייגא.

"זוג נחמה בת פייגא עכיו"ר", כותב דצ"ה ש"לכאורה צ"ל עכיו"ח ר"ת עם כל יוצאי חלציה והלא ר' פנחס שיק הי' חשוך בנים". ולהוסיף על דבריו, אין לומר שר' פנחס התגרש מאשתו ונשא אלמנה או גרושה שהי' לה כבר בנים מנישואים ראשונים, כי הובא בסה"ש תש"ג (ע' 125): "הרה"ח ר' פנחס איז געווען א חשוכי בנים ל"ע. הרה"ג והרה"ח ר' הלל פאריטשער האט געוואלט ער זאל זיך גט'ן, אבער הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי האט ניט מסכים געווען. האט ער דאמאלסט געזאגט, אז מיט זיין דאוונען האט ער געמאכט בעלי תשובה עד אין שיעור". וצ"ל, שזה הי' הוספת המעתיק כדי להאריך המכתב בתוכן שאינו נוגע, כדרכו, ובברכת שבח זו הרויח עוד יותר שהי' יכול להוסיף כמה מילים "עם כל יוצא חלציה", ועדיין צ"ע.

לאחרי ככלות הכל, נכון הדבר שאם רק מכתב זה הי' לפנינו, היינו מסכימים למציאות שאין בה מתום, וקשה מתחילתו ועד סופו, ולכן הדבר הכי קל לומר שאינו אמיתי. אבל לאחר שידועים או משערים שזו גניזה אמיתית מכח מכתבים אחרים, קשה לפסול הגניזה מכח מכתב כזה. ונראה יותר לומר שהוא מכתב משובש לגמרי, ושהמעתיק לא הקפיד כלל על העתקת מכתב זה. ולהעיר הערה גדולה, שמדברי כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ברור שרק רוב המכתבים הם בכתב יד אחת, ומזה רואים שהיו מכתבים גם ממעתיק(ים) אחר(ים), וי"ל שלא הי' דייקן כמו הראשון, ואולי פשוט

תשורה משמחת הנישואין של מנחם מענדל וחי' מושקא קראסניאנסקי

לא הי' מומחה כמוהו, או מומחה בכלל, ועבודתו אין בו מתום. ולכן לבסוף יצא במכתבינו שהמעתיק לא הקפיד על התאריך, והוסיף ברכת "זכר צדיק לברכה" לר' חנוך העניך, והוסיף "עם כל יוצאי חלציה" לאשתו של ר' פנחס (להאריך בתוכן של מה בכך), ולא שם לב לחילוק בין מנדל לרחל ולחילוק בין פייגא לרייזא. ורק ראי' אחת יש לנו במכתב זה לדברינו, והוא מה שאמרנו, שפלא קצת, שמכל השמות בעולם שם חותנתו במכתב זה הוא פייגא, וזה אומר דרשני, וכנ"ל.

מכתב רפ"ז – ב"ה, א' ויחי תקס"ג (נ"א: תקנ"ז, ונ"א: תק... (לכאורה סי' טשטוש)). לאבי הרב הצדיק הק' הגאון מוהר"ר שניאור זלמן יח"נ. ב"ה בעד בריאתי (נ"א: בריאותי), דער עיקר איז מיר נאר ציא וויסין וואש כ"ק טיהט, ווארים מעשה אבות ירשו בנים, אז כ"ק איז גוט איז מיר אויך גוט. אבקש מכ"ק נישט זאגין ציא פיל חסידוש, ווארום ביזט זיך שוואך, אין די מצוה פון תוה"ק ושמתם איז גרויש. היט אפ מיין ליב קינד, ווארים בני בנים זענין כבנים גיגליכין. דער דוקטיר זאגט מיר אז נאך אוואך צייט וועל שוין אהיים קאנין קימין. גריש אלע גאר גוט, און האב מיך אין דיין הייליגין זינין, ובפרט אום שבת קודש. דברי בתך וואש איז נייגיריק דיך שוין ציא זעהן דיין ליכטיגע צורה גיזונטערהייד און פרייליך, דבורה לאה. גרושין אלימין".

הקושי' פשוטה, הלא דבורה לאה הסתלקה בשנת תקנ"ג, ראה סה"ש ה'ש"ת (ע' 40): "דעם צווייטן טאג ר"ה איז די טאכטער דבורה לאה ניט געזונט געווארן און צום גדלי' – ג' תשרי תקנ"ג – איז זי נסתלק געווארן בדיעה צלולה ביז דער רגע אחרונה און קודם ההסתלקות האט זי געבעטן דעם רבי'ן ער אליין זאל זיין דער מחנך און מוריך פון איר בן יחיד". ונ"ל בתירוץ קושי' זו, שהמכתב המקורי הי' מפריידא בת כ"ק אדה"ז שגם לה הי' בן יחיד שגדל אצל אדה"ז. וכן יש סימנים במכתב שזה הוא, כמו שנביא בסמוך. ואולי במכתב המקורי לא חתמה בשמה בכלל, אלא כתבה: "דברי בתך וואש... און פרייליך, גרושין אלימין" ותו לא. ואין זה פלא אצלי איך התווסף (או התחלף) השם, שהרי י"ל שסיפוריה של הרבנית דבורה לאה היה ידוע לרבים בכל מדינת רייסין, שהרי בזמן העתקת מכתב זה הי' כ"ק אדמו"ר הצ"צ האדמו"ר הכי גדול בכל מדינת רייסין (שהי' לו חסידים כפלים כיוצאי מצרים), ודבורה לאה היתה אמו. אבל סיפוריה של פריידא בכלל לא הי' ידוע.

ראה בספר "תולדות חב"ד ברוסיא הצארית" פרק ל"ו על תולדות ימי חייו של הרה"ג ר' אהרן בן (וכנראה בן יחיד) הרבנית הצדקנית מ' פריידא בת כ"ק אדה"ז. ונראה משם, שכמעט אין לנו מידע עליו, כתאריך לידתו וכיו"ב, רק שהי' נשוי כבר בשנת תקע"ד. וגם עולה משם שיש ממנו העתקות של מאמרי כ"ק אדמו"ר הזקן, כמוכא ברשימת כ"ק אדמו"ר הצ"צ: "הועתק מביכעל של הרב מוהר"א קרימינצוקער מה ששמע מפה קדוש אדמו"ר". והיוצא מכל הסיפורים, שפריידא היתה גרה באותו העיר יחד עם אביה כ"ק רבינו הזקן. ועל כן אינו רחוק כלל לומר שמכתב זה נכתב על ידה, והיא כותבת לרבינו הזקן בנוגע להשגחת בנה יחידה ר' אהרן, שכיון שאין לנו מידע על גילו, יכול להיות שהי' עוד לפני בר מצוה.

ואם כנים הדברים, יוצא ממכתב זה שהיתה חלושה ("ב"ה בעד בריאותי... דער דוקטיר זאגט מיר אז נאך אוואך צייט וועל שוין אהיים קאנין קימין"), וזה מתאים עם מה שמובא בסה"ש תרצ"ו (ע' 110 ואילך): "בשנת תקל"ג אמר רבינו להרב המגיד: 'אבל בן אין לי' כי עדיין לא הי' לרבינו בנים, רק בת – פריידקע. והשיב לו ה"ה: 'בת תחילה סימן יפה לבנים וגם הבת היא בן'. ופחד רבינו פן לא יהי' לו בנים, וגם היתה חלושה". וכן מתאים עם המובא בספר "לשמע און" פרק כ"ה: "אבער די מומע פריידקע איז בכלל געווען א שוואכע איז זי געווארן נאך שוואכער...". וגם עם תוכן מכתבינו – שהיא כה קשורה לאביה, שכל חיי' תלויים באבי', ובלשונה: "ברוך ה' בעד בריאתי, דער עיקר איז מיר נאר ציא וויסין וואש כ"ק טיהט ווארים מעשה אבות ירשו בנים אז כ"ק איז גוט איז מיר אויך גוט". ולהעיר שלא כתבה "סימן לבנים" אלא "ירשו בנים", וכן הי' – ראה שם ב"לשמע און" שנפטר זמן קצר לאחר ששמעה שנסתלק אבי', ובלשונו: "און זי איז געלעגן אין די בגדים, האט זי געהייסן זיי זאלן זיך ארומשטעלן ארום בעט, און האט אנגהויבן, אלקי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה אתה יצרת כו' ביז ואתה עתיד ליטלה ממני, און האט אויפגעוויבן די

עשר עצבעות און האט א געשריי געטאן: **טאטע, ווארט, האט שיים, און פרח נשמתה...** ובכלל ידוע גודל הקשר והחיבה היתירה שהי' בין כ"ק אדמו"ר הזקן לבתו הרבנית פריידא, עד כ"כ שהי' אומר מאמרים ביחוד עבודה כידוע, ורואים קשר זה במכתבינו ובלשונו: **"האב מיך אין דיין הייליגין זינין ובפרט אום שבת קודש. דברי בתך וואש איז נייגיריק דיך שוין ציא זעהן דיין ליכטיגע צורה גיזונטערהייט און פרייליך". מעשה אבות ירשו בנים:** תוכן מאמר חז"ל בראשית רבה פ' מ"ח: **"מעשה אבות סי' לבנים"**, ראה רמב"ן בראשית י"ב, ו'. וכן הוא באריכות ב"גבורות ה'", **למהר"ל מפראג:** **"הי' לאברהם ראש יחוסנו, כי מעשה אבות ירשו בנים, והיו בנים דומים לאב..."** עיי"ש באריכות גדולה. ועיי' ב"כלי יקר" בראשית כ"ד, ג': **"ג' שותפין באדם, החומר בא מן אב ואם לפיכך כל מעשה אבות התלויין בחומר ירשו בנים, אבל האמונה היא תלוי' בשכלו של אדם..."** **אבקש מכ"ק נישט זאגין ציא פיל חסידוש ווארום ביזט זיך שוואך אין די מצוה פון תוה"ק ושמתם איז גרויש:** הובא ברשימת היומן (לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, ע' קע"ו): **"אדמו"ר הזקן בהסתלקותו מת שלא לפי ערך שנותיו ובריאותו כי הי' בריא אולם ביותר".** וכן ברשימות חוברת ק"כ הובא: **"כמדומה שמספרים בשם אדמו"ר הזקן שאמר על עצמו שהוא 'בריא' האמור בש"ס (והזכיר זאת רבינו בשיחת "זאת חנוכה" תשמ"ו). ולפי"ז צריכים לומר שהכוונה כאן היא שבאותו זמן ותקופה (אם בתקנ"ז או תקס"ג או זמן אחר) אדה"ז לא הי' בתכלית בריאותו, וריבוי אמירת החסידות וכו' הזיק לו. די מצוה פון תוה"ק ושמתם איז גרויש:** ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו חי"ט (ע' קכ"ג): **"נצטוינו בתורתנו תורת חיים ושמתם מאד לנפשותיכם, ופסק הרמב"ם בהל' דיעות סוף פ"ג וריש פ"ד, אשר על האדם לראות שיהי' הגוף בריא ושלם, כי מדרכי השם הוא..." היט אפ מיי' ליב קינד ווארים בני בנים זענין כבנים גיגליכין:** י"ל שכוונתה כאן היא לתוכן ורוחניות הענין ע"ד מה שהובא ב"היום יום" שנביא להלן, אבל ע"פ הלכה אינו כן, כי הרי הובא בהל' ת"ת פ"א, ה"ח: **"כופין את אבי אביו לשכור מלמד לבן בנו, וגם כל הוצאות ת"ת של בן בנו מצוה עליו כמו על האב ממש מפני שכשם שמ"ע מה"ת על האב ללמד את בנו תורה כך ממש מ"ע מה"ת ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. אבל לבן בתו ובן בן בנו אין חיוב עליו אפי' לשכור מלמד, ואין צריך לומר שאר הוצאות ת"ת, אלא מדין צדקה אם הוא אמור וראוי לצדקה זו כי קרוב קרוב קודם... אבל אם יכול ואפשר לו ללמוד עמהם בעצמו חייב ללמד. ולא לאלו בלבד אלא מ"ע של תורה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן יוצאי ירכו... אלא שמצוה להקדים בניו וכל יוצאי ירכו לתלמידים אחרים".** אבל י"ל שאין זה קשור בכלל והל' ת"ת לחוד – ששם כתוב **"והודעתם לבניך ולבני בניך" – ו"בני בנים ה"ה כבנים"** לחוד שזה הרי הובא בנוגע לדיני פרי' ורבי', ראה יבמות ס"ב ע"א: **"איתמר היו לו בנים ומתו... מיתבי בני בנים הרי הן כבנים כי תניא ההיא להשלים. מיתבי בני בנים הרי הם כבנים מת אחד הם או שנמצא סריס... בני בנים הרי הם כבנים סבר אביי למימר ברא לברא וברתא לברתא וכ"ש ברא לברתא אבל לברא לא א"ל רבא לשבת יצרה בעינין והא איכא... מנא הא מילתא דאמור רבנן בני בנים הרי הן כבנים אילימא מדכתיב הבנות בנותי והבנים בני אלא מעתה והצאן צאני הכי נמי... אלא מהכא..."** עכ"פ, בודאי בן בתו הוא כבנו, ולכן יוצא יד"ח פרו ורבו עמו, כמבואר בגמ' שם, ובשו"ע אב"ע סי' א'. ראה תו"א (כד, ב, לגבי לבן עם השבטים): **"וכמאמר אהבת עולם אהבתנו כו' אבינו אב הרחמן כו'. וזהו וינשק לבניו הם הם בחי' השבטים (שהם בני בניו ובני בנים הרי הם כבנים) בחי' המשכת אתעדל"ע..."** ראה **"היום יום" כ"ח אייר:** **"באחד החזיונות לילה שראה הצ"צ את רבינו הזקן... א"ל איש מזריע תחלה יולדת נקבה – זהו אמך. אשה מזרעת תחלה יולדת זכר – זהו אתה".** **וואש איז נייגיריק דיך שוין ציא זעהן דיין ליכטיגע צורה:** ראה מאמרי אדה"ז ענינים (ע' רנ"ז): **"בחי' אחוריים כמאן דשדי לישונוא שאינו רוצה ליתן לו ברצון הטוב בפנים מאירות פנים בפנים, ושדי בתר כתפוי בהסתרת פנים... אבל צד הקדושה ומדו"מ של צד הקדושה מקבלים חיותם מהקב"ה בבחי' פנים בפנים..."** וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ח"ד (ע' ר"ו): **"פארן שלאף לערנען עטליכע שורות עכ"פ אין די שיחות פון כ"ק מו"ח אדמו"ר און מצייר זיין הייליקע צורה אויף וויפיל איר געדיינקט".** **גיזונטערהייט און פרייליך:** נוסח רבינו בכל שיחותיו: **"מען זאל זיך זעהן געזונטערהייט און פריילעכערהייט",** או: **"פארט געזונטערהייט און פריילעכערהייט",** או: **"און אלע אידן געזונטערהייט און פריילעכערהייט וועלן גיין לארצנו הקדושה",** ועוד ריבוי אופנים.

לעילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' שלום ז"ל

בהרה"ח התמים ר' סימון ז"ל

יעקבסאן

נפטר י"ח מנחם-אב ה'תשפ"א

ת' נ' צ' ב' ה'